

Obletnice v kulturi spominjanja
pri pouku zgodovine

ZGODOVINA

V ŠOLI

Številka **2** Letnik 29 2021 ISSN 1318-1416

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Izdajatelj in založnik: Zavod RS
za šolstvo

Predstavniki: dr. Vinko Logaj

Uredniški odbor:

dr. Dragica Čuč, Znanstveno-raziskovalno
središče Koper

Bojana Aristovnik, Zgodovinski arhiv Celje

Dragica Babič, Šolski center Celje –

Gimnazija Lava

Jana Bec, Osnovna šola Prule Ljubljana

mag. Mateja Drnovšek Zvonar, Osnovna

šola Polje Ljubljana

Štefan Harkai ml., Osnovna šola Puconci

Brigita Praznik Lokar, Osnovna šola

Danile Kumar Ljubljana

Damjan Snoj, Osnovna šola Preserje

dr. Mojca Šorn, Inštitut za novejšo

zgodovino

Srečko Zgaga, Gimnazija Poljane

mag. Manica Maver, Državni tehniški

zavod Žiga Zois, Trst

Kiti Jurica Korda, Gimnazija Dubrovnik

dr. Daniel Wutti, Visoka pedagoška šola,

Celovec

Odgovorna urednica: dr. Vilma Brodnik

Jezikovni pregled: Tine Logar

Naslov uredništva: dr. Vilma Brodnik,

Zavod RS za šolstvo OE Ljubljana,

Dunajska 104, 1000 Ljubljana,

tel.: 01/236 31 19, faks: 01/236 31 50,

e-naslov: vilma.brodnik@zrss.si

Urednica založbe: Zvonka Kos

Oblikovanje: Studio Aleja d. o. o.

Računalniški prelom:

Birografika BORI d. o. o.

Tisk: Abo grafika d. o. o.

Naklada: 460 izvodov

Naslovnica:

Lipa, simbol slovenstva, v parku med
poslopjem Državnega zbora in Narodnim
muzejem Slovenije v Ljubljani (Trg herojev)

- posajena je bila na dan osamosvojitve,
25. junija 1991. (Foto: dr. Vilma Brodnik.)

Naročila: ZRSS – Založba,

Poljanska c. 28, 1000 Ljubljana, e-naslov:

zalozba@zrss.si, faks: 01/300 51 99

Naročnina: Letna naročnina (2 številki):

33,00 EUR za ustanove, 24,75 EUR za

fizične osebe; 12,50 EUR za dijake,

študente, upokojece; cena posamezne

številke v prosti prodaji je 20,00 EUR.

V cenah je vključen DDV.

Revija je vpisana v razvid medijev, ki ga

vodi Ministrstvo za kulturo pod zaporedno

številko 578.

REVIJI NA POT

»Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj.«

Zavod RS za šolstvo je v spomin na okroglo obletnice slovenske samostojnosti objavil več tematskih publikacij in učnih gradiv. Ob 15-letnici samostojnosti smo izdali časovni trak s ključnimi zgodovinskimi dogodki iz osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja, obdobja detanta z razpadom vzhodnoevropskega bloka in demokratizacije vzhodnoevropskih držav, krize v Jugoslaviji ter procesa demokratizacije in osamosvojitve Slovenije. Časovni trak smo brezplačno poslali na šole. Ob 20-letnici samostojnosti je Arhiv Republike Slovenije pripravil razstavo o plebiscitu za samostojno in neodvisno Slovenijo. Na Zavodu RS za šolstvo smo za učence vseh treh triletnih osnovne šole ter gimnazije in druge srednje šole pripravili delovne liste za samostojno učenje ob ogledu te razstave, učitelji pa so lahko to gostujočo razstavo povabili tudi na šole. Ob 25-letnici samostojnosti smo z Muzejem novejšje zgodovine Slovenije za šole pripravili literarno-zgodovinski in fotografski natečaj *Spomini na slovensko osamosvojitve*.

Osamosvojitvi smo namenili tudi več tematskih številke revije *Zgodovina v šoli*, vključno s pričujočo.¹ Projekt obeleževanja 30-letnice slovenske samostojnosti, ki je potekal na Zavodu RS za šolstvo s partnerskima ustanovama Arhivom Republike Slovenije in Parkom vojaške zgodovine Pivka, je poimenovan »Zbrali smo pogum« kar je del citata iz časov osamosvajanja, ki se v celoti glasi: »Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj«. Citat izžareva vzdušje v času slovenskega osamosvajanja od plebiscita, osamosvojitve do vojne za Slovenijo, mednarodnega priznanja in vključitve v mednarodne integracije. Brez enotnosti, poguma, ponosa, samozvesti, želje po pravičnejšem življenju v pluralni demokratični državi, kjer bodo upoštevane enakopravnost, svoboda in človekove pravice na političnem, civilnem in socialnem področju ter večja blaginja za vse, osamosvojitve ne bi uspela. Zato je glavna vsebinska nit 30-letnice obeleževanja *enotnost in pogum*. Oboje, zlasti pa enotnost, še kako rabimo v aktualnem trenutku za premagovanje epidemije covid-19. Mlade pa želimo za učnimi gradivi,² ki so bila pripravljena v projektu za uporabo pri spominskih učnih urah, proslavah in pri rednem pouku, ozavešiti za odgovorno ravnanje in odločitve, ko bodo vodenje in upravljanje naše edine samostojne države prevzeli od starejših generacij, ki so jo ustvarile.

Tematska številka revije prinaša v rubriki *Izpostavljamo* uvodni članek o kulturi spominjanja z razlago pojma ter primeri dobrih praks spodbujanja kulture spominjanja, kot sta v novjšem obdobju obravnava koroškega plebiscita in projekt *Poti miru v Posočju* z vzpostavitev spominske kulturne krajine. Predstavljena je tudi vrsta sodobnih didaktičnih pristopov za obeleževanje spomina na slovensko osamosvojitve (*dan samostojnosti in enotnosti, dan državnosti, dan suverenosti*) na inkluziven način. Pripadamo različnim narodom, etničnim, družbenim, kulturnim skupinam, državo pa imamo vsi skupaj samo eno – demokratično pluralno slovensko republiko. Zato se spodbuja skupna pripadnost slovenski državi (avtorica: dr. Vilma Brodnik, Zavod RS za šolstvo). Primera dobre prakse obeleževanja 30-letnice slovenske samostojnosti pa so prispevale še Jana Bec in Bojana Mlinar Podobnik iz Osnovne šole Prule ter Nataša Šekoranja Špiler iz Gimnazije Brežice. Objavljena sta v rubriki *Izmenjujemo izkušnje*.

Revija pa prinaša še prispevke o drugih pomembnih zgodovinskih obletnicah v letu 2021, ki so objavljeni v rubriki *Izpostavljamo*. Članek ob 140. obletnici smrti Josipa Jurčiča, avtorja več zgodovinskih romanov, med njimi tudi prvega, ki je kot feljton izhajal v časopisu *Slovenski narod*, sta napisala dr. Miran Hladnik in dr. Urška Perenič s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Članek ob 100. obletnici smrti skladatelja Josipa Ipavca s primeri dobrega medpredmetnega obeleževanja je prispevala mag. Bernarda Gaber z Zavoda RS za šolstvo. 200. obletnici ljubljanskega kongresa pa je namenjen članek o političnem in diplomatskem pomenu kongresa, o katerem piše dr. Gregor Antoličič z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU.

Članka, namenjena pripravi osnovnošolcev na tekmovanje iz znanja zgodovine, je napisala dr. Bernarda Županek iz Mestnega muzeja in galerij mesta Ljubljane, nanašata pa se na predstavitev rimskega vsakdanjika ter na novejša arheološka odkritja iz rimskega obdobja na slovenskem ozemlju.

Prijazno vabljeni k branju in soustvarjanju revije *Zgodovina v šoli*!

Dr. Vilma Brodnik, odgovorna urednica

1 Tematske številke revije *Zgodovina v šoli*, namenjene obeleževanju slovenske samostojnosti:

* *Vstopenje Slovenije v Evropsko unijo* (2004 (3-4)). Dostopno na povezavi: <https://www.sistory.si/11686/905>.

* *Prispevki o osamosvojitvi Slovenije* (2006 (3-4)) – z uvodnimi prispevki *»treh predsednikov«* iz obdobja osamosvojitve

dr. Franceta Bučarja, Lojzeta Peterleta in Milana Kučana. Dostopno na povezavi: <https://www.sistory.si/11686/906>.

* *20 let samostojne Slovenije* (2011 (1-2)). Dostopno na povezavi: <https://www.sistory.si/11686/20274>.

* *Kultura spominjanja pri pouku zgodovine* (2021 (1)).

* *Obletnice v kulturi spominjanja pri pouku zgodovine* (2021 (2)).

Založba Zavoda RS za šolstvo je izdala tudi priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol z naslovom *Osamosvojitve Slovenije* (ZRSS 2008). Dostopen je na povezavi:

https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Prilo%C4%8Dnik_Osamosvojitve_Slovenije.pdf.

2 V projektu so bila pripravljena učna gradiva za tri prelomnice v času osamosvajanja, poimenovana: *Plebiscit, Osamosvojitve in Vojna*. Obsegajo virtualno razstavo, videofilme, časovni trak, letak, delovne zvezke za samostojno učenje s primarnimi zgodovinskimi viri v virtualni razstavi, protokola za obeleževanje spominskih dni na daljavo na primeru 30. obletnice plebiscita za samostojno in neodvisno Slovenijo v osnovni in srednji šoli ter ilustrirano knjigo o plebiscitu z naslovom *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj* (Založba Mladinska knjiga 2021).

ZGODOVINA V ŠOLI, 2, 2021

Reviji na pot (dr. Vilma Brodnik)

IZPOSTAVLJAMO

Zgodovinske obletnice v kulturi spominjanja

Dr. Vilma Brodnik:
Zgodovinske obletnice v kulturi spominjanja - 1. del2

Dr. Miran Hladnik, dr. Urška Perenič:
Zgodovinski romanopisec Josip Jurčič. Ob 140. obletnici njegove smrti32

Mag. Bernarda Gaber:
Leto Josipa Ipavca in šolske razstave38

Dr. Gregor Antoličič:
Ljubljanski kongres 1821 kot epicenter evropske diplomacije51

Rimski vsakdan na slovenskih tleh

Dr. Bernarda Županek:
Kako so živeli? Vsakdan v rimskem času na naših tleh57

Dr. Bernarda Županek:
Rimsko obdobje na Slovenskem: novejša arheološka odkritja65

IZMENJUJEMO IZKUŠNJE

Jana Bec, Bojana Mlinar Podobnik:
Spominske učne ure ob 30-letnici slovenske samostojnosti v osnovni šoli76

Nataša Šekoranja Špiler:
Obelževanje 30-letnice slovenske samostojnosti na Gimnaziji Brežice87

PRILOGA

Dr. Vilma Brodnik: Zbrali smo pogum – časovni trak

Dr. Vilma Brodnik, Zavod RS za šolstvo

ZGODOVINSKE OBLETNICE V KULTURI SPOMINJANJA - 1. DEL

Vilma Brodnik, PhD, National Education Institute Slovenia

HISTORICAL ANNIVERSARIES IN A CULTURE OF REMEMBRANCE

IZVLEČEK

V prispevku predstavljamo, kako se lahko spodbuja kulturo spominjanja z obeleževanjem obletnic pri pouku zgodovine. Razložena je teorija kulture spominjanja s ključnimi pojmi, kot so kolektivni spomin kot nadindividualna shramba spominov, generacija spomina, sposojeni spomin, časovne priče, ki prenašajo komunikativni spomin, ki z umiranjem časovnih prič prehaja v kulturni spomin. Slednjega se ohranja na institucionalni ravni s spominskimi dnevi (državni prazniki), spomeniki in spominskimi obeležji, izobraževanjem, kulturnimi ustanovami (npr. muzeji, arhivi) idr. Predstavljamo tudi dva odlična primera ohranjanja kulturnega spomina na mednarodni ravni, ki ju predstavljata obeleževanje koroškega plebiscita in spominska krajina na območju bojev iz časov soške fronte. Poudarek pa je na spodbujanju kulture spominjanja ob 30. obletnici slovenske osamosvojitve ter spominskih dni, povezanih s slovensko osamosvojitvijo, ki jih v obliki državnih praznikov obeležujemo vsako leto na državni in šolski ravni (obeleževanje dneva samostojnosti in enotnosti ter dneva državnosti je uzakonjeno). Razloženo je, kako doseči pozitivno identifikacijo z vrednotami slovenske osamosvojitve in države. Predstavljena so učna gradiva, ki so nastala ob 30-letnici slovenske samostojnosti in so namenjena vključevanju v spominske učne ure in proslave ter tudi v redni pouk, ko se obravnava tematika osamosvojitve. Vsa gradiva so objavljena na portalu www.zbralismopogum.si. Gre za časovni trak, ki je kot priloga priložen tej številki revije *Zgodovina v šoli*, na portalu www.zbralismopogum.si pa je objavljena njegova digitalna različica skupaj s preostalimi gradivi, ki obsegajo virtualno razstavo v treh delih z uvodnimi videofilmi z naslovi *Plebiscit*, *Osamosvojitve*, *Vojna*. Naloge in aktivnosti za učenje za učenje z gradivi z navedenega portala so vključene v delovne zvezke za osnovno in srednjo šolo (dostopna sta na omenjenem portalu). Predstavljeni so tudi sodobni didaktični pristopi za spodbujanje kulture spominjanja, kot je delo s časovnimi prikrovi, delo s primarnimi zgodovinskimi viri, s poudarkom na pričevanjih in virih prve roke (ki so del primarnih zgodovinskih virov), avtentično učenje z avtentičnimi nalaganji v publikaciji *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*, ki je namenjena obravnavi plebiscita, muzejsko učno delo, zgodovinsko terensko delo, projektno učno delo ter spominska učna ura v okviru pouka na daljavo. V prispevek pa je vključena tudi analiza učnih načrtov za zgodovino v osnovni šoli in gimnaziji ter kataloga znanja za zgodovino v srednjem strokovnem in poklicnem tehniškem izobraževanju z vidika vključenosti učnih ciljev in vsebin ter standardov znanja in pričakovanih dosežkov/rezultatov o zgodovini slovenske osamosvojitve.

Ključne besede: kultura spominjanja, zgodovinske obletnice, zgodovina, didaktika zgodovine, didaktični pristopi

ABSTRACT

The article shows how a culture of remembrance can be promoted by commemorating anniversaries during history lessons. It explains the theory behind the culture of remembrance with the key concepts such as: collective memory as a supraindividual pool of memories; memory creation; borrowed memory; contemporary witnesses that convey communicative memory, which then turns into cultural memory with the death of these witnesses. Cultural memory is being preserved at the institutional level with remembrance days (national holidays), monuments and memorials, education, cultural institutions (e.g. museums, archives), etc. The article also presents two fine examples of preserving cultural memory at the international level, i.e. the commemoration of the Carinthian plebiscite and the landscape of remembrance on the site of the Battles of the Soča. It focuses on promoting the culture of remembrance on the 30th anniversary of Slovenia's attainment of independence and the remembrance days connected with Slovenia's attainment of independence, which are being commemorated every year in the form of national holidays at the national and school level (commemoration of the Independence and Unity Day and of Statehood Day has been enacted). The article explains how to achieve a positive identification with the values of Slovenian independence and state. It presents teaching materials created on the 30th anniversary of Slovenia's attainment of independence that are intended for remembrance lessons and celebrations, and for regular lessons discussing the attainment of independence. All materials have been published on the portal www.zbralismopogum.si. The timeline has been attached to this issue of the journal *Zgodovina v šoli* [History in School]; its digital version has been published on the portal www.zbralismopogum.si, together with other materials that make up a virtual three-part exhibition with introductory videos titled *Plebiscit* [Plebiscite], *Osamosvojitve* [Attainment of Independence], *Vojna* [War]. Exercises and activities for students intended for learning through the use of materials from the above-mentioned portal have been included in workbooks for primary and secondary schools (they are available on the portal). The article also presents modern didactic approaches to promoting the culture of remembrance, e.g. working with timelines; working with primary historical sources with emphasis on first-hand accounts and sources (which fall under primary historical sources); authentic learning with authentic exercises in the publication *Zbrali smo pogum* [We Summoned up the Courage, We Stepped Together], which is intended for discussing the plebiscite; museum educational work; historical fieldwork; project work; a remembrance lesson during distance education. The article also includes an analysis of history curricula in primary and grammar schools, and of the catalogue of knowledge standards for history in secondary technical and vocational education regarding the inclusion of learning objectives and contents, and of the target knowledge and expected achievements/results relating to the history of Slovenia's attainment of independence.

Keywords: culture of remembrance, historical anniversaries, history, history didactics, didactic approaches

UVOD

Vsako šolsko leto obeležujemo različne obletnice, ki se navezujejo na posamezne zgodovinske dogodke in pojave ali pomembne osebnosti. V letu 2021 so bile v ospredju 30-letnica slovenske samostojnosti, 200. obletnica ljubljanskega kongresa, 140. obletnica smrti Josipa Jurčiča, 100. obletnica smrti Josipa Ipavca.

Uveljavljeni so tudi spominski dnevi, ki jih obeležujemo vsako leto. V šolskem prostoru je razširjeno obeleževanje mednarodnega dne spomina na žrtve holokavsta (27. januar), na območjih, kjer je med drugo svetovno vojno prišlo do množičnega izganjanja slovenskega prebivalstva, je uveljavljen tudi dan slovenskih izgnancev (7. junij). Šole morajo organizirati tri obeleževanja – dan samostojnosti in enotnosti (26. december), Prešernov dan (8. februar) in dan državnosti (25. junij). Obeleževanje vseh treh spominskih dni je vključeno v pravilnika o šolskem koledarju za osnovne šole in za srednje šole. V zvezi s slovensko osamosvojitvijo omenjamo še dan suverenosti (25. oktober), ki pa ga v šolah ni obvezno obeleževati.

Obeleževanje zgodovinskih obletnic s sodobnimi didaktičnimi pristopi pomembno poveča motivacijo za učenje zgodovine tako pri rednem pouku zgodovine, v okviru spominskih učnih ur ali v okviru šolskih proslav. Z obeleževanjem pa se uresničuje tudi paleto odnosnih ciljev pouka zgodovine s poudarkom na spoštovanju človekovih pravic ter demokratično in pluralno urejene družbe in države.

Osrednja obletnica v letu 2021 je zanesljivo 30-letnica samostojne in neodvisne države Slovenije, ki jo v nadaljevanju članka podrobneje predstavimo.

30-letnico slovenske samostojnosti smo na šolskem področju obeležili v okviru projekta *Zbrali smo pogum*. Znak projekta sestavlja trideset lipovih listov, ki simbolizirajo trideset let samostojnosti, lipa pa predstavlja slovenski simbol. Listi so sklenjeni v krog, ki simbolizira enotnost, ki je bila poleg poguma, nujna za ustanovitev samostojne slovenske države.

Avtor znaka: Matic Leban – oblikovalec.

Gradivo projekta *Zbrali smo pogum*, dostopno na portalu www.zbralismopogum.si.

OSAMOSVOJITEV V UČNIH NAČRTIH TER KATALOGIH ZNANJA ZA ZGODOVINO

Učni načrti za zgodovino v osnovni šoli in gimnaziji ter katalogi znanja za zgodovino v srednjem strokovnem in poklicno tehniškem izobraževanju namenjajo zgodovini osamosvojitve veliko pozornost. Opredeljeno je deklarativno znanje, ki se nanaša na poznavanje vzrokov za osamosvojitve, potek osamosvojitve, posledice, pridobitve in prednosti osamosvojitve (vsebine). Pri procesnem znanju je poudarek na spodbujanju kritičnega mišljenja pri delu z različnimi zgodovinskimi viri, na digitalnih veščinah, sodelovanju in komuniciranju, ustvarjalnosti in inovativnosti (veščine). Odnosno znanje pa se nanaša na spodbujanje in razvijanje narodne zavesti in identitete ter narodne in državne pripadnosti (vrednote).

Podrobnejša analiza zgodovine osamosvojitve v učnem načrtu za zgodovino v osnovni šoli

Zgodovina osamosvojitve je vključena v obvezno temo 9. razreda *Slovenci v 20. in 21. stoletju*. Znotraj obvezne teme pa je zgodovini osamosvojitve namenjena učna vsebina *Samostojna Slovenija in mednarodno povezovanje* (Učni načrt, 2011, str. 23–24).

Učni cilji ter standardi znanja za *deklarativno znanje*, ki se nanašajo na zgodovino osamosvojitve

Učni cilji za deklarativno znanje so, da učenci/učenke:	Standardi za deklarativno znanje so, da učenec/učenka:
• pojasnijo vzroke za odločitev Slovencev za lastno državo Slovenijo; • razložijo mednarodno povezovanje Slovenije; • opišejo ustavno ureditev in življenje v Republiki Sloveniji; • pojasnijo vpliv demokratične politične ureditve Republike Slovenije na življenje ljudi.	• pojasni vzroke za odločitev Slovencev za lastno državo Slovenijo; • razloži mednarodno povezovanje Slovenije; • opiše ustavno ureditev in življenje v Republiki Sloveniji; • pojasni vpliv demokratične politične ureditve Republike Slovenije na življenje ljudi.

(Učni načrt, 2011, str. 24, 37.)

Učni cilji ter standardi znanja za *procesno znanje*, ki se nanašajo na zgodovino osamosvojitve, so zapisani splošno, pri načrtovanju pa jih učitelj konkretizira.

Učni cilji za procesno znanje so, da učenci/učenke:	Standardi za procesno znanje so, da učenec/učenka:
• razvijejo spretnosti časovne in prostorske predstavljalnosti; • razvijejo spretnosti zbiranja in izbiranja informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature v različnih medijih; • razvijejo zmožnost analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature; • razvijejo spretnost iskanja zgodovinskih virov in literature z IT; • razvijejo zmožnost kritične presoje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov na podlagi večperspektivnih zgodovinskih virov in literature; • razvijejo zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj, stališč, izvirnih predlogov in rešitev; • razvijejo sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja ter svoje poglede na zgodovino; • razvijejo dovzetnost za različne poglede na zgodovino oz. interpretacije zgodovine ter razumejo, zakaj se pojavijo; • razvijejo spretnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IT).	• razvije spretnosti časovne in prostorske predstavljalnosti; • razvije spretnost zbiranja in izbiranja informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature v različnih medijih; • razvije zmožnost preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature; • razvije spretnost iskanja zgodovinskih virov in literature z IT; • razvije zmožnost kritične presoje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov z uporabo večperspektivnih zgodovinskih virov in literature; • razvije zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj, stališč, izvirnih predlogov in rešitev; • razvije sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja ter svoje poglede na zgodovino; • razvije dovzetnost za različne poglede na zgodovino oz. interpretacije zgodovine ter razume, zakaj se pojavijo; • razvije spretnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IT).

(Učni načrt, 2011, str. 26, 39.)

Učni cilji ter standardi znanja za *odnosno znanje*, ki se nanašajo na zgodovino osamosvojitve, so zapisani splošno. Neposredno se na zgodovino osamosvojitve nanašata učni cilj o razvijanju narodne zavesti in identitete ter državne pripadnosti ter standard znanja, ki se nanaša na značilnosti slovenskih državnih simbolov. Učitelji pa lahko v obravnavo te tematike vključijo tudi preostale odnosne cilje, ki jih ustrezno konkretizirajo.

Učni cilji za odnosno znanje so, da učenci/učenke:	Standardi za odnosno znanje so, da učenec/učenka:
• razvijejo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti; • poudarijo pomen pozitivnih kulturnih vplivov v okviru slovenskega naroda in s sosednjimi narodi; • ocenijo pomen ohranjanja in varovanja slovenske, evropske in svetovne kulturne dediščine ter okolja; • razvijejo sposobnost za razumevanje in spoštovanje enakopravnosti med spoloma; • razvijejo sposobnost za razumevanje in spoštovanje različnosti in drugačnosti, ver, kultur in skupnosti; • obsodijo zločine proti človeštvu, genocide, holokavst in druge oblike množičnega kršenja človekovih pravic; • obsodijo politične sisteme, ki kršijo človekove pravice; • na izbranih primerih iz zgodovine razvijejo poglede na svet, ki spoštujejo človekove pravice, enakost in demokracijo ter demokratično in odgovorno državljanstvo.	• navede in pojasni značilnosti slovenskih državnih simbolov; • pojasni značilnosti simbolov Evropske unije; • oceni pomen ohranjanja in varovanja slovenske, evropske in svetovne kulturne dediščine ter okolja; • navede in pojasni značilnosti političnih sistemov, ki so izvajali zločine proti človeštvu, genocide, holokavst in druge oblike množičnega kršenja človekovih pravic; • na primerih pojasni pomen delovanja evropskih ustanov, ki se ukvarjajo z varovanjem človekovih pravic; • na primeru napiše načrt ukrepanja v okviru evropskih ustanov v primeru kršenja človekovih pravic.

(Učni načrt, 2011, str. 26–27, 39.)

Analiza zgodovine osamosvojitve v učnem načrtu za gimnazije

Zgodovina osamosvojitve je vključena v obvezno temo *Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju* ter v izbirno temo *Spreminjajoči se načini življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni* (Učni načrt, 2008, str. 40–41, 44–45). Učne vsebine, ki se nanašajo na zgodovino osamosvojitve v okviru obvezne teme *Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju*, so: *Kriza v Jugoslaviji v 80. letih*, *Osamosvojitve Slovenije*, *Mednarodno priznanje in povezovanje Slovenije*, *Zamejci, izseljenci, zdomci in Manjšine na Slovenskem* (Učni načrt, 2008, str. 40), v okviru izbirne teme *Spreminjajoči se načini življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni* pa: *Novi pogledi novih generacij*, *Med Zahodom, Vzhodom in Jugovzhodom* ter *Nove priložnosti v samostojni Sloveniji* (Učni načrt, 2008, str. 45).

Učni cilji in pričakovani dosežki/rezultati za *deklarativno znanje* pri obvezni temi *Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju*, ki se nanašajo na zgodovino osamosvojitve.

Učni cilji za deklarativno znanje so, da dijaki/dijakinje:	Pričakovani dosežki/rezultati za deklarativno znanje so, da dijak/dijakinja:
• raziščejo okoliščine in dejavnike, ki so vodili do rojstva samostojne države in vključevanja v evropsko integracijo; • primerjajo položaj zamejcev, zdomcev in izseljencev; • primerjajo položaj manjšin v Republiki Sloveniji.	• utemelji dejavnike, ki so vodili do rojstva samostojne države; • sklepa o vključevanju v evropsko povezavo; • ugotavlja položaj in težave zamejcev, zdomcev in izseljencev ter uspehe njihovega delovanja; • presodi položaj manjšin v Republiki Sloveniji z različnih zornih kotov.

(Učni načrt, 2008, str. 40, 53.)

Učni cilji in pričakovani dosežki/rezultati za *procesno znanje* so zapisani splošno, učitelj pa jih konkretizira glede na načrtovane aktivnosti za realizacijo deklarativnih učnih ciljev učnih vsebin obvezne teme, ki se nanašajo na zgodovino osamosvojitve.

Učni cilji za procesno znanje so, da dijaki/dijakinje:	Pričakovani dosežki/rezultati za procesno znanje so, da dijak/dijakinja:
• ključne dogodke, pojave in procese iz slovenske zgodovine 20. stoletja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor; • razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost; • oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije; • analizirajo večperspektivne zgodovinske vire in ob njih razvijajo sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja; • razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije; • razvijajo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja.	• se zna orientirati v zgodovinskem času in prostoru; • zna zbrati in izbrati uporabne informacije, podatke in dokaze iz različnih množičnih občil ter kritično presoditi njihovo verodostojnost; • zna oblikovati svoje sklepe, mnenja, stališča in interpretacije, ki so podprti z verodostojnimi informacijami, podatki in dokazi; • zna kritično analizirati različne poglede in interpretacije o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih; • se zna učinkovito izražati na različne načine in primerno različnim okoliščinam (ustno, pisno, z uporabo IKT itd.).

(Učni načrt, 2008, str. 40, 55.)

Tudi učni cilji in pričakovani dosežki/rezultati za *odnosno znanje* so zapisani splošno, učitelj pa jih konkretizira glede na aktivnosti za realizacijo celotnega sklopa deklarativnih, procesnih in odnosnih ciljev, ki se nanašajo na učne vsebine o zgodovini osamosvojitve v okviru obvezne teme *Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju*.

Učni cilji za odnosno znanje so, da dijaki/dijakinje:	Pričakovani dosežki/rezultati za odnosno znanje so, da dijak/dijakinja:
• razvijajo pozitiven odnos do pomena spoštovanja človekovih pravic, enakosti, strpnosti in demokracije; • obsodijo primere množičnega kršenja človekovih pravic, a izpostavijo tudi pozitivne vplive znotraj slovenskega naroda in s sosednjimi narodi; • razvijajo pozitiven odnos do slovenske narodne identitete in državnosti.	• razvije pozitiven odnos do pomena varovanja slovenske, evropske in svetovne kulturne dediščine; • razvije odgovoren odnos do varovanja okolja; • oblikuje pogled na svet, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic, enakosti, demokracije in odgovornega in kritičnega državljanstva; • razvije sposobnost razumevanja in spoštovanja različnih ver, kultur in skupnosti; • pozna pomen medkulturnega dialoga in strpnosti ter premagovanja predsodkov in stereotipov; • razvije odprtost do novih idej, do različnosti, večkulturnosti; • razvije dovzetnost za različne poglede in interpretacije in razume, zakaj se pojavljajo; • razvija kulturo dialoga, spoštovanja drugačnih mnenj in stališč; • zna z dokazi zagovarjati svoje poglede in stališča.

(Učni načrt, 2008, str. 40, 55.)

Učni cilji in pričakovani dosežki/rezultati za *deklarativno znanje* pri izbirni temi *Spreminjajoči se načini življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni*, ki se nanašajo na učne vsebine, povezane s slovensko osamosvojitvijo.

Učni cilji za deklarativno znanje so, da dijaki/dijakinje:	Pričakovani dosežki/rezultati za deklarativno znanje so, da dijak/dijakinja:
• raziščejo razpetost Slovencev med Jugovzhodno, Vzhodno in Zahodno Evropo; • razložijo, kako se je spremenilo življenje v obdobju samostojne Slovenije in po vstopu v Evropsko unijo.	• primerja in sklepa o posledicah razpetosti Slovencev med Jugovzhodno, Vzhodno in Zahodno Evropo; • analizira spremembe v življenju v obdobju samostojne Slovenije in po vstopu v Evropsko unijo ter oblikuje mnenje o pozitivnih in negativnih spremembah.

(Učni načrt, 2008, str. 44–45, 54–55.)

Učni cilji in pričakovani dosežki/rezultati za *procesno znanje* so zapisani splošno, učitelj pa jih konkretizira glede na načrtovane aktivnosti za realizacijo deklarativnih učnih ciljev učnih vsebin izbirne teme, povezane s slovensko osamosvojitvijo.

Učni cilji za procesno znanje so, da dijaki/dijakinje:	Pričakovani dosežki/rezultati za procesno znanje so, da dijak/dijakinja:
• ključne spremembe iz zgodovine načinov življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor; • razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost; • oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije; • analizirajo večperspektivne zgodovinske vire in ob njih razvijajo sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja; • razvijajo sposobnost različnih oblik komunikacije; • razvijajo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja.	• se zna orientirati v zgodovinskem času in prostoru; • zna zbrati in izbrati uporabne informacije, podatke in dokaze iz različnih množičnih občil ter kritično presoditi njihovo verodostojnost; • zna oblikovati svoje sklepe, mnenja, stališča in interpretacije, ki so podprti z verodostojnimi informacijami, podatki in dokazi; • zna kritično analizirati različne poglede in interpretacije o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih; • se zna učinkovito izražati na različne načine in primerno različnim okoliščinam (ustno, pisno, z uporabo IKT itd.).

(Učni načrt, 2008, str. 45, 55.)

Tudi učni cilji in pričakovani dosežki/rezultati za *odnosno znanje* so zapisani splošno, učitelj pa jih konkretizira glede na aktivnosti za realizacijo celotnega sklopa načrtovanih deklarativnih, procesnih in odnosnih ciljev učnih vsebin o slovenski osamosvojitvi izbirne teme *Spreminjajoči se načini življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni*.

Učni cilji za odnosno znanje so, da dijaki/dijakinje:	Pričakovani dosežki/rezultati za odnosno znanje so, da dijak/dijakinja:
• razvijajo pozitiven odnos do pomena spoštovanja človekovih pravic, enakosti, strpnosti in obsodijo njihovo kršenje; • razvijajo pozitiven odnos do slovenske narodne identitete, državnosti in kulturne dediščine.	• razvije pozitiven odnos do pomena varovanja slovenske, evropske in svetovne kulturne dediščine; • razvije odgovoren odnos do varovanja okolja; • oblikuje pogled na svet, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic, enakosti, demokracije in odgovornega in kritičnega državljanstva; • razvije sposobnost razumevanja in spoštovanja različnih ver, kultur in skupnosti; • pozna pomen medkulturnega dialoga in strpnosti ter premagovanja predsodkov in stereotipov; • razvije odprtost do novih idej, do različnosti, večkulturnosti; • razvije dovzetnost za različne poglede in interpretacije in razume, zakaj se pojavljajo; • razvija kulturo dialoga, spoštovanja drugačnih mnenj in stališč; • zna z dokazi zagovarjati svoje poglede in stališča.

(Učni načrt, 2008, str. 45, 55.)

Analiza zgodovine osamosvojitve v predmetnem katalogu znanja za zgodovino v programih SSI/PTI

Zgodovina osamosvojitve je vključena v obvezni del *Razvoj slovenske nacionalne identitete in pot do slovenske države v 19. in 20. stoletju* ter tematska sklopa obveznega dela *Jugoslovanska kriza in slovenska pot v samostojnost in Evropa in Republika Slovenija od osamosvojitve do danes* (Katalog znanja, 2007, str. 11–13).

Učni cilji za *deklarativno znanje* so zapisani operativno, namen pa je, da dijak/dijakinja:

- razume, zakaj so se v Sloveniji konec osemdesetih let vse bolj krepile sile, ki zahtevajo demokratizacijo države;
- spozna vzroke za razmišljanja Slovencev o samostojni državi;
- zna naštetati nekatere najpomembnejše dogodke, posameznike, ki odločilno vplivajo na odločitev Slovencev na poti k svoji lastni državi;
- primerja dva koncepta reševanja jugoslovanske krize in pojasni, zakaj sta si v nasprotju;
- razume novonastalo situacijo v Sloveniji po zmagi koalicije DEMOS na volitvah 1990;
- primerja dogodke v Evropi konec osemdesetih let in padec komunističnih sistemov v Vzhodni in Srednji Evropi z dogodki v Jugoslaviji;

- spozna razloge za ustavne spremembe in razpis plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije;
- spozna, kako je potekala razglasitev samostojne in neodvisne Slovenije in kakšna je bila reakcija jugoslovanskega političnega in vojaškega vrha;
- razloži potek vojne za Slovenijo, umik jugoslovanske vojske in pot do mednarodnega priznanja;
- opiše in razloži simbole slovenske države ter praznike, ki simbolizirajo slovensko samostojnost in državnost;
- spozna politiko Republike Slovenije (Ustava RS, volitve, volilni sistem in strankarsko življenje);
- spozna prizadevanja Republike Slovenije za hitrejši gospodarski in kulturni razvoj (denacionalizacija, privatizacija, podjetništvo in privatna pobuda);
- opiše pot do vključitve Republike Slovenije v EU in v NATO;
- primerja življenje ljudi v Republiki Sloveniji od osamosvojitve do danes (pozitivni in negativni vidiki).

(Katalog znanja, 2007, str. 11–13.)

Med *odnosnimi cilji* pa je izpostavljen pozitiven odnos do najpomembnejših dogajanj, pojavov in procesov slovenske, evropske in svetovne zgodovine. Prav tako naj dijaki pridobijo pozitiven odnos do rasti slovenske nacionalne identitete kot tudi strpen odnos do različnih narodov, ras in ver ter verskih gibanj v različnih zgodovinskih obdobjih.

(Katalog znanja, 2007, str. 42.)

Sklepne ugotovitve

Deklarativno znanje, opredeljeno v učnih ciljih in standardih znanja učnega načrta za osnovno šolo, v učnih ciljih in pričakovanih dosežkih/rezultatih učnega načrta za gimnazijo ter v učnih ciljih kataloga znanja za srednje strokovno in poklicno tehnično izobraževanje namenjajo zgodovini osamosvojitve ustrezno pozornost, ki se nanaša na prikaz okoliščin, dejavnikov in vzrokov, ki so vodili v odločitev za osamosvojitve, izvedbo procesa osamosvojitve, mednarodno priznanje samostojne in neodvisne države Slovenije, vključitev v mednarodne integracije, ustavno ureditev in vpliv demokratične politične ureditve na življenje ljudi, položaj Slovencev v zamejstvu, zdomstvu in izseljenstvu, gimnazijski učni načrt pa vključuje tudi položaj manjšin v Sloveniji. Učne vsebine o zgodovini osamosvojitve pa so zajete v obvezno temo *Slovenci v 20. in 21. stoletju* v učnem načrtu za osnovno šolo in v obvezno temo *Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju* v učnem načrtu za gimnazijo ter v obvezni del *Razvoj slovenske nacionalne identitete in pot do slovenske države v 19. in 20. stoletju* v Katalogu znanja za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje. V učnem načrtu za gimnazijo pa je samostojni Sloveniji namenjenih tudi del učnih vsebin izbirne teme *Spreminjajoči se načini življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni*.

Procesno znanje je zajeto v učnih ciljih in standardih znanja učnega načrta za osnovno šolo ter v učnih ciljih in pričakovanih dosežkih/rezultatih učnega načrta

za gimnazijo in deloma v operativnih ciljih, ki zajemajo tudi dejavnosti s procesnim vidikom kataloga znanja za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje. Procesni cilji, standardi znanja in pričakovani dosežki/rezultati za procesno znanje so pisani splošneje, učiteljevi strokovni avtonomiji pa je prepuščena njihova konkretizacija, ki je odvisna od načrtovanja aktivnosti, izbora zgodovinskih virov in drugih učnih gradiv ter učnih situacij za realizacijo deklarativnih ciljev in z njimi povezanih standardov znanja ter pričakovanih dosežkov/rezultatov. Poudarek pa je na razvijanju in spodbujanju veščin kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri, na razvijanju in spodbujanju veščin orientacije v zgodovinskem času in prostoru ter na razvijanju in spodbujanju veščin sodelovanja in komuniciranja, digitalnih veščin ter veščin ustvarjalnosti in inovativnosti.

Učni cilji za odnosno znanje v učnih načrtih za osnovno šolo in gimnazijo ter katalogu znanja za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje so zapisani splošneje, učitelj pa jih izbere ter konkretizira v povezavi z učnimi cilji za deklarativno in procesno znanje, nanašajoč se na zgodovino osamosvojitve. Poudarek je na razvijanju in spodbujanju narodne zavesti in identitete ter državni pripadnosti. Vključeni so lahko tudi učni cilji, ki se nanašajo obravnavo in obsodbo političnih sistemov, ki so kršili in še kršijo človekove pravice (sem spada tudi socialistični totalitarni politični sistem) ter na spodbujanje pogledov na svet, ki spoštujejo človekove pravice, enakost in demokracijo ter demokratično in odgovorno državljanstvo, kar omogoča sodobna slovenska ustava kot temeljni državni dokument, ki uravnava družbeno in politično življenje vsamostojni slovenski državi. Učencem se na konkretnih primerih življenjskih zgodb predstavi prednosti življenja v samostojni, pluralni in demokratični slovenski državi. Standard za odnosno znanje po učnem načrtu za osnovno šolo pa vključuje tudi znanje o slovenskih državnih simbolih. S standardi je namreč opredeljeno znanje, ki se tudi vrednoti. Vrednoti pa se pretežno deklarativno in procesno znanje, odnosno pa le spodbuja, spremlja in preverja, neposredno pa ne ocenjuje.

KULTURA SPOMINJANJA

Teorijo kulture spominjanja sta v osemdesetih letih 20. stoletja v nemško govorečih državah uveljavila nemška kulturologa Jan in Aleida Assmann. Izhajala sta iz raziskav francoskega filozofa in sociologa Mauricea Halbwachsa, ki je opredelil koncept kolektivnega spomina kot nadindividualno shrambo spominov. Individualni (osebni) spomini se na ta kolektivni spomin navezujejo, se z njim primerjajo, se mu prilagajajo, a mu tudi nasprotujejo. V različnih družbah se ohranjajo različni kolektivni spomini, ki si pogosto med samo tudi nasprotujejo, npr. na Slovenskem kultura spominjanja partizanstva in domobranstva v času druge svetovne vojne (Wutti, 2021, str. 3).

Assmanna sta opredelila pojem komunikativnega spomina, ki ga ohranjajo časovne priče zgodovinskega dogajanja. Časovne priče spomin ohranjajo in predajo ustno, zato je govor o komunikativnem spominu (prav tam, str. 3–4). Njihove osebne zgodbe so pogosto zbrane in zapisane v knjigah, posnete na digitalnih medijih. V zgodovinopisju takšna pričevanja imenujemo viri prve roke in so sestavni del primarnih zgodovinskih virov.

Jan in Aleida Assmann, kulturologa, ki sta postavila temelje kulturi spominjanja. (Vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Aleida_Assmann#/media/File:MJK62918_Jan_und_Aleida_Assmann_crop.jpg.)

Po smrti časovnih prič komunikativni spomin preide v kulturnega, ki je je institucionalno ohranjen v obliki *spomenikov in spominskih obeležij*. Ohranja se s *prazniki* (npr. dan samostojnosti in enotnosti, dan državnosti, dan suverenosti, mednarodni dan spomina na žrtve holokavsta idr.). Ohranja se tudi s pomočjo raziskav, ki so objavljene v strokovni in znanstveni literaturi. Pomembno vlogo pri ohranjanju kulturnega spomina ima *izobraževanje*, kulturni spomin pa je tako vključen v učne načrte in učbenike različnih, zlasti vzgojnih predmetov. Ključno vlogo pri ohranjanju kulturnega spomina imajo različne *ustanove*, kot so šole, muzeji, arhivi, galerije, knjižnice. Kulturni spomin pa ohranjajo in predajajo naslednjim generacijam *strokovnjaki*, kot so učitelji, kustosi, arhivisti idr. (Wutti, 2021, str. 5).

V kulturi spominjanja se omenja tudi pojem *generacija spomina*, ki ga je uveljavil ameriški zgodovinar Jay Murray Winter. Trdi, da vsaka generacija na novo analizira preteklost, jo osmisli ter v njej poišče tiste vrednote in orientacijske točke, ki so pomembne za življenje v sedanjosti. Pri tem je treba omeniti, da na novo interpretacijo zgodovine vplivajo tudi novi zgodovinski viri, ki jih raziskovalci pritegnejo v raziskave, bodisi da so na novo odkriti ali pa lahko dostopajo do arhivskega gradiva, ki ni več pod zaporo. Upoštevati je tudi treba, da je zgodovina, ki jo pišejo zmagovalci ali poraženci, redko objektivna, pri čemer drug drugemu očitajo neobjektivnost, zmagovalci poražencem pa še prizadevanja po reviziji, če ti želijo uveljaviti vsaj poznavanje in priznavanje zgodovinske izkušnje in spomina svoje (*druge*) strani. Objektivnejša zgodovinska razlaga nekega zgodovinskega dogajanja zato lahko nastane z večjo časovno distanco, z zamenjavo komunikativnega s kulturnim spominom in z uveljavitvijo zgodovinskega spomina novih generacij. Pri tem je treba upoštevati pluralnost demokratične družbe, večperspektivnost in inkluzivnost ter opozarjati na nesprejemljivost predsodkov, stereotipov, črno-belega slikanja in izključevanja, ki lahko vodi v novo kršenje človekovih pravic ali celo v nove zločine proti človeštvu in genocide (doma in na tujem). Pluralizacija družbe zahteva obravnavo z več vidikov, ki prikaže vso kompleksnost nekega zgodovinskega dogajanja, naloga zgodovine tudi ni obsojanje, ampak prikaz vzrokov in motivov za neko zgodovinsko dogajanje (prim. tudi Hartmann, 2021, str. 12–13, Dangelmaier, 2021, str. 23–25, Till, 2021, str. 26).

S kulturo spominjanja se vpliva tudi na oblikovanje pripadnosti družbi, narodu, državi. Z rekonstrukcijo preteklosti pa se zavaruje lastna pripadnost. S tradicionalnimi oblikami obeleževanja pomembnih zgodovinskih obletnic v okviru kulture spominjanja se krepi tudi narodna zavest in enopripadnost, ki pogosto vodi v družbeno in narodno homogenizacijo prevladujočega naroda oz. družbenih skupin. Takšne oblike kulture spominjanja v raznolikih in pluralnih družbah lahko vodijo k izključevanju posameznih etničnih, družbenih oz. kulturnih skupin. Zato se v sodobnih pluralnih družbah spodbuja takšne kolektivne spomine, ki omogočajo spoštovanje raznolikosti in večpripadnost, v izobraževanju pa se v takšnih družbah spodbuja večperspektivni pristop (pogledi z različnih zornih kotov, ki omogočijo vpogled v raznolike etnične, družbene, kulturne skupine oz. v kompleksnost (zgodovinskega) dogajanja). Pripadamo lahko različnim narodom, etničnim, družbenim in kulturnim skupinam, državo pa imamo vsi skupaj eno samo, samostojno slovensko republiko. Poenotenje tako predstavlja pripadnost skupni državi, ki se gradi s pomočjo inkluzivnega kolektivnega spomina, ki ohranja vso raznolikost družbe. Halbwachs meni, da imajo priseljenci in drugi pripadniki

raznolikih družb možnost graditi pripadnost tudi s *sposojenimi spomini* družbe, v katero so se priselili (prim. tudi Danglmaier, 2021, str. 22–25).

Pri spominjanju in obeleževanju zgodovinskih dogodkov in osebnosti je pogosto prisotno vrednotenje in subjektivnost, pri čemer se ocenjuje, razvršča in izbira tiste dogodke in osebnosti, ki bodo deležni spomina in obeležitve ali pa bodo zamolčani in pozabljeni. Zato načini spominjanja in obeleževanja lahko potekajo na vključujoč ali izključujoč način (Wutti, Danglmaier in Hartmann, 2020, str. 33).¹

PRIMERA OBELEŽEVANJA ZGODOVINSKIH OBLETNIC V KULTURI SPOMINJANJA

Koroški plebiscit

Spominjanje in obeleževanje tako na ravni države kot tudi v okviru šolstva lahko poteka na tradicionalni ali sodobnejši način. Namen tradicionalnih oblik spominjanja in obeleževanja je krepitev domoljubja, sodobnejše oblike spominjanja in obeleževanja pa priporočajo inkluzivne, odprte in raznolike pristope, ki naj čim bolj pritegnejo pluralne, demokratične ter etnično in kulturno raznolike družbe (prav tam, str. 36–37). Tako se lahko npr. *obletnico koroškega plebiscita* ali *dan Rudolfa Maistra* praznuje tradicionalno z namenom krepitev koroške oz. slovenske identitete, lahko pa se oba dneva praznuje inkluzivno in čezmejno. Ob tradicionalnem spominjanju koroškega plebiscita na avstrijskem Koroškem se nelagodno počutimo Slovenci, ob tradicionalnem obeleževanju Maistrovega dne pa se nelagodno počutijo Avstrijci. Sodobni način pa omogoča šolajoči se mladini z obeh strani meje zgodovinsko refleksijo s soočanjem različnih pogledov na določanje meje med Avstrijci in Slovenci po prvi svetovni vojni, s soočanjem pričevanj, zakaj so ljudje glasovali za Avstrijo in zakaj za Jugoslavijo, kaj je nova meja prinesla ljudem na obeh straneh meje, kako so vojaške spopade za severno mejo doživljali vojaki, pogosto slovenski, na obeh straneh meje.² Pri tem je pomembno, da se mladino ozavešči, da obstajajo različni zgodovinski pogledi na to zgodovinsko dogajanje in spremljajoče naracije ter da se zgodovinsko izkušnjo ljudi na obeh straneh meje spozna in spoštuje. Gre za kulturo spominjanja, ki je dolgo časa ločevala. Če želimo ločevanje preseči, je treba vzpostaviti dialog, katerega namen ni nujno sporazum in enotni pogled na zgodovinsko dogajanje ali celo prevzemanje tujih zgodovinskih narativov, temveč priznanje in spoštovanje različnih zgodovinskih spominov, izkušenj in pogledov kot legitimnih. Spoznavanje in priznavanje zgodovinskih narativov »*drugih*« je ključno za sprejemanje drugačnosti ter življenja v sožitju in miru v pluralnih in raznolikih družbah (prav tam, str. 38–40).

Dober zgled na najvišji državni ravni predstavlja tudi spravni obisk simboličnih krajev spomina slovenskega predsednika Boruta Pahorja in avstrijskega predsednika Alexandra van der Bellna ob 100. obletnici koroškega plebiscita. Na šolski ravni pa bi bilo smiselno spodbujati sodelovanje šol z obeh strani meje na temo koroškega plebiscita in oblikovanje naše severne meje ter tudi drugih zanimivih zgodovinskih tematik.

¹ Nekateri avtorji povezujejo kulturo spominjanja tudi z iznajdevanjem tradicij ter iznajdevanjem in osmišljanjem krajev spomina (več v Kuljić, 2012) ter da je kultura spominjanja rabljena za legitimacijo vladajoče politične elite zlasti v neoavtoritarnih državah kot je današnja Rusija (Tolz-Zilitinkevic, 2021, str. 17 (neštevilčeno)).

² Pretresljivo je pričevanje Maistrovega borca Simona Sodje, ki je povedal, da sta se z bojnimi tovarišem iz časa soške fronte med spopadi za severno mejo znašla na nasprotnih straneh in se uspela dogovoriti, da ne bosta streljala drug na drugega (*Pričevanje zadnjega Maistrovega borca* – videofilm s prilogi za učitelje, Blejska Dobrava: Videofon d. o. o., 2001).

Slovenski predsednik Borut Pahor in avstrijski predsednik Alexander van der Bellen ob skupni obeležitvi 100-letnice koroškega plebiscita leta 2021 v Deželni hiši v Celovcu. (Foto: Daniel Novakovič, STA.)

Prva svetovna vojna – soška fronta

Za vsako razvojno usmerjeno družbo je smiselno spodbujati kulturo spominjanja, ki omogoča povezovanje in ne razkol. To ne pomeni, da se ne spominja zgodovinskih obletnic dogajanja, ki je razdvajalo. Pomembno je, kako takšne obletnice obeležujemo, kako se takšnega dogajanja spominjamo. Primer dobre prakse je oblikovanje *spominske krajine* na območju nekdanje soške fronte. Sestavljajo jo številni muzeji na prostem, vojaška pokopališča (npr. avstro-ogrska v Logu pod Mangartom, v Solkanu), kostnice (npr. italijanska v Kobaridu, nemška v Tolminu), spominska cerkev Svetega Duha na Javorci, Ruska kapelica na Vršiču, Bohinjska železnica in predor, številna druga grobišča, kapele, ostanki utrd in kavern, zasebne vojaške zbirke in drugi spomeniki. Osrednji ustanovi, ki skrbita za ohranjanje soške spominske krajine, sta Kobariški muzej in Fundacija Poti miru. Slednja je uspela v okviru mednarodnega projekta skupaj z italijansko stranjo vzpostaviti pot miru, ki kot spominska pot poteka ob slovensko-italijanski meji in povezuje kraje spomina in kulturne dediščine na območju nekdanje soške fronte med Alpami in Jadranom. Namen je ohranjanje spomina in opomina na največji vojaški spopad, ki je v zgodovini potekal na slovenskem ozemlju, ter spodbujanje pietete in življenja v miru in sožitju na obeh straneh meje v sedanjosti in prihodnosti. Odlično simbolno sporočilo za kulturo spominjanja je latinski napis ob vhodnih vratih v cerkev Svetega Duha na Javorci, ki se v prevodu glasi »Sovraštvo naj ne sega prek pepela umrlih«, nad vrati pri zvoniku pa še napis »Pax« (*Mir*) (prim. Repič, 2021, str. 175–196).

Fundacija Poti miru je tudi pobudnica projekta *Luč za mir*, v okviru katerega se vsako leto 24. oktobra, ki zaznamuje konec soške fronte (preboj pri Kobaridu), prižiga sveče oz. luči za mir vzdolž poteka nekdanje soške fronte. Projekt je bil vpeljan ob

obeleževanju 100. obletnice prve svetovne vojne oz. konca bojev na soški fronti (1917 ⇒ 2017). *Pot miru, dediščina prve svetovne vojne* je od leta 1916 vpisana na Unescov začasni seznam svetovne kulturne dediščine in si prizadeva za vpis na stalni seznam svetovne kulturne dediščine.

Cerkev Svetega Duha na Javorci, ki na simbolni in duhovni ravni pomembno prispeva h kulturi spominjanja na območju nekdanje soške fronte. (Foto: Bojana Modrijančič Reščič.)

Po zgledu prve svetovne vojne bomo morali Slovenci razčistiti tudi svoj odnos do zgodovine druge svetovne vojne z državljansko vojno in revolucijo. Spominjanje druge svetovne vojne lahko še vedno usmerja maščevanje in sovraštvo z demonizacijo nasprotne strani, ki duši naš skupni razvoj in prihodnost. Lahko pa se vse sile usmeri v spraven proces, ki edini lahko vodi družbo in državo v razvojno usmerjeno prihodnost (prim. tudi Till, 2021, str. 26). Sestavni del spravnega procesa bi lahko bilo tudi oblikovanje spominske krajine, ki bi obsegala Spomenik sprave v Ljubljani, številna pokopališča in grobišča partizanske strani, morišča pripadnikov nasprotne strani (domobrancev), političnih in razrednih nasprotnikov po končani drugi svetovni vojni (grobišče Pod Macesnovo gorico v Kočevskem rogu in številna

Spomenik žrtvam vseh vojn v Ljubljani. Na spomeniku je napis »Domovina je ena, nam vsem dodeljena, in eno življenje, in ena smrt!« (Oton Župančič). Spominsko obeležje ima velik vzgojno-izobraževalni potencial, saj s svojo monumentalnostjo predstavlja opomin in spomin na vse vojne 20. stoletje s številnimi žrtvami. (Foto: dr. Vilma Brodnik.)

druga po vsej Sloveniji, mnoge žrtve še niso pokopane na pokopališčih), spominski park na območju podružnice nekdanjega koncentracijskega taborišča Mauthausen na Ljubelju, muzejske zbirke v slovenskih muzejih, ohranjene spomine in pričevanja vseh žrtev vojnega nasilja, spomenike in spominska obeležja ustreljenim talcem, rezultate projekta *Žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje idr.*

KULTURA SPOMINJANJA PRI POUKU ZGODOVINE IN 30. OBLETNICA SLOVENSKE OSAMOSVOJITVE

Pri pouku zgodovine je pomembno, da pred obeleževanjem zgodovinskih obletnic natančno razmislimo o namenu in načinu spominjanja. Trideseta obletnica osamosvojitve Republike Slovenije in tudi vsi preostali spominski dnevi, ki jih vsako leto v obliki državnih praznikov obeležujemo v spomin na slovensko osamosvojitve, so priložnost, da se jih s pomočjo sodobnih didaktičnih pristopov spominjamo tako, da bodo učenci na samostojno slovensko državo ponosni in da bodo vključeni tudi učenci v etnično raznolikih razredih.

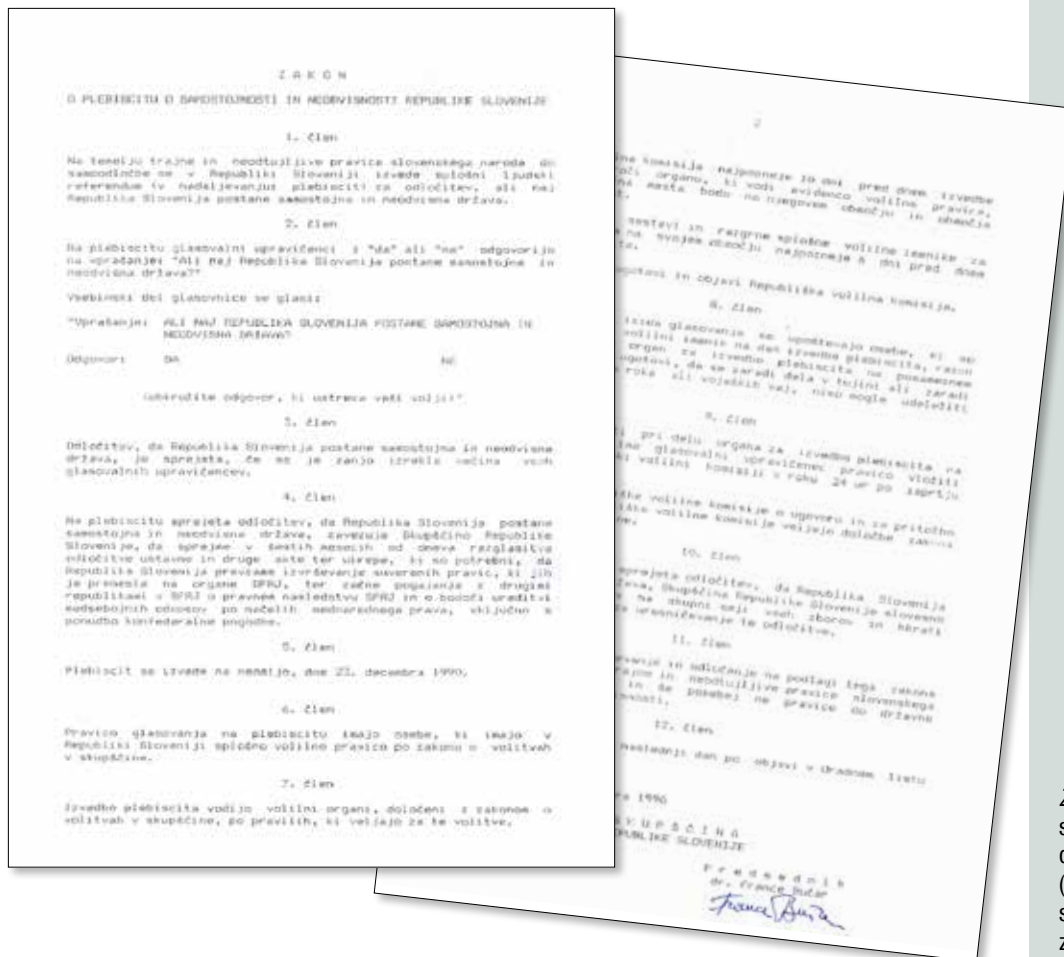
Zgodovinske okoliščine plebiscita in osamosvojitve

Odločitev o osamosvojitvi Slovenije je sledila več let trajajoči krizi v Jugoslaviji v osemdesetih letih 20. stoletja, ki se je odražala v vse večjih mednarodnih nasprotjih, gospodarski, dolžniški in finančni krizi s hiperinflacijo, politični krizi z različnimi pogledi na ureditev in delovanje države, s poskusi uvajanja skupnih vzgojno-izobraževalnih jeder na področju šolstva in na drugih področjih. Padal je življenjski standard, obstajale so velike ekonomske, kulturne, politične in druge razlike med razvitim severozahodnim in manj razvitim jugovzhodnim delom države, reformni poskusi pa niso uspeli.

Odziv Slovencev na krizo v Jugoslaviji je bil v t. i. *slovenski pomladi*, v kateri so se prek različnih gibanj civilne družbe, kulturnih gibanj in kulturne ter politične opozicije oblikovala prizadevanja po samostojni in neodvisni državi, v kateri bo vladala parlamentarna demokracija s političnim pluralizmom, človekovimi pravicami in svoboščinami, enakopravnostjo in svobodo ter blaginjo za vse.

Eno od zgodovinskih prelomnic v procesu osamosvajanja predstavlja delovanje koalicije Demos (Demokratska opozicija Slovenije), ki je leta 1990 zmagala na prvih svobodnih, demokratičnih volitvah po drugi svetovni vojni. Predsednik nove Demosove vlade je postal Lojze Peterle (tedanji Izvršni svet), predsednik skupščine pa dr. France Bučar (danes Državni zbor RS). Istega leta je na volitvah za predsednika republiškega predsedstva zmagal Milan Kučan (danes je to funkcija predsednika Republike Slovenije). Demosova vlada si je za cilj zastavila osamosvojitve Slovenije. Zato je Skupščina Republike Slovenije sprejela zakonske podlage, ki so omogočile izvesti osamosvojitve. Dne 6. decembra 1990 je bil tako v Skupščini RS z veliko večino sprejet *Zakon o plebiscitu o samostojni in neodvisni Sloveniji*. Sočasno je bila sprejeta *Izjava o dobrih namenih*, v kateri je bilo zapisano, da želi Slovenija s plebiscitom postati suverena, parlamentarno-demokratska, pravna in socialna država, ki bo spoštovala človekove pravice in svoboščine, državljanske pravice, socialno pravičnost in varnost za vse, ekološko odgovornost, delo in podjetništvo. Podpisan je bil *Sporazum političnih strank in poslanskih skupin* tedanje Skupščine Republike Slovenije o skupnem nastopu

na plebiscitu za samostojno in neodvisno državo. Jeseni 1990 so pred plebiscitom potekale propagandne akcije v podporo plebiscitu. Odmevna je bila akcija *Slovenija, moja dežela*, znana predvsem po kratkem istoimenskem videoposnetku (https://www.youtube.com/watch?v=mluKmcj_XXw).

Zakon o plebiscitu, ki ga je sprejela skupščina RS 6. decembra 1990. (Vir: www.zbralismopogum.si, hrani: Arhiv Državnega zbora RS, Serija originalno podpisanih zakonov s strani predsednikov Skupščine Slovenije in Državnega zbora.)

Plebiscit je bil izveden v nedeljo, 23. decembra 1990. Udeležilo se ga je 93,2 % volilnih upravičencev. Na vprašanje na glasovalnem lističu »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« je pritrdilno odgovorilo 88,5 % vseh volilnih upravičencev, ki so se udeležili plebiscita (to je 1,289.269 volilnih upravičencev). Rezultate plebiscita je Skupščina Republike Slovenije slovesno razglasila na seji 26. decembra 1990 (ta spominski dan je bil razglašen za državni praznik kot *dan samostojnosti in enotnosti*). Slovesnosti in navdušenje so se začeli že na dan plebiscita ter nadaljevali v naslednjih dneh. Igrale so godbe, povsod so bili izpostavljeni slovenski simboli, ljudje v narodnih nošah. V Ljubljani je potekalo slavlje pred ljubljanskim Magistratom in na Prešernovem trgu, slovenski politiki in gostje pa so dajali v Cankarjevem domu vznesene izjave.

Plebiscit kot dejanje vseljudske odločitve je poenotil slovenski narod in politične stranke na temelju trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe. Pri sklicevanju na pravico narodov do samoodločbe so se slovenski politiki oprli na *Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah*, ki ga je leta 1966 sprejela Generalna skupščina OZN, temelji pa na *Ustanovni listini OZN* in *Splošni deklaraciji*

človekovih pravic. Plebiscit predstavlja enega ključnih zgodovinskih dogodkov, ki so vodili v razglasitev samostojne slovenske države pol leta po plebiscitu. Dne 25. junija 1991 je Skupščina RS sprejela temeljne osamosvojitvene zakone in razglasila državno samostojnost. Slovesna razglasitev je potekala 26. junija 1991, ko je bila prvič javno razobešena slovenska zastava (ta spominski dan je bil razglašen za državni praznik kot *dan državnosti*). Razglasitvi samostojnosti je sledil napad Jugoslovanske ljudske armade (JLA) z desetdnevno vojno, v kateri smo zmagali Slovenci. Pod

pokroviteljstvom Evropske unije je bila sklenjena *Brionska deklaracija*, po kateri so bili prekinjeni vojaški spopadi, uveden pa je bil tudi trimesečni moratorij na slovensko osamosvojitve. Po preteku teh treh mesecev je bila slovenska osamosvojitve uveljavljena, slovensko državo pa je 25. oktobra 1991 zapustila JLA (ta spominski dan je bil razglašen za državni praznik kot *dan suverenosti*). Kmalu je sledilo mednarodno priznanje samostojne in neodvisne slovenske države ter sprejetje v pomembne mednarodne integracije z Evropsko unijo na čelu.

Pozitivna identifikacija z vrednotami slovenske osamosvojitve

Pri obeleževanju spominskih dni in tudi sicer pri pouku, ko se obravnava slovensko osamosvojitve, je pomembno vzpostaviti pozitivno identifikacijo, ki jo lahko dosežemo zlasti z vključevanjem biografij in drugih pričevanj v pouk. K ohranjanju spominov na dogajanje pa lahko poleg zgodovine prispevajo tudi druge vede, zlasti tudi slovenščina in umetnostni predmeti. Pozitivno identifikacijo z zgodovinskim dogajanjem pa dosežemo tudi z aktualizacijo in prikazom uporabne vrednosti znanja (prim. tudi Dangelmaier, 2020, str. 50, 55–56).

Slovenska zastava je prvič zaplapolala ob slovesnosti 26. junija 1991, ko je bila razglašena slovenska samostojnost.
(Vir: www.zbralismopogum.si,
foto: Marjan Garbajs, hrani: Park vojaške zgodovine Pivka.)

V primeru slovenskega osamosvajanja v obeleževanja in v redni pouk o tematiki osamosvojitve lahko vključimo pričevanja pripadnikov teritorialnih enot, politikov, diplomatov, državljanov, navadnih državljanov, Slovencev na tujem idr., ki so si prizadevali za samostojnost Slovenije. Z vidika načela življenja v zgodovinsko dogajanje pa so pomembna tudi pričevanja otrok in mladostnikov, ki so doživeli osamosvojitvena prizadevanja. Prepričljiva so tako lahko tudi pričevanja in življenjske izkušnje učiteljev, ki so bili kot otroci in mladostniki priče tedanjega dogajanja.

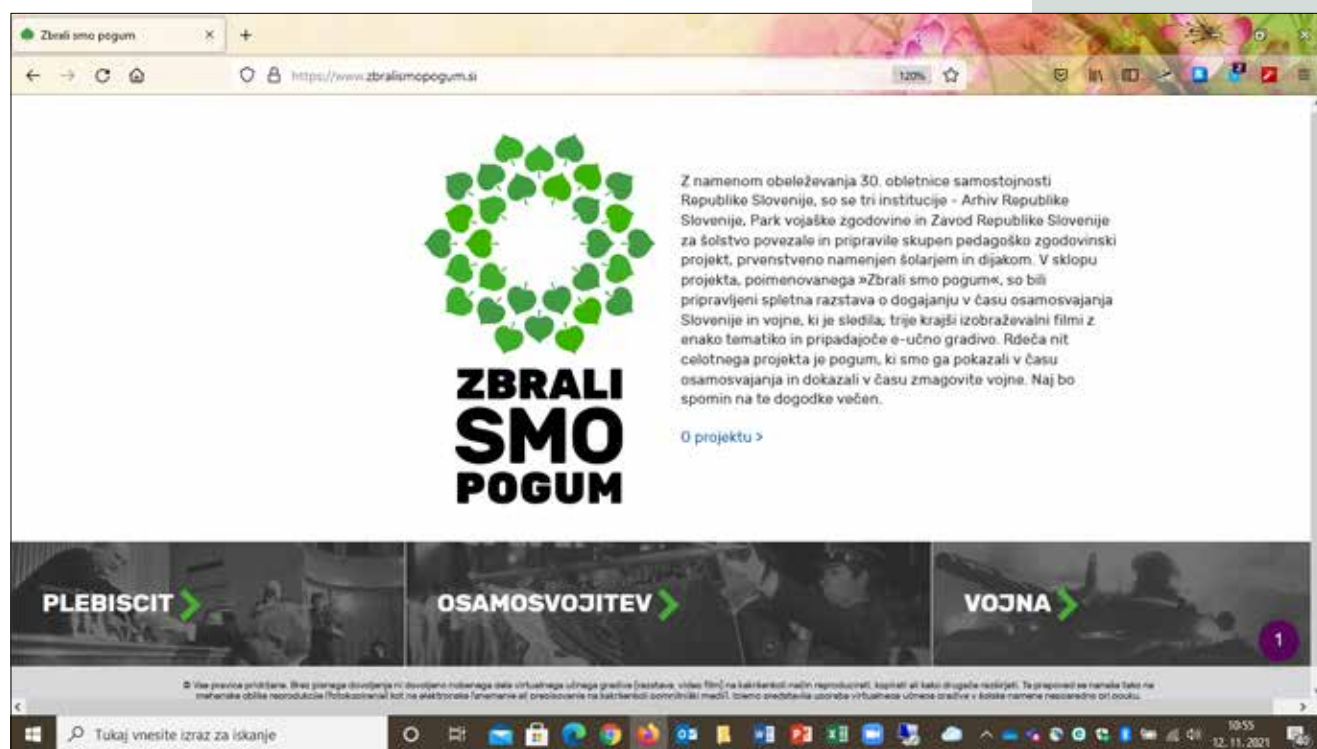
Aktualizacijo dosežemo z obravnavo aktualnih prizadevanj narodov za neodvisnost ali demokratizacijo (npr. Katalonci, Baski, Kurdi, Belorusi). Dijakom je treba prikazati uporabne prednosti in možnosti, ki jim jih nudi življenje v samostojni Sloveniji in evropskih integracijah, ki jih starejše generacije v Jugoslaviji niso bile deležne, kot so možnosti izobraževanja doma in v tujini z mednarodnimi izmenjavami, s študijem na uglednih tujih univerzah, večja splošna blaginja, prvič v zgodovini Slovenci samostojno in neodvisno upravljamo svojo državo, skrbimo za socialno ogrožene (socialna država), z ustavo je uveljavljena široka paleta človekovih in državljanskih pravic in svoboščin na političnem, civilnem in socialnem področju.

Spodbujamo tudi inkluzivnost v smeri inkluzivega kolektivnega spomina različnih družbenih, kulturnih, etničnih skupin, kar je pomembno zaradi vse bolj raznolike in pluralne družbe. Pri učencih pa razvijamo tudi zavedanje, da obstajajo različne zgodovinske naracije, ki jih spoznamo, jih spoštujemo, jih pa ne zamenjamo s svojimi (prim. Dangelmaier, 2020; Wutti, 2020).

Didaktične ideje za obeleževanje spominskih dni, ki se nanašajo na slovensko osamosvojitve

Ob 30-letnici obeleževanja slovenske samostojnosti smo tri partnerske ustanove, Zavod RS za šolstvo (sodelovala dr. Vilma Brodnik), Arhiv Republike Slovenije (sodelovala mag. Alenka Starman Alič) in Park vojaške zgodovine Pivka (sodelovala mag. Ana Čič), pripravile učna gradiva za obravnavo zgodovinske slovenske osamosvojitve, ki so namenjena vsakoletnim spominskim učnim uram in proslavam ob vseh treh državnih praznikih, povezanih s slovensko osamosvojitvijo, in tudi rednemu pouku zgodovine (in preostalih predmetov), ko se obravnava tematika osamosvojitve. Gradivo je zbrano in objavljeno v digitalni obliki na portalu www.zbralismopogum.si in obsega: e-časovni trak, izobraževalne videofilme in virtualno razstavo v treh delih *Plebiscit*, *Osamosvojitve*, *Vojna*, publikacijo o plebiscitu, delovne zvezke za osnovno in srednjo šolo ter protokola za izvedbo spominskih učnih na daljavo na primeru plebiscita. Sodobni didaktični pristopi za obravnavo in ohranjanje kulture spominjanja na slovensko osamosvojitve pa so muzejsko in arhivsko učno delo, zgodovinsko terensko delo, projektno učno delo, delo na daljavo ipd.

V nadaljevanju predstavljamo izbrane didaktične ideje za ohranjanje kulture spominjanja na slovensko osamosvojitve z učnimi gradivi s portala www.zbralismopogum.si in s sodobnimi didaktičnimi pristopi.

Portal
www.zbralismopogum.si.

Dogajanje v svetu

1980

1982

1985

1986

2700

1000

1990

1980

1

22/04/2025

100

2,2 miliarde dinari

100

100

ದರಿದ್ರಾ ಪುನಃ

na proti četverici

www.in-odessa

100

pozicija Slove
(Slovenska d

10

Žne volitve po

1000
 1000

dvoilini plokat

ih upravičenc
nopolja)

Veliko zanimanje učencev za sodobno digitalno tehnologijo se lahko koristno uporabi v didaktične namene. Učenci lahko tako zgodovinske naracije o osamosvojitveni zgodovini Slovenije in o posebnostih v domačem kraju, mestu ali regiji predstavijo s pomočjo e-časovnih trakov, ki jih sami izdelajo v prosto dostopnih aplikacijah TimeToast, Sutori, Canva idr. Časovni trakovi omogočajo vpogled v časovno sosledje zgodovinskega dogajanja iz časov slovenske osamosvojitve.

V okviru pričujejoče številke revije Zgodovina v šoli je kot priloga objavljen zgodovinski časovni trak za boljšo časovno predstavljaljivost in orientacijo v zgodovinskem času, omogoča pa tudi uvid v zaporedje zgodovinskih dogodkov, ki so prikazani vzporedno ter ponazarjajo sočasnost dogajanja v Evropi in na Slovenskem ter njihovo medsebojno vplivanje. Poudarek je na dogajanju v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja s koncem hladne vojne in obdobjem detanta (popuščanje napetosti v meddržavnih političnih odnosih), ki sta omogočila padec vzhodnega komunističnega bloka s procesom demokratizacije v vzhodnoevropskih državah. Po smrti Josipa Broza - Tita in krizi v Jugoslaviji v osemdesetih letih 20. stoletja se je začel tudi proces demokratizacije v Sloveniji, ki je vodil v osamosvojitve in neodvisnost. Dogajanje v Evropi in na Slovenskem pa je prikazano tudi v zaporednem časovnem sosledju, pri katerem dogodki sledijo drug drugemu ter prikazujejo vzročnost in posledičnost dogajanja – predhodni dogodek je vzrok sledečemu, ta pa je posledica predhodnega.

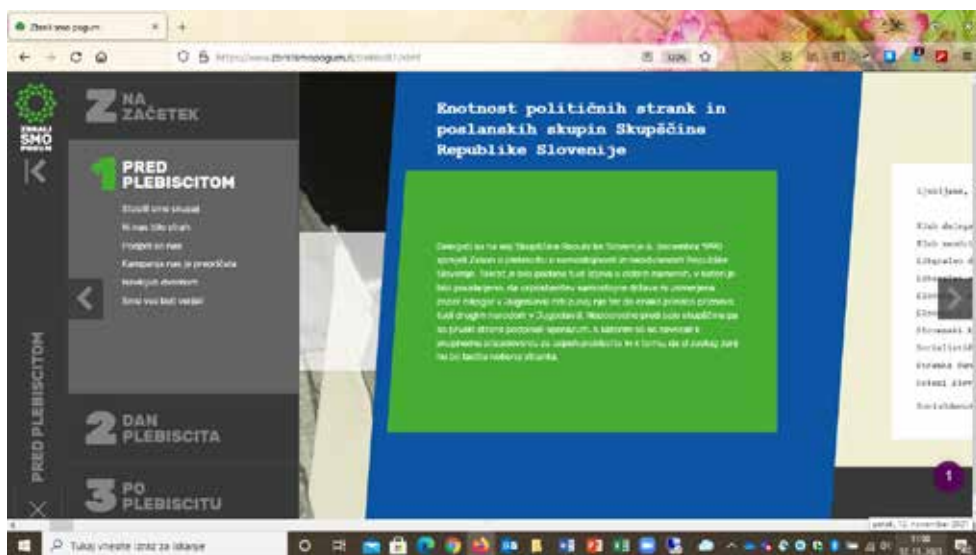
Oblikovno je časovni trak pripravljen v vertikalni obliki s časovno linijo z letnicami na sredini, v levem stolpcu so prikazani dogodki v Evropi in v desnem na Slovenskem. Večinoma so dodani točni datumi za bolj pravilno kronološko umestitev v časovni trak, učencem pa jih seveda ne bo treba znati.

Aktivnosti učencev, ki se lahko navežejo na časovni trak, so, da učenci s pomočjo časovnega traku in s svojimi besedami pripovedujejo zgodbo o osamosvojitvi.

Učenci lahko časovni trak dopolnijo s sočasnimi pomembnimi dogodki iz družinske in lokalne zgodovine. Navajamo primer dobre prakse, predstavljen na študijski skupini avgusta 2021, ki prikazuje lokalne in slovenske dogodke:

• 1909 prvi polet slovenskega letalca Edvarda Rusjana • 1909 začetek gradnje vodovodnega stolpa v Kranju • 25. 11. 1914 smrt Davorina Jenka • 1919 ustanovitev Univerze v Ljubljani • 1923 Frederik Pregl prejme Nobelovo nagrado za kemijo • 1938 začetek delovanja Radia Slovenija • 1938 ustanovitev SAZU • 1938 Plečnikov nadstrešek pred staro mrliško vežico v Cerkljah • 1955 začetek gradnje oddajnega stolpa na Krvavcu • 1987 začetek gradnje nove Cerkljanske mrliške vežice	• 1988 ustanovitev Odbora za varstvo človekovih pravic • 22. 6. 1989 Temeljna listina Slovenije • 8. 4. 1990 prve večstranske volitve Slovenije • 1990 prvi postroj slovenske vojske • 23. 12. 1990 plebiscit o samostojnosti Slovenije • 26. 12. 1990 razglasitev rezultatov plebiscita • 25. 6. 1991 razglasitev Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije • 27. 6. 1991 začetek vojne za Slovenijo • 8. 10. 1991 uvedba slovenske valute • 23. 12. 1991 sprejetje slovenske ustave • 22. 5. 1992 vključitev Slovenije v OZN

(Kernc, 2021, Primer dobre prakse.)

Zaslonska slika uvodnega dela razstave o plebiscitu. (Vir: www.zbralismopogum.si.)

◆ Izobraževalni videofilm o ključnih dogodkih osamosvojitvene zgodovine

Učenci lahko o osamosvojitvi pogledajo že pripravljene izobraževalne videofilme z naslovi *Plebiscit* (traja 14 minut), *Osamosvojitve* (traja 12 minut) in *Vojna* (traja 15 minut) s portala www.zbralismopogum.si. Videofilmi zgoščeno, poučno in zanimivo povzemajo glavne dogodke in pridobitve vseh treh prelomnic iz zgodovine slovenskega osamosvajanja. Učence v vseh treh videofilmih nagovori predsednik države Borut Pahor. Videofilmi so primerni za vključevanje v spominske učne ure in spominske proslave za državne praznike ob dnevu samostojnosti in enotnosti (26. december), dnevu državnosti (25. junij) in dnevu suverenosti (25. oktober).

ter v redni pouk, ko se obravnava zgodovina osamosvojitve. Primerni so zlasti za spodbujanje motivacije za učenje o osamosvojitvi in za povzemanje ter preverjanje učne snovi o zgodovini slovenske samostojnosti.

Videofilme iz zgodovine osamosvojitve na regionalnem in lokalnem območju hranijo tudi različni muzeji, npr. Muzej Velenje. Učenci pa imajo možnost posneti tudi lastne videofilme o osamosvojitvi v domači regiji. Navajamo primer, ki sta ga pripravila dijaka Ekonomske šole Novo mesto Maj Kerin Colarič in Nik Pribožič kot maturitetni izdelek na poklicni maturi pri predmetu *snemanje in montaža* (program medijski tehnik) v letu 2021. Mentorica zgodovinskega vsebinskega dela je bila prof. Tamara Rifelj. Povezava do videofilma je PRVI STREL DOLENJSKA 1991 - YouTube.

◆ Razstava o ključnih dogodkih osamosvojitvene zgodovine

Virtualna razstava o zgodovini osamosvojitve, členjena v tri dele *Plebiscit*, *Osamosvojitve*, *Vojna*, je dostopna na portalu www.zbralismopogum.si. Ključni poudarki vsakega dela so:

- a) *Plebiscit*: obdobje pred plebiscitom (sprejetje plebiscitne zakonodaje, plebiscitna kampanja, podpora Slovencev v tujini), dan plebiscita, po plebiscitu (razglasitev rezultatov in slavje));
- b) *Osamosvojitve*: osemdeseta leta v Jugoslaviji, procesi demokratizacije, razglasitev samostojnosti, varnostni vidiki;
- c) *Vojna*: »dan prej« (približevanje konflikta, 26. 6. 1991), spopadi, konec vojne.

Virtualna razstava temelji na primarnih zgodovinskih virih, ki vključujejo dokumentarno gradivo, kot je npr. zakonodaja, ki jo je za izvedbo osamosvajanja sprejela skupščina, filmske posnetke z izjavami politikov in cerkvenih dostojanstvenikov in državljanov, ki so se udeležili plebiscita, posnetke vojaških spopadov v času vojne za Slovenijo, časopisne članke, fotografsko gradivo, propagandno gradivo v podporo plebiscitu in osamosvojitvi idr. Pripravljeno je kazalo s seznamom vseh objavljenih primarnih zgodovinskih virov z aktivnimi povezavami, ki omogočijo dostop do želenega primarnega vira z enim samim klikom. Za bolj kakovostno učno izkušnjo pri delu s primarnimi zgodovinskimi viri na virtualni razstavi so vključeni tudi nekateri interaktivni elementi, ki omogočajo povečanje posameznih primarnih zgodovinskih virov, listanje časopisnih člankov in drugih obsežnejših primarnih zgodovinskih virov. V vsak del razstave lahko učence popeljejo uvodni videofilmi, ki smo jih predstavili v predhodnem razdelku, ogledati pa si jih je mogoče tudi posebej. Virtualno razstavo odlikuje tudi rubrika *Za vedoželjnejše*, v kateri so objavljeni dodatni zgodovinski viri za učence, ki jih zgodovina še posebej zanima.

Učence vodijo po virtualni razstavi tudi delovni listi z nalogami in aktivnostmi, ki so objavljeni v digitalnih delovnih zvezkih za osnovno šolo in gimnazijo ter druge srednje šole, ki so prav tako dostopni na portalu www.zbralismopogum.si. Primeri nalog iz delovnih listov so objavljeni v članku Bec, Mlinar Podobnik v tej reviji in za plebiscit v nadaljevanju tega prispevka (objavljeno v drugem delu članka v naslednji številki *Zgodovine v šoli*, 2022, št. 1).

Z virtualno razstavo se pri učencih vzbudi občutja enotnosti, pripadnosti, ponosa, samozavesti, hvaležnosti, vznesenosti in veselja ob visokem rezultatu plebiscitne odločitve, ki je vodila v uspešno osamosvojitve in nastanek neodvisne slovenske države.

Izpostavljeno je, da gre za enkratni zgodovinski dogodek, ki je povezal vse Slovence ne glede na razlike, pripadnike obeh narodnih skupnosti (manjšin) in tudi večino drugih državljanov, priseljenih v Slovenijo iz nekdanje Jugoslavije, in da je osamosvojitve Slovenije skupni slovenski projekt, ki ne bi bil uspešen brez enotnosti in ugodnih mednarodnih razmer (prim. www.zbralismopogum.si).

◆ Publikacija o plebiscitu *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*

Ilustriran prikaz odločitve za plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije, njegovo izvedbo ter razglasitev rezultatov s slavljenjem je predstavljen v publikaciji *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*, ki jo je konec leta 2021 izdala Založba Mladinska knjiga. Avtorice Vilma Brodnik, Alenka Starman Alič in Ana Čič v obliki dialoga razlagajo zgodovino plebiscita, razlago bogatijo objavljeni primarni zgodovinski viri, za prikaz zgodovinskega ozadja in za spodbujanje motivacije so vključene zgodbe iz ozadja. V uvodnem delu vsake vsebinske enote je tudi grafična zgodba, v kateri učenci zastavljajo vprašanja na izbrane primarne zgodovinske vire, ki uvajajo v osrednji del vsebinske enote in hkrati budijo predznanje, izkušnje in zanimanje za učenje. Osrednji del sestavljajo vsebinske enote, ki so tudi bogato ilustrirane:

- *Bilo nam je dovolj*
- *Stopili smo skupaj*
- *Podprli so nas rojaki na tujem*
- *Oglaševalska kampanja nas je prepričala*
- *Kljub dvomom smo vse bolj verjeli*
- *Potek plebiscitnega dne*
- *Z razglasitvijo uradnih rezultatov smo slavili zgodovinski uspeh slovenskega naroda*

Vsako vsebinsko enoto zaključuje rubrika *Za vedoželjnejše z avtentičnimi nalogami*, pri katerih učenci v življenjski situaciji preizkusijo svoje znanje. Navajamo primer avtentične naloge za vsebinsko enoto *Bilo nam je dovolj*.

- Na svetovnem spletu poišči nekaj domačih in tujih družbeno angažiranih skladb iz osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja. Pozorno poslušaj besedila izbranih skladb ter napiši, kako v njih odseva tedanje družbeno in politično dogajanje.
⇒ **Namig:** Med tujimi skladbami lahko izbereš *New Year's day* (U2, 1983), *Land of Confusion* (Genesis, 1986), *We didn't start the fire* (Billy Joel, 1989), *Wind of Change* (The Scorpions, 1990) idr. Med domačimi skladbami lahko izbiraš med skladbami z albuma *Rekapitulacija 1980–1984* (Laibach, 1985), *Samo milijon nas je* (Agropop, 1988), *Janez, kranjski Janez* (Pankrti z gosti, 1988) idr.

Kakovostni ilustrirani prikaz zgodovine slovenske osamosvojitve v več kot 150 ilustracijah je prikazan tudi v publikaciji z naslovom *Osamosvojitve. Skoraj vse o lastni državi* avtorice Nataše Strlič in ilustratorja Damijana Stepančiča (Založba Miš, 2020).

◆ Muzejsko učno delo

Številni muzeji kot npr. Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Park vojaške zgodovine Pivka, Vojaški muzej slovenske vojske, Muzej Velenje in drugi imajo tematske zbirke, v katerih prikazujejo posebnosti slovenske osamosvojitvene zgodovine. Učenci se lahko udeležijo muzejskih pedagoških delavnic in podoživijo osamosvojitveni čas in vzdušje.

Arhiv Republike Slovenije pa omogoča celo gostujočo razstavo v fizični obliki o plebiscitu za samostojno in neodvisno Slovenijo, ki jo lahko profesorji povabijo na šole. Gostujočo razstavo o zgodovini slovenske osamosvojitve, ki jo lahko profesorji povabijo na šolo, je pripravilo tudi Policijsko veteransko društvo Sever.

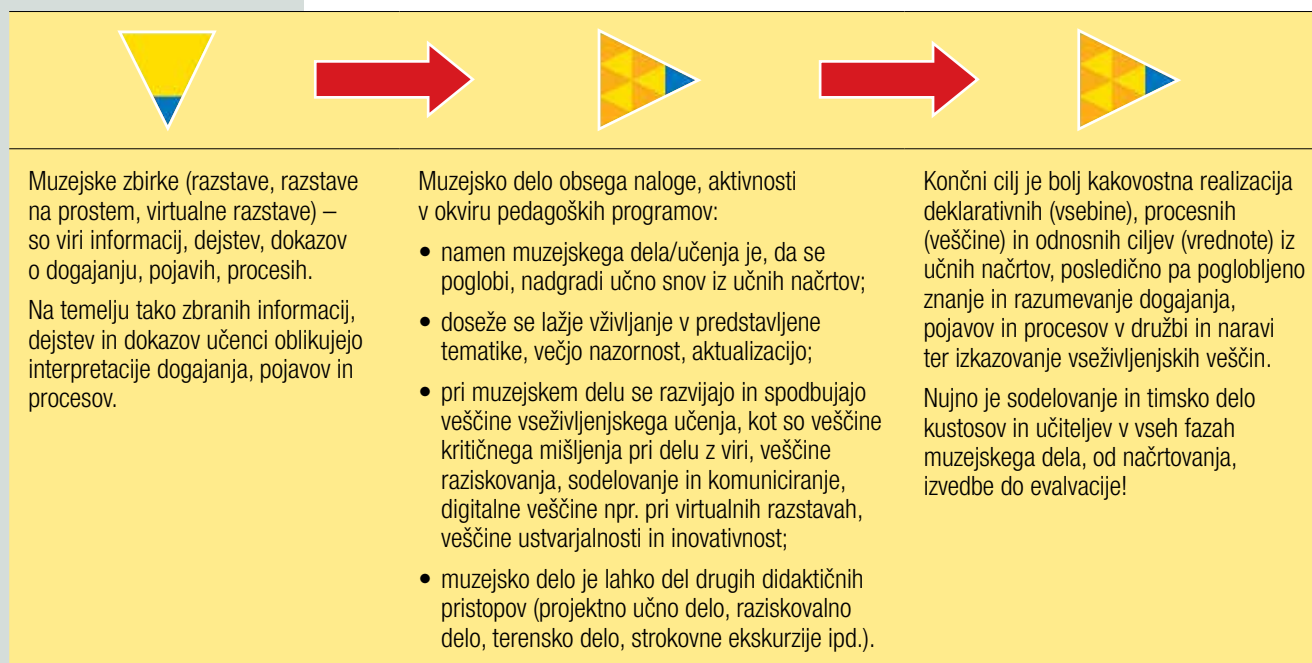
Z muzejskim delom je možno uresničiti učna načela, kot so: nazornost, vživljanje, vzgojnost, aktivnost, aktualizacija na izbranih muzejskih zbirkah o slovenski osamosvojitvi.

Z muzejskim delom na izbranih muzejskih zbirkah, ki se nanašajo na učne vsebine o slovenski osamosvojitvi iz učnih načrtov, je možno uresničiti procesne učne cilje (veščine), kot so: spodbujanje kritičnega mišljenja pri delu z viri (iskanje in vrednotenje virov oz. informacij v muzejskih zbirkah, sklepanje, primerjanje, razvrščanje, utemeljevanje in argumentacija, interpretacija informacij iz virov, dogajanja, pojavov in procesov), sodelovalno učenje, orientacija v zgodovinskem času in prostoru.

Poleg procesnih učnih ciljev je možno pri raziskovanju izbranih muzejskih zbirk uresničevati tudi vrsto odnosnih učnih ciljev (vrednote), ki se nanašajo na slovensko osamosvojitve s poudarkom na krepitvi narodne in državne zavesti ter pripadnosti.

Na muzejsko delo se lahko navežejo tudi drugi sodobni didaktični pristopi, kot so: projektno učno delo, raziskovalno delo učencev, lahko je sestavni del zgodovinskega terenskega dela, strokovnih ekskurzij, lahko poteka v samem muzeju ali v obliki virtualnih razstav.

Shematski prikaz pomena muzejskega učnega dela

Razstave pa lahko organizirajo tudi profesorji na šolah (več o tem piše Gaber v posebnem članku v tej reviji).

◆ Pričevanja in viri prve roke

Učitelji zgodovine lahko samostojno ali z medpredmetnim povezovanjem z učitelji slovenščine, likovne in glasbene umetnosti in drugih predmetov izvedejo zbiranje pričevanj na temo zgodovine slovenskega osamosvajanja. Pri zgodovini lahko zbirajo ohranjene in še nezapisane spomine prič osamosvojitvenega procesa. Pričevanja spadajo med vire prve roke, pri katerih je imela priča neposreden stik z dogajanjem. Osebna pričevanja so lahko dnevniki, pisma, zapiski, pisani literarni viri, če ohranjajo informacije o zgodovinskem dogajanju. V ta sklop spadajo spomini, biografije, avtobiografije, pesmi, črtice. Druge oblike pričevanj so še intervju, televizijski portreti oseb, dokumentarne oddaje ipd. (prim. Brodnik, 2018a, 2018b).

Zgodovinska vrednost pričevanj je, da prinašajo delček poznavanja in predvsem podrobnosti o posameznih dogodkih, pojavih in procesih, pa tudi veliko podatkov o avtorjevem značaju, položaju, pogledih, izkušnjah in mnenju o dogajanju.

Dragocena pričevanja so osebne in družinske zgodbe, ki prikazujejo avtentično zgodovinsko dogajanje, kot so ga doživele priče oz. njihovi družinski člani. Omogočajo globlji uvid v dogajanje in zato boljše razumevanje, kot bi ga omogočila le suhoparna zgodovinska dejstva in informacije.

Osebne in družinske zgodbe, kot obliko pričevanj, umeščamo tudi v širši sklop ustne zgodovine. Trškanova piše o pasivni in aktivni ustni zgodovini. Pri pasivni ustni zgodovini se pri pouku uporablja že objavljena pričevanja oz. ustne vire, pri aktivni ustni zgodovini pa učenci samostojno načrtujejo, izvedejo ter posnamejo intervju ali kako drugače zabeležijo pričevanje ter ga tako ohranijo ne le za šolske namene, ampak tudi za širšo javnost (prim. Trškan, 2016, 2018).

Didaktična vrednost pričevanj je velika, z njihovim vključevanjem v pouk dosežemo naslednje cilje:

- preseganje suhoparnosti, če bi o zgodovinskem dogodku naštevati samo statistične podatke, saj se za vsako številko skriva resnična osebna, življenjska zgodba;
- prepoznavanje vzrokov, ideologij in teorij, ki lahko vodijo v kršenje človekovih pravic;
- pouk postane bolj doživet, oseben in spodbudi zanimanje za preteklost;
- učenci se lažje vživijo v zgodovinsko dogajanje, začutijo duh dobe, o kateri se učijo, in vzpostavijo neposreden stik z dogajanjem;
- vzbudi se zanimanje za zgodovinske okoliščine in širši kontekst dogajanja in obdobja;
- vzbudimo simpatije in spoštovanje do prič, npr. žrtev vojnega in revolucionarnega nasilja;
- sooča se osebne izkušnje različnih prič (multiperspektivizem) in širšega zgodovinskega dogajanja;
- učenci spoznajo pomen virov prve roke ter pri učenju s temi viri razvijajo kritično mišljenje (vire primerjajo in vrednotijo ter jih kombinirajo z drugimi dostopnimi viri, na temelju pridobljenih informacij oblikujejo sklepe, razlage, mnenja, argumente o dogajanju);
- namenjeno je zlasti nadarjenim učencem in za spodbujanje motivacije za učenje pri vseh učencih;
- omogoči se poglobljeno učenje in večje razumevanje ter znanje zgodovine (več v Brodnik, 2014, str. 23–45, in Brodnik, 2018, str. 187–204).

Učence je tudi treba poučiti, da pričevanja še niso zgodovina, ampak vir za pisanje zgodovine in da so subjektivna, odvisna od kakovosti zaznavanja in spominjanja. Po drugi strani pa so imele priče veliko povedati o dogajanju, ki jih je utrdilo v trpljenju in nevarnosti, ter so življenjsko moč črpali iz »neverjetnih virov« (Kokalj Kočever, 2007, str. 251). Realistična, avtentična pričevanja ljudi, ki so preživeli različne življenjske preizkušnje, pri učencih spodbudijo motivacijo za učenje zgodovine. Aktivnosti učencev pa je treba načrtovati tako, da omogočajo primerjavo pričevanj o istem dogajanju, iskanje podobnosti in razlik, opredeljevanje vzrokov za razlike, pa tudi, kje so priče našle moč za preživetje, kako so se soočale s krutimi preizkušnjami. Pomembno je preučiti tudi pogled (perspektivo) priče na dogajanje v širšem, že poznanem zgodovinskem kontekstu.

Pričevanja lahko učenci zbirajo z intervjuji. Na izvedbo intervjujev jih je treba ustrezno pripraviti. Priprave okvirnega intervjuja obsegajo izdelavo osnutka in načrta intervjuja, izvedbo intervjuja, pripravo poročila ter evalvacijo izvedenega intervjuja in pridobljenega pričevanja. Manjkajoče informacije v pridobljenem pričevanju se kombinira z drugimi zgodovinskimi viri, tudi zapisanimi pričevanji in drugimi vrstami zgodovinskih virov (Ritchie, 2014, str. 203).

Primer dobre prakse izvajanja intervjujev s pričami slovenske osamosvojitve opisuje Repič. Z intervjuji dijaki začutijo, da je zgodovina del našega življenja in ne nekaj oddaljenega od družbe, pridobijo izkušnjo raziskovanja in poglobijo znanje o slovenski osamosvojitvi. Repič navaja naslednja navodila za izvedbo intervjuja s pričami slovenske osamosvojitve:

Intervju mora biti sestavljen iz:

- naslova,
- uvoda, v katerem predstavijo sogovornika,
- sledijo vprašanja in odgovori,
- ob koncu se intervjuvancu zahvalimo,
- na koncu intervjuja se vedno podpišemo.

Navodila za izvedbo intervjuja:

- Osebo, s katero želijo narediti intervju, naj najprej vprašajo, ali se s tem strinja. Potem naj ji povedo temo intervjuja in dejstvo, da jih zanima samo to, kaj je on/ona počel/-a v tem času, kakšni so njegovi/njeni spomini na ta čas, in ne to, kaj je takrat počela uradna politika.
- Z intervjuvancem naj se v začetku dogovorijo za datum in uro, ko bodo opravili intervju, in določijo tehniko zapisa: če oseba privoli, intervju lahko posnamejo, sicer pa naj si raziskovalci pripoved zapišejo. Dijake sem opozorila, da imajo mnogi ljudje strah pred snemalnimi napravami in da lahko zaradi tega njihova pripoved zamre.
- Dijakom sem svetovala, naj si pred izvedbo intervjuja izdelajo »skico« intervjuja, to je, zastavijo naj si vsaj okvirna vprašanja. Pazijo naj, da vprašanja ne bodo preveč ozko usmerjena, saj bodo tako zatrli pripoved. Pripovedovalca ne smemo nikoli popravljati, češ da njegov odgovor ni pravilen. Če hočemo, da bomo izvedeli čim več, moramo kazati zanimanje za pripoved, se strinjati s pripovedovalcem in biti radovedni.
- Naslednjo težavo, zlasti učno šibkejšim dijakom, je predstavljalo zastavljanje vprašanj: Kakšna vprašanja naj zastavijo? Poudarila sem, da ne iščemo zgodovine, kot je za-

pisana v knjigah, ampak konkretne občutke ljudi, njihovo doživljanje, njihovo ravnanje, njihova čustva v konkretni zgodovinski situaciji. S postavljanjem vprašanj se niso obremenjevali dijaki, ki so obravnavano snov razumeli že pri pouku. Zato sem dijakom pojasnila, da je prvi pogoj za postavljanje vprašanj iz določenega obdobja poznavanje najpomembnejših zgodovinskih dogodkov, ki so se zgodili v času, o katerem delamo intervju. Torej, preden izvedejo intervju, naj se iz šolske literature (zvezek, učbenik) naučijo temo o Sloveniji v osemdesetih letih in slovenskem osamosvajanju, šele nato bodo lahko zastavljali smiselna vprašanja. Če namreč ne veš, kaj moraš vprašati, tudi izvedel ne boš nič. Za lažje delo učno šibkejših dijakov smo z metodo »nevihta možganov« nanašali nekaj primernih vprašanj, ki so se nanašala na čas gospodarske in politične krize v Jugoslaviji v osemdesetih letih, ustanovitev prvih političnih strank, izvedbo plebiscita, razglasitev neodvisnosti, vojno za Slovenijo, prva leta po osamosvojitvi ...

- *Dijaki so izrazili strah pred tem, da bodo odgovori napačni. Poudarila sem, da napačnih odgovorov ni, saj iščemo konkretne izkušnje ljudi in ne znanja posameznika o npr. zgodovinskih pogodbah.*
- *Ob koncu ure smo določili rok za oddajo intervjuja in omejitve pri dolžini. Intervju naj bodo dolgi približno eno tipkano stran (robovi in pisava določeni, prav tako razmiki med vrsticami). Vsak dijak mora zastaviti vsaj 7 vprašanj.*

(Več v Repič, 2018, str. 64–72.)

Primer intervjuja, ki ga je dijak izvedel z očetom:

Se spominjaš demonstracij in procesa proti četverici?

»Za nas so bili takrat junaki in z njimi smo sočustvovali. Sam se demonstracij nisem udeležil, sem jih pa spremljal po televiziji.«

Se spomniš plebiscita?

»O prvih volitvah in plebiscitu se ne spomnim veliko, vem pa da so vsi glasovali za samostojno Slovenijo razen takratnih oficirjev JLA in zavednih pripadnikov drugih jugoslovanskih republik.«

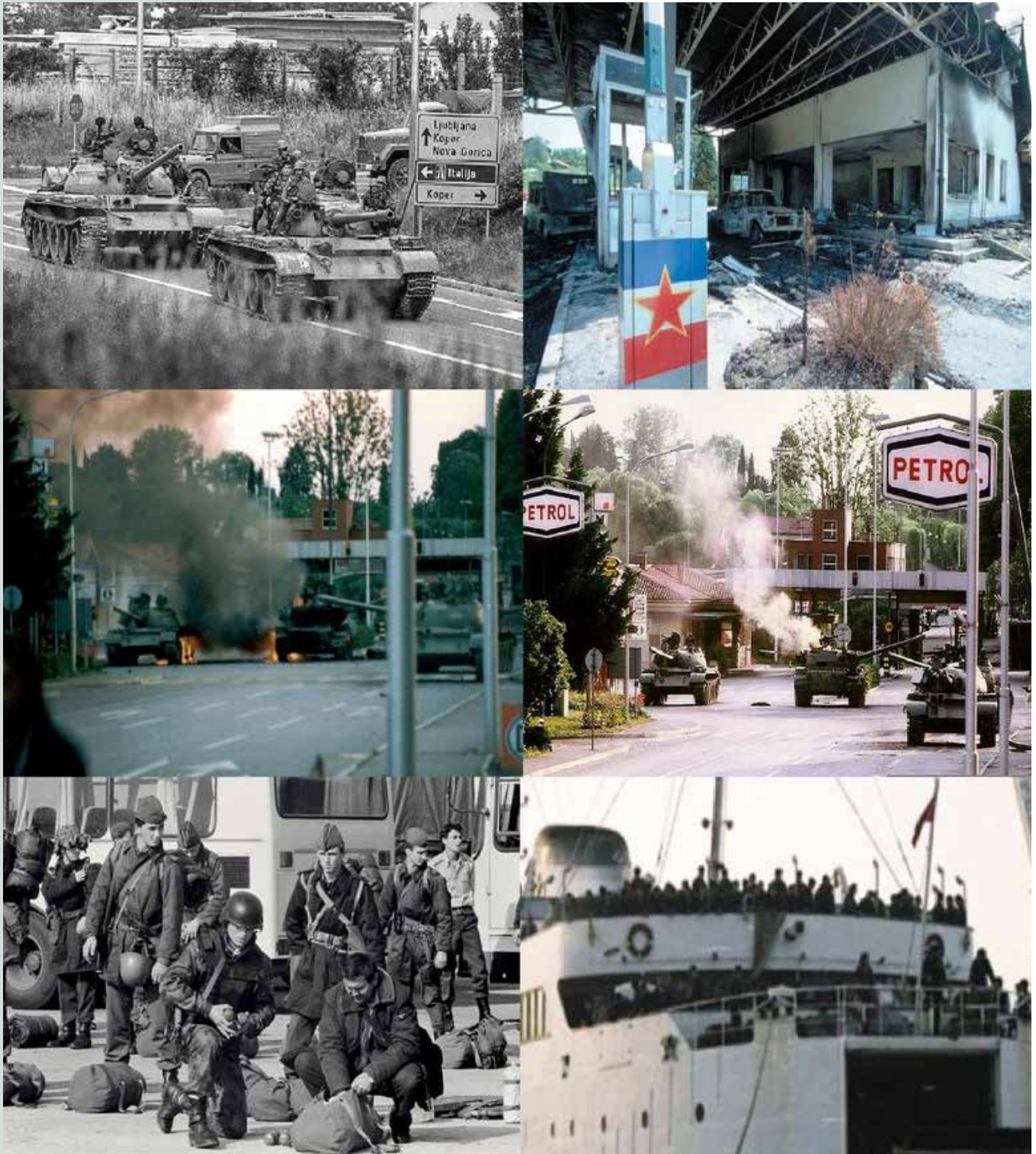
Kako je bilo ob razglasitvi samostojnosti?

»Vsi smo se veselili in spomnim se izjave Milana Kučana: »Danes so sanje dovoljene, jutri je nov dan.« In naslednji dan se je začela desetdnevna vojna.«

Povej kaj o vojni!

»Spremljali smo poročila, ob našem bloku je bila takratna vojašnica Srečka Kosovela, kjer je bil tank, ki je bil s topovsko cevjo usmerjen proti našemu bloku. Ob vsakem alarmu za zračni napad smo odhiteli v klet. Na Hubeljskem mostu so bile betonske protitankovske blokade. Takrat sem delal v Mlinotestu in spomnim se, da so stare neregistrirane tovornjake odpeljali na poljske poti, da so tankom preprečevali poti proti Vrtojbi in Rožni Dolini. Spomnim se tudi letalskih napadov na komunikacijske antene na Nanosu. V spalnici sem nad glavo imel radiatorske cevi, in ko sem se pretegoval, sem imel navado, da sem jih prijel. Neke noči ob treh zjutraj sem kot po navadi prijel za cevi in začutil rahel potres. Naslednje jutro smo izvedeli, da so v Črnem Vrhu razstrelili skladišče streliva. V tem vojnem času je v družini prevladovalo nelagodje, saj je neposredna bližina vojašnice predstavljala grožnjo.«

(Prav tam, str. 70–71.)

Prizori iz vojne za Slovenijo
junija in julija 1991.
(Vir: [https://sl.wikipedia.org/wiki/
Slovenska_osamosvojitvena_
vojna#/media/Slika:War_of_
Independence_of_Slovenia.png](https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenska_osamosvojitvena_vojna#/media/Slika:War_of_Independence_of_Slovenia.png).)

Lahko pa se izvede tudi natečaj za zbiranje še neobjavljenih pričevanj. Natečaj se lahko izvede v okviru šole, lahko pa šole sodelujejo na natečajih, ki jih pripravijo druge ustanove. Kakovosten šolski literarni in fotografski natečaj z naslovom *Spomini na slovensko osamosvojitev* je ob 25-letnici slovenske samostojnosti izvedel Muzej novejšje zgodovine Slovenije v sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo. Zgodovinsko-literarne pisne eseje z vključenimi pričevanji se je ocenjevalo po naslednjih kriterijih, ki so lahko v pomoč pri izvedbi podobnih natečajev na ravni šol in širše:

Kriterij:	DA (3 točke)	DELOMA (2 točki)	NE (0–1 točka)	Komentar, opomba:
1. Ustreznost izbrane teme glede na naslov natečaja.				
2. Literarni zapis vključuje spomine na slovensko osamosvojitev s ključnimi zgodovinskimi dogodki.				
3. Izpričana izvirnost, sporočilnost, empatija v osebem razmišljanju in razvijanju teme.				
4. Razvit lasten literarni izraz ob različnih literarnih postopkih, z upoštevanjem njihovih zakonitosti.				
5. Jezikovna spretnost in ubesedenost lastnega pogleda, izkušenj ali občutkov.				
6. Zapis izkazuje povezanost začetka, razpleta in konca zgodbe ter je v predpisanem obsegu do 8000 znakov s presledki.				
Seštevek točk:				Skupaj:
Končna ocena z utemeljitvijo:				

(Gradivo natečaja Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, 2016.)

Prispevek se nadaljuje v naslednji številki revije Zgodovina v šoli.

SKLEP

Vključevanje kulture spominjanja v pouk zgodovine predstavlja velik potencial za bolj privlačen in inovativen pouk zgodovine, za spodbujanje motivacije za učenje zgodovine. Poudarek je na predstavitvi možnosti in priložnosti, ki jih omogoča obeleževanje slovenske osamosvojitve ne glede na obletnico, čeprav smo pričujočo številko in članek pripravili v spomin na 30-letnico slovenske samostojnosti.

V analizi učnih načrtov za zgodovino v osnovni šoli in gimnaziji ter kataloga znanja za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje ugotavljamo, da je zgodovina osamosvojitve v učnih ciljih, standardih znanja ter pričakovanih dosežkih/rezultatih in vsebinah ustrezno zastopana. Vključena je v obvezno temo *Slovenci v 20. in 21. stoletju* za osnovno šolo, v obvezno temo *Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju* in izbirno temo *Spreminjajoči se načini življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni* v gimnaziji ter v obvezni del *Razvoj slovenske nacionalne identitete in pot do slovenske države v 19. in 20. stoletju* v katalogu znanja za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje. V deklarativnem znanju so opredeljeni glavni zgodovinski poudarki, kot so kriza v osemdesetih letih 20. stoletja, okoliščine in vzroki za osamosvojitve, proces osamosvojitve, mednarodno priznanje in vključitev v mednarodne integracije ter prednosti življenja v samostojni demokratični in pluralni slovenski državi. Pri procesnem znanju je v ospredju razvijanje veščin kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri, orientacija v zgodovinskem času in prostoru, digitalne veščine, sodelovanje in komuniciranje, ustvarjalnost in inovativnost. Žlahtne vrednote pa so opredeljene v odnosnem znanju in zajemajo spodbujanje narodne in državne zavesti in pripadnosti ter spodbujanje pogledov na svet, ki spoštujejo človekove pravice in svoboščine ter pluralno demokratično družbeno in državno ureditev v Republiki Sloveniji.

Pojem kulture spominjanja izhaja iz nemško govorečega prostora, utemeljila sta ga Jan in Aleida Assmann ter francoski sociolog Maurice Halbwachs. Kulturni spomin je institucionalno ohranjen na ravni države. Ohranja se s spominskimi dnevi, tudi v obliki državnih praznikov, kulturnimi spomeniki in obeležji, z izobraževanjem, v muzejih, arhivih in knjižnicah, strokovno in znanstveno podporo ima v številnih raziskavah. Kulturni spomin nastane z izginevanjem komunikativnega spomina, ki ga ohranjajo in prenašajo časovne priče oz. priče dogajanja, ki jim v zgodovinisju rečemo tudi viri prve roke. V raznolikih družbah se oblikujejo tudi kolektivni spomini kot nadhramba individualnih. Inkluzivni kolektivni spomini v pluralni družbi omogočajo ohranjanje večpripadnosti, saj družbo, tudi slovensko, sestavljajo različne politične, družbene, kulturne in etnične skupine. Poenotenje pa se spodbuja na ravni pripadnosti skupni državi, samostojni slovenski republiki. Priseljenci imajo možnost, da si sposodijo spomine družbe, v katero so se priselili.

Čezmejno obeleževanje obletnic koroškega plebiscita in ohranjanje spomina na soško fronto v okviru projekta *Poti miru v Posočju*, za katerega skrbi Fundacija Poti miru v Posočju, predstavlja odlična primera prakse kulture spominjanja, v katera se lahko vključujejo tudi šole.

Trajni prispevek h kulturi spomina na slovensko osamosvojitve pa smo želeli ponuditi v projektu *Zbrali smo pogum*, ki je potekal v letih 2020/2021, izvedle pa so ga tri partnerske ustanove: Zavod RS za šolstvo, Arhiv Republike Slovenije in Park vojaške zgodovine Pivka. Projekt je poimenovan po enem od citatov iz časov osamosvajanja »Zbrali smo pogum, stopli smo skupaj!«, ki povzame pomen poguma in enotnosti, brez katerih osamosvojitve Slovenije ne bi uspela, pomemben dejavnik pa so bile tudi ustrezne mednarodne okoliščine po koncu hladne vojne in demokratizaciji vzhodnoevropskih držav. Učna gradiva projekta so objavljena na portalu www.zbralismopogum.si in obsegajo virtualno razstavo z uvodnimi videofilmi o ključnih dogodkih iz slovenske osamosvojitve, kot so *Plebiscit*, *Osamosvojitve* in *Vojna*. Za učenje s primarnimi zgodovinskimi viri iz virtualne razstave so na portalu objavljeni delovni zvezki, dodan je e-časovni trak, ki je v tiskani različici objavljen v pričujoči številki revije *Zgodovina v šoli*.

Sodobni didaktični pristop, ki omogoča pozitivno identifikacijo s samostojno slovensko državo in njenimi vrednotami, pa je zlasti delo z viri prve roke oz. pričevanji priči iz časov osamosvajanja, ki so lahko objavljena ali pa jih učenci samostojno zberejo med sorodniki, znanci in drugimi pričami. V ta namen lahko uporabijo intervjuje, ki jih pod mentorskim vodstvom učitelja skrbno pripravijo, odgovore pričevalcev interpretirajo in povežejo s širšim zgodovinskim ozadjem ter izsledki zgodovinskih raziskav o slovenski osamosvojitvi. Preostali didaktični pristopi so še delo s časovnimi trakovi, ob katerih se lahko pripoveduje zgodba o osamosvojitvi in izdelava lastne časovne trake iz lokalne ali družinske zgodovine iz obdobja osamosvojitve. Po sledih spomenikov in obeležij iz časov osamosvojitve je možno izvesti zgodovinsko terensko delo, delo lahko poteka v obliki muzejskega učnega dela z muzejskimi zbirkami o osamosvojitvi, lahko se izvede avtentično učenje, ki ga upošteva tudi publikacija *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj* z obravnavo plebiscita za samostojno in neodvisno Slovenijo. V etnično raznolikih razredih se lahko izvede projektno učno delo, v okviru katerega učenci predstavijo osamosvojitvena prizadevanja za neodvisnost v državah oz. deželah, od koder so se priselili v Slovenijo. Vsi v članku predstavljeni didaktični pristopi omogočajo izgradnjo inkluzivnega kolektivnega spomina na slovensko osamosvojitve in spodbujanja pripadnosti skupni pluralni demokratični družbi in državi, ki omogoča blaginjo in človekove pravice in svoboščine, kot jih v zgodovini še nismo bili deležni. Pomembno pa je izpostaviti, da tudi mnogi večji narodi niso uspeli ustanoviti samostojne države. Zato sta odgovorna skrb in odnos do skupne slovenske države še toliko bolj pomembna.

VIRI IN LITERATURA

- Brodnik, V. (2014). Pouk zgodovine o vojnah skozi oči otrok in mladostnikov. *Zgodovina v šoli*, 23 (1-2), str. 23–45. Pridobljeno s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-XI9082YA/884ba630-c927-4cec-91ba-93def8236d85/PDF>.
- Brodnik, V. (2017). Spodbujanje pripadnosti slovenski državi v šolah. *Vzgoja*, XIX (75), str. 9.
- Brodnik, V. (2018a). Delo z zgodovinskimi viri. V: *Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem. Mednarodni projekt AT2020*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 44–54. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf>.
- Brodnik, V. (2018b). Kako spodbujati narodno zavest in identiteto pri pouku zgodovine? V: Brodnik, V. (ur.), *Mladi in identiteta: Zbornik povzetkov 1. konference učiteljev družboslovnih in humanističnih predmetov v osnovnih in srednjih šolah*, Brdo pri Kranju 28. 9. 2018. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 22. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/digitalnknjiznica/DUH/>.
- Brodnik, V. (2020). Spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 2020 (1), str. 2–23.
- Brodnik, V. (2020). Poučevanje zgodovine nastanka samostojne Slovenije in identitete naroda pri pouku zgodovine. V: *Vzgoja za ljubezen do domovine in države: Imamo svojo državo Slovenijo: 30 let plebiscita, 30 let samostojnosti*. Zbornik 2. mednarodne konference z dne 21. 11. 2020, str. 22–31. Pridobljeno s https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2020.pdf.
- Danglmaier, N. (2020). Zgodovinski narativi na obmejnem območju kot priložnost za učenje zgodovine. V: Wutti, D., Danglmaier, N. in Hartman, K. (ur.), *Erinnerungskulturen im Grenzraum/Spominske kulture na obmejnem območju*. Celovec: Mohorjeva/Hermagoras, str. 49–60. Pridobljeno s <https://zenodo.org/record/4013404#.X46LWu3grIU>.
- Danglmaier, N. (2021). Učenje o vladavini nacionalsocializma v pluralnih družbah – tveganja in priložnosti. *Zgodovina v šoli*, 29 (1), str. 21–29.
- Fundacija Poti miru v Posočju. Predstavitev je na povezavi <http://www.potmiru.si/>.
- Gradivo natečaja Muzeja novejšje zgodovine Slovenije ob 25-letnici samostojnosti *Spomini na slovensko osamosvojitve* (2016). Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
- Hartmann, E. (2021). Učiti se iz zgodovine in o njej na primarni stopnji. *Zgodovina v šoli*, 29 (1), str. 11–20.

- Jurić Pahor, M. (2019). *Memorija vojne. Soška fronta v spominski literaturi vojakov in civilistov*. Celovec: Mohorjeva založba.
- Katalog znanja. *Zgodovina. Srednje strokovno izobraževanje (SSI). Poklicno-tehniško izobraževanje (PTI)*, (2007). Pridobljeno s <http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/Ssi/KZ-IK/katalog.htm>.
- Kokalj Kočevar, M. (2007). To je moja zgodba. V: *Hitlerjeva dolga senca*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije in Celovec: Mohorjeva založba, str. 249–304.
- Kerin Colarič, M. in Pribožič, N. (2021). *Prvi strel. Dolenjska 1991*. Videofilm kot maturitetni izdelek na poklicni maturi pri predmetu *Snemanje in montaža* (program medijski tehnik). Mentorica zgodovinskega vsebinskega dela je bila prof. Tamara Rifelj. Pridobljeno s PRVI STREL DOLENJSKA 1991 - YouTube.
- Kernc, B. (2021). *Moja družina, ujeta v 20. stoletje. Predstavitev primera dobre prakse*. Gradivo študijske skupine za zgodovino v osnovni šoli z dne 28. 9. 2021. Objavljeno v spletni učilnici ŠS-Zgodovina študijska OŠ na povezavi: <http://skupnost.sio.si/course/view.php?id=135>.
- Kuljić, T. (2012). *Kultura spominjanja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Pričevanje zadnjega Maistrovega borca*. Videofilm s priložo za učitelje (2001). Blejska Dobrava: Videofon d. o. o.
- Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt* (2011). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2011. Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf.
- Projekt Zbrali smo pogum*. Učno gradivo projekta je dostopno na portalu www.zbralismopogum.si.
- Repič, J. (2021). Spominska krajina in dediščina prve svetovne vojne v Julijskih Alpah. V: Fikfak, J. in Jezernik, B. (ur.), *Dediščina prve svetovne vojne. Reprezentacije in reinterpretacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, str. 175–196. Pridobljeno s <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/251/357/5880-2>.
- Repič Vrtovec, K. (2018). Intervju pri pouku zgodovine na srednji tehniški šoli. *Zgodovina v šoli*, 26 (2), str. 64–72. Pridobljeno s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-8FVZ20YP/5f4e8bf9-d705-4fd6-8897-ead4d40146c8/PDF>.
- Ritchie, D. A. (2014). *Doing Oral History*. Oxford Oral Series. 3rd Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Strlič, N. in Štepančič, D. (2020). *Osamosvojitve. Skoraj vse o lastni državi*. Dob pri Domžalah: Založba Miš.
- Šlosar, K. (2019). Sodobna zgodovinska ekskurzija z naslovom Spoznajmo novejšo zgodovino ilirskobistriškega območja. *Zgodovina v šoli*, 27 (1), str. 42–55.
- Till, J. (2021). *Zgodovina krščanstva na Koroškem. S pogledom v širšo regijo*. Celovec: Mohorjeva. Pridobljeno s <https://storage.googleapis.com/xamoom-prod-customer-files/4953177717414aa5a639fe51338d3990.pdf>.
- Trškan, D. (2006). Učenje zgodovine z odkrivanjem in terenske metode dela. *Zgodovina v šoli*, 15 (3-4), str. 59–64.
- Trškan, D. (ur.) (2016). *Oral History Education. Dialogue with the Past*. Ljubljana: Slovenian National Commission for UNESCO.
- Trškan, D. (2018). *Ustni viri kot del kulturne dediščine. Aktivna ustna zgodovina pri pouku zgodovine*. Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO.
- Tolz-Zilitinkevic, V. (2021). Kultura spominjanja v neavtoritarni državi: izgradnja naroda ali legitimacija režima? V: *Kultura spominjanja Gradnikov naroda in države: Slovenija in Evropa*. Zbornik povzetkov mednarodne znanstvene konference 22. in 23. junija 2021, str. 17 (neoštevilčeno). Pridobljeno s <https://www.irris.eu/zbornik-povzetkov-za-mednarodno-konferenco-kultura-spominjanja-gradnikov-naroda-in-drzave-slovenija-in-evropa/>.
- Učni načrt. Gimnazija. Splošna gimnazija. Zgodovina* (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2013/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.
- Wutti, D., Danglmaier, N. in Hartmann, E. (2020). Učiti se iz naracij zgodovine na primeru plebiscita 1920. *Zgodovina v šoli*, 28 (2), str. 32–41.
- Wutti, D. (2021). Posebni potencial kultur spominjanja pri šolskem delu. *Zgodovina v šoli*, 29 (1), str. 2–10.

Dr. Miran Hladnik in dr. Urška Perenič,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

ZGODOVINSKI ROMANOPISEC JOSIP JURČIČ. OB 140. OBLETNICI NJEGOVE SMRTI

Miran Hladnik, PhD, and Urška Perenič, PhD,
Faculty of Arts, University of Ljubljana

HISTORICAL NOVELIST JOSIP JURČIČ. ON THE 140TH ANNIVERSARY OF HIS DEATH

Josip Jurčič
(1844–1881).
(Vir: Wikipedija.)

IZVLEČEK

Josip Jurčič (1844–1881) velja za prvega pomembnega slovenskega pripovednika, kar mu je prineslo status in slavo slovenskega literarnega klasika. Prvenstvo ima na več področjih: je avtor prvega slovenskega romana (*Deseti brat*, 1866), prvega slovenskega zgodovinskega romana v obliki feljtona (*Ivan Erazem Tattenbach*, 1873) in prve slovenske zgodovinske tragedije (*Tugomer*, 1876). Ustvaril je generativni tip turške povesti in velja tudi za začetnika kmečke povesti. V kulturni zgodovini mu pritiče prvenstvo tudi na področju časnikarstva, saj je bil prvi slovenski poklicni novinar in urednik. Liberalni časnik *Slovenski narod* je urejal približno deset let in ga preselil iz Maribora v Ljubljano, deželno središče Kranjske. Kljub dnevni časnikarski in uredniški raboti ni nehal literarno objavljati. V zadnjem desetletju svojega življenja je pisal kratke pripovedi (*Lipe*, *Pipa tobaka*, *Telečja pečenka*, *Vrban Smukova ženitev*) in romane (*Doktor Zober*, *Med dvema stoloma* ter *Cvet in sad*), dokončanje tragedije o Veroniki Deseniški pa mu je prekinila prerana smrt v začetku maja 1881.

Navdihoval se je ob pripovedni privlačnosti Walterja Scotta, ni pa mogoče spregledati njegove zavezanosti domači zgodovini, ljudskoprosvetni pripovedni tradiciji Christopha Schmidta in literarnemu programu Frana Levstika.

Ključne besede: Josip Jurčič, zgodovinski roman, feljtonski roman, Walter Scott, kmečka povest

ABSTRACT

Josip Jurčič (1844–1881) is considered the first important Slovenian storyteller, which has given him the status and reputation of a Slovenian classic. He has established primacy in several fields: he is the author of the first Slovenian novel (*Deseti brat* [The Tenth Brother], 1866), of the first Slovenian historical novel in feuilleton form (*Ivan Erazem Tattenbach*, 1873) and of the first Slovenian historical tragedy (*Tugomer*, 1876). He created the generative type of Turkish novel and is also considered the pioneer of the rural novel. In the field of cultural history, he also has primacy in journalism, for he was the first professional Slovenian journalist and editor. He edited the liberal newspaper *Slovenski narod* [Slovenian Nation] for about ten years, moving it from Maribor to Ljubljana, the provincial centre of Carniola. Despite his daily work load as a journalist and editor, he never stopped publishing fiction. In the last decade of his life, he wrote short stories (*“Lipe”* [Lime Trees], *“Pipa tobaka”* [A Tobacco Pipe], *“Telečja pečenka”* [A Veal Roast], *“Vrban Smukova ženitev”* [The Marriage of Vrban Smuk]) and novels (*Doktor Zober* [Doctor Zober], *Med dvema stoloma* [Between Two Chairs] and *Cvet in sad* [The Blossom and the Fruit]); his premature death in early May 1881 prevented him from finishing his tragedy about Veronika of Desenice.

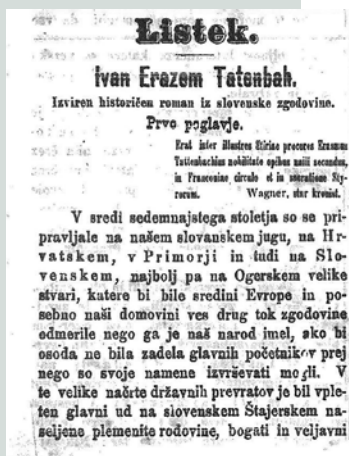
He was inspired by the alluring narrative of Sir Walter Scott; moreover, one cannot overlook his commitment to local history, to the educational storytelling tradition of Christoph Schmid, and to the literary programme of Fran Levstik.

Keywords: Josip Jurčič, historical novel, feuilleton novel, Sir Walter Scott, rural novel

UVOD

Okrogle obletnice rojstev in smrti so priložnost, da se literarni zgodovinarji in širša javnost ozremo v preteklost in vnovič premislimo in preverimo pomen pisateljevega dela tako za slovensko književnost kot slovensko kulturo in narod. V razvojnem loku slovenske književnosti povezuje Josip Jurčič starejšo pripovedno prozo, označeno kot pobožno, poučno, vzgojno in didaktično, z modernim pripovedništvom vajevske generacije. Kakor piše Matjaž Kmecl, slovenska književnost po nastopu Jurčiča ni bila več enaka.

Najprej je treba povedati, da Josip Jurčič po izobrazbi in poklicu ni bil zgodovinar, kot so bili njegovi sodobniki (Avgust Dimitz, Gottfried Muys, Henrik Costa, Janez Jesenko, Janez Parapat, Anton Raič, Matej Slekovec, Josip Stare, Ivan Steklasa, Ivan Vrhovec in Ivan Vrhovnik, Simon Rutar in Franc Kos), ampak je bil časopisni urednik, kar danes spravljamo pod oznako novinarstvo, in pisatelj. Z novinarstvom se je preživljal, v kulturnozgodovinskem spominu pa nam je ostal zaradi svojih literarnih del, najbolj kot avtor prvega slovenskega romana *Deseti brat* (1866). Je tudi avtor prvega slovenskega zgodovinskega romana *Ivan Erazem Tattenbach* (*Slovenski narod* 1873), ki je hkrati prvi slovenski feljtonski roman. Z vsaj še enim prvenstvom se lahko pohvali Jurčič: ko je leta 1864 od Mohorjeve družbe dobil sto goldinarjev za zgodovinsko turško povest *Jurij Kozjak, slovenski janičar*, je postal tudi prvi slovenski nagradjeni pisatelj.

Slovensko zgodovinopisje in slovenski zgodovinski roman sta bila v Jurčičevem 19. stoletju v službi istega interesa, to je konstituiranja in emancipiranja naroda, in to vsak na svoj način: zgodovina se je poslanstva lotevala, poenostavljeno rečeno, v strokovnem jeziku, roman pa v umetnostnem jeziku; zgodovina je bila

Odlomek iz prvega poglavja prvega slovenskega zgodovinskega romana *Ivan Erazem Tattenbach*, ki je kot feljton izhajal v časopisu *Slovenski narod* (*Slovenski narod*, 1. januar 1873.) (Vir: [https://sl.wikipedia.org/wiki/Ivan_Erazem_Tattenbach_\(roman\)#/media:Slika:Ivan_Erazem_Tattenbach.jpg](https://sl.wikipedia.org/wiki/Ivan_Erazem_Tattenbach_(roman)#/media:Slika:Ivan_Erazem_Tattenbach.jpg).)

namenjena strokovnemu bralcu, roman pa splošnemu bralcu. V praksi pa med obema vrstama pisanja ni bilo usodne ločnice: zgodovinopisje se je trudilo biti koliko mogoče zgodbeno in pripovedno zanimivo. Po svetu so sloveli zgodovinarji, ki so znali z jezikom (npr. Thomas Macaulay, Thomas Carlyle, Hippolyte A. Taine, Jules Michelet), zgodovinski romanopisci pa so se čutili zavezane zgodovinskim dejstvom, ki so jih marljivo študirali v arhivih, preden so zastavili pero, in se s svojim zgodovinopisnim študijem naravnost ponašali. Popularno neakademsko zgodovinopisje je v uporabi pripovednih sredstev, z esejizmom, sugestivnostjo in imaginativnostjo pravzaprav tekmovalo s sočasnim zgodovinskim romanom. Carlyle se je zaklinjal, da je le zgodovina prava poezija in da je realnost veličastnejša od fikcije, vendar ni mogel skriti očaranosti od Scottove romaneskne tehnike.

Za Jurčiča se je v slovenski literarni zgodovini in v širši popularni zavesti utrdilo prepričanje, da je slovenski Scott. Na to je najbolj izrecno pokazal na začetku romana *Deseti brat*, sicer pa gre zasluge za poznejše nenehno primerjanje Jurčiča s škotskim pisateljem in folkloristom najbolj pripisati njegovemu sodobniku in prijatelju Franu Levcu, ki je v spominih na pisatelja leta 1888 izpostavil, s kakšno slastjo da je ta na ljubljanski gimnaziji prebiral spise Walterja Scotta in se zatrdno odločil postati slovenski Scott. To se pravi slovenski romanopisec. Po izidu *Desetega brata* je Levec navdušeno pisal svoji nevesti Jerici Dolinar, da je ta roman delo slovenskega Scotta, »enega izmed najboljših slovenskih pisalcev«. Preveriti bo treba še sum o možnem vplivu drugega velikega angleškega avtorja zgodovinskih romanov, Edwarda Bulwerja-Lyttona, ki ga Jurčič sicer ne omenja. Če je Scottovo vplivno moč mogoče videti v poglavjih o nekdanjem vsakdanjem življenju, potem je Bulwer-Lyttonov zgled mogoče videti tam, kjer je v središču pozornosti posamezna zgodovinska osebnost in kjer se pisatelj v večji meri naslanja na zgodovinske podatke. V Jurčičevem opusu je take narave prvi slovenski zgodovinski roman *Ivan Erazem Tattenbach*. Čeprav se o Bulwer-Lyttonu na Slovenskem ni veliko pisalo, so popularnega avtorja gotovo poznali, kar lahko sklepamo iz naslova drugega slovenskega zgodovinskega romana, *Zadnji dnevi v Ogleju* (1876) Alojzija Carlija Lukoviča, objavljenem pičla tri leta po Jurčičevem, ki se je lahko zgledoval pri Bulwer-Lyttonovih romanih *Poslednji dnevi Pompejev*, *Rienzi*, *zadnji tribunov*, *The last of the Barons* itd.

V splošno šolsko vednost spada tudi trditev, da je Jurčič uresničeval literarni program iz *Popotovanja iz Litije do Čateža* (1858), kjer njegov avtor Levstik slovenskim pisateljem priporoča zgodovinsko, zlasti turško snov, vendar nikjer ne omeni Scotta, kar se ne sklada s predstavo o Jurčiču kot slovenskem Scottu. Priporoča pa Levstik pripovedni vzorec narodno-pobožne oz. krištofšmidovske povesti, kjer kot zgled navaja povest *Sreča v nesreči* Janeza Ciglerja, napisano v slogu poučnih pripovedi za preprosto ljudstvo, kakršne je pisal nemški pisatelj Christoph Schmid. Vsaj pri Jurčičevih zgodnejših zgodovinskih povestih, in sicer v *Juriju Kozjaku* ter v povesti *Grad Rojinje* (1866), ki se odigrava po znameniti bitki pri Sisku 1593, so vzorci krištofšmidovskega pripovedništva očitni.

Zgodovinska je tudi Jurčičeva povest *Domen*, pomenljivo podnaslovljena kot »domača povest iz prejšnjega veka«, ki je leta 1864 v nadaljevanjih izhajala pod uredniško taktirko Antona Janežiča v reviji *Slovenski glasnik* v Celovcu. S podnaslovom je avtor predvsem jasno pokazal, od kod je (mimo Scotta) črpal snov. Gre za vojaške begunce, mlade fante, ki so jih koncem 18. stoletja lovili po okrajnih gosposkah, da bi služili cesarja. Ker niso hoteli v vojsko, so se skrivali celo po več let in se, če niso bili ujeti ali ubiti, vrnili domov v tolovajskih združbah. Kakor naslovni Domen, ki kot voditelj take združbe napade graščino svojega osovraženega očeta Sove, ki sina pobije s svečnikom.

Vzporedno z Jurčičevim najpomembnejšim in najbolj poznanim delom *Deseti brat* je v *Slovenskem glasniku* izhajala še ena »izvirna zgodovinska povest iz 15. stoletja« z naslovom *Hči mestnega sodnika*, v kateri je v zgodovinski optiki in z ozirom na sočasne tendence 19. stoletja, kjer mislimo zlasti na nasprotja med nemštvom in vzhajajočim meščansko-izobraženskim slovenskim slojem, prikazano uveljavljanje meščanstva pri nas. V povesti se glavni antagonizem odvija med deželnim glavarjem Jurijem Turjaškim in ljubljanskim mestnim sodnikom Janezom Sumerekom, ki sicer umre, vendar dobi svojega vrednega naslednika v poštenem Simonu Grniščaku. Pridevek »izvirna« v podnaslovu dovolj jasno namiguje na snovni vir za pisanje,

Naslovnica prve izdaje slovenske zgodovinske tragedije *Tugomer*. (Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Josip_Jur%C4%8Di%C4%8D_-_Tugomer.pdf.)

ki je torej domača, slovenska zgodovina. O tujih vplivih spet nič izrecnega, čeprav bi lahko Jurčičevo navdušeno vživljanje v preteklo dobo in zgodovino pripisali tudi njegovemu prebiranju Scotta (Perenič 2021).

Glede tujih vplivov na slovensko književnost si dovoljujeva pripomniti, da se z njimi preveč obremenjujemo. In da se morda premalo zavedamo, da je bil od začetkov pisateljstva Jurčič zavezan predvsem domači, narodni tradiciji in čisto stvarni zgodovinski snovi, čeprav slovenska književnost prav gotovo ni rasla samo iz svojih korenin. Pisci so se v šoli seznanjali z evropsko klasiko. Tako tudi Jurčič, ki je obiskoval ljubljansko gimnazijo in se pozneje odločil za študij klasične filologije na Dunaju. Spremljali so sočasno literarno dogajanje pri sosedih (praviloma prek nemških posrednikov), vendar ne zato, ker bi se pri njih hoteli zgledovati, temveč ravno nasprotno, da bi pri pisanju znali ubrati samosvojo, specifično in prepoznavno pot. Zlasti nemškega kulturnega, jezikovnega in slogovnega vpliva so se naravnost preganjavično otepali in si na silo prizadevali biti drugačni.

V tem se niso dosti razlikovali od zgodovinskih romanopiscev v drugih jezikih, saj je žanr v vsakem narodu zasledoval svoj specifični interes in bil zato drugačen od sosednjih. Scottova zahteva po lokalni barvitosti, lokalnem koloritu je bila tako v soglasju z nacionalizmom žanra. Z vprašanjem sloga in slogovnega vpliva se popularno bralstvo ni obremenjevalo, medtem ko se je sprotne kritika izčrpavala ob brezplodnem tehtanju, ali je žanr bolj realističen ali bolj romantičen. Omenimo samo Levstikovo pisemsko kritiko *Desetega brata*, v kateri je Jurčiču med drugim očital, da romanu manjka figura trdnega, premožnega kmeta oz. gospodarja, na kakršnega je sam pokazal v *Popotovanju iz Litije do Čateža* prek sklicevanja na roman *Župnik Wakefeldski* Oliverja Goldsmitha.

Zato bi bilo bolje kakor o tujih vplivih, ki izvirno slovensko književnost postavljajo v manjvreden, podrejen položaj, govoriti o literarnem obzorju pisatelja. Jurčič je bral veliko in povprek, če lahko sklepamo iz njegovih izpiskov iz literarnega berila. Na njegovem bralnem seznamu so nemški, italijanski, angleški idr. klasiki, kot Shakespeare, Goethe, Cervantes, Homer ali denimo rimski pesnik Katul. A enakovredno tudi Valvasor, iz katerega je verjetno načrpal največ zgodovinskih podatkov, Vodnik ter Prešeren. Na kratko bi lahko rekli, da se je Jurčič kot pripovednik »naredil« ob domačih in tujih zgledih, vendar je njegova pisava zelo slovenska; iskanje vzporednic s tujim (kot domnevno boljšim in bolj kultiviranim) za vsako ceno je zato nekoliko neposrečeno in nasilno.

Ker je čas tak, da spodbuja revizijo utrjenih zgodovinskih znanj, preverimo, ali obstaja možnost za kako drugačno oznako Jurčiča, kot je veljala zanj doslej. Gre za pisatelja liberalnodemokratske orientacije, ki se je pred desetletji zdela *sine qua non* nacionalnega konstituiranja in nacionalne emancipacije v 19. stoletju, s tem pa tudi samoumevni temelj nacionalno pomembne literature. Dandanašnji, ko se odpira vprašanje zgodovinskih alternativ, dobivajo klasiki konkurenco v komplementarnem setu avtorjev, ki jim je bil svojčas pripisan status drugorazrednosti, danes pa kličejo po literarnozgodovinski rehabilitaciji. Prešeren je imel tekmece v Jovanu Veselu Koseskem na eni strani in v Stanku Vrazu na drugi, Josip Jurčič v Antonu Kodru in Jakobu Alešovcu, Ivan Tavčar v Franu Deteli. Alternative so odpadle zaradi napačne izbire jezika (npr. nemščine ali hrvaščine), napačne izbire žanra (npr. pri avtoricah ženskega romana) ali zaradi drugačne ideološke podlage (npr. avtorji katoliške poučne literature).

Naslovnica zgodovinske
povesti *Jurij Kozjak, slovenski
janičar*, ki je izšla leta 1864.
(Vir: [https://www.dlib.si/
stream/URN:NBN:SI:DOC-
G5YMCMTD/650706e1-
7076-40bc-b08c-
c7189fc13c2c/PDF](https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-G5YMCMTD/650706e1-7076-40bc-b08c-c7189fc13c2c/PDF)).

Jurčič velja za prvega pomembnejšega pripovednika 19. stoletja: »Zagotovo je najodličnejša klasična, to je literarnoutemeljevalska osebnost tistega časa pri nas bil 'Levstikov učenec' Josip Jurčič.« (Kmecl, 2004, str. 182) Bi ga lahko s slovenskega parnasa izrinil kateri od spregledanih ali zavrženih sodobnikov? Je sploh imel močno pisateljsko konkurenco (med nemško pišočimi, ženskami in v katoliškem taboru)?

Pisateljsko slavo se da med drugim meriti s številom omemb v Digitalni knjižnici Slovenije, to je v tisku; tisk je bil monopolni medij, česar ni bilo v tisku, pač ni bilo širše poznano. Danes je Jurčič po stopnji svoje slave ali »prepoznavnosti«, kot bi se moderno reklo, nekje na desetem mestu med vsemi slovenskimi pisatelji. Slavnejši od njega so Cankar, Prešeren, Župančič, Gregorčič, Tavčar, Levstik, Trdina, Jenko in Boris Pahor. Daleč najbolj poznano pisateljsko ime je bil Jurčič za časa življenja, v sedemdesetih letih 19. stoletja. Po njegovi smrti je v osemdesetih letih prvo stopničko med pisatelji zasedel Ivan Tavčar. Ne, prvenstva Jurčiču ne more odvzeti nihče, zaslužijo pa njegovi sodobniki omembo vsaj zaradi pisateljske kondicije, ki je bila večja od Jurčičeve. Daljše pripovedi so pisali Jernej Dolžan, Franc Valentin Slemenik, Josip Podmilšak in Anton Bartel, z nespregledljivim opusom zgodovinskega romana pa mu je že po smrti tesno sledil zlasti Anton Koder, ki se je lotil romana o kmečkih uporih in romana o protestantih, dveh zgodovinskih tem, ki se jima Jurčič ni utegnil posvetiti (Hladnik, 2021). S Kodrom je slovenska literarna scena grdo obračunala, tako da se ga je prijel vzdevek črne ovce slovenske literarne zgodovine.

Ko pogledamo od blizu, od kod tolikšen presežek omemb Jurčiča, se izkaže, da gredo na rovaš njegovega uredništva liberalskega dnevnika *Slovenski narod*; kot solastnik in urednik je namreč zapisan na dnu vsake številke časnika. Sklepava, da je novinarsko in uredniško delo zelo pomagalo k Jurčičevi literarni prepoznavnosti.

Izpostavlja za tale pregledni članek glavne Jurčičeve prispevke v slovensko književnost.

Jurčič ostaja v zavesti kot avtor prvega slovenskega romana *Deseti brat*,¹ ki z neskromnim obsegom 66.700 besed izpričuje avtorjevo pripovedno kondicijo.

Zaradi izpostavljenе vloge Krjavljeve gostilniške družbe v *Desetem bratu* si površno predstavljamo, da je Jurčič veliko pisal o kmetih. Vendar je kmečkega v resnici napisal malo, vsaj v daljši pripovedni prozi, ob kateri se je merila pisateljska kondicija in profesionalnost. Ravno obratno, do kmetskega in malomeščanskega sloja je bil Jurčič precej kritičen. Morda najbolj v zgodovinski povesti *Hči mestnega sodnika*, kjer pomislimo na komične figure mestnih stražnikov, ki čuvajo hišo sodnika Sumereka, pa v *Kloštrskem žolnirju*, kjer se denimo posmehne opravljamim kostanjeviškimi ženskam, da ne omenjamo bistrournih Višnjancov (v *Kozlovski sodbi v Višnji gori*) ali tragikomičnih figur v kratkih pripovedih iz malomestnega življenja, kakršni sta stotnik Bitič v *Telečji pečenki* ter Vrban Smuk v istoimenski značajevki. Tudi kmet Smrekar v *Sosedovem sinu* ni moralno povsem neoporečen. S to povestjo je Jurčič postavil žanrski vzorec kmečke povesti, ki je v naslednjih letih vzcvetel in postal vodilni v pripovedni prozi. V *Sosedovem sinu* je namreč uspešno poročil revnega bajtarjevega sina s premožnim kmečkim dekletom, kar se v realnem življenju ni dogajalo in je celo v izmišljenih literarnih porokah strašno redko – za razliko od naslednikov v žanru je bil Jurčič zaupljiv do pridobitnih sposobnosti revnih slojev in je slovensko družbo gradil s pomirjanjem socialnih nasprotij, ki izvirajo iz premoženjskih razlik.

Pomembnejše mesto kot na področju kmečke povesti ima Jurčič v zgodovinskem romanu. Tudi pisal je v tem žanru več in je z ducatom besedil na petem mestu med

¹ Istega leta 1866 je za svoje besedilo uporabil oznako roman še pisatelj in časnikar Jakob Alešovec, ki je pripoved *Ein Held der Sternallee*, »Roman aus der Gegenwart« [Junak iz parka Zvezda, roman iz sodobnega življenja], objavljaj v nadaljevanjih v ljubljanskem časopisu *Laibacher Zeitung*. Ker je Alešovec tedaj pisal še v nemščini (to so slovenski izobraženci obvladali enako ali bolje od slovenščine), se je njegov roman izgubil iz zgodovinskega spomina. Alešovec ne ogroža Jurčičevega prvenstva le zaradi izbire nemščine, ampak tudi zato ne, ker je njegovo besedilo dvakrat krajše od Jurčičevega in ker je malenkost mlajši: izhajal je namreč v maju in juniju, medtem ko je *Deseti brat* izhajal od konca februarja do velike noči v zadnjih dneh aprila.

avtorji žanra. Ker pa je bil bolj kratke pripovedne sape (v 19. stoletju so bila besedila pač precej krajša kot pozneje), so ga po dolžini besedil pozneje mnogi prehiteli. V 19. stoletju je bil Jurčič najvidnejši avtor zgodovinske pripovedne proze, leta 1873 pa je prvi zbral dovolj poguma, da je svojo zgodovinsko pripoved podnaslovil s stremljivo oznako roman (*Ivan Erazem Tattenbach, »izviren historičen roman iz sedemnajstega stoletja«*), čeprav ga je bilo komaj za 23.000 besed, manj od polovice običajnega romana. Vrsto oznako roman je uporabil tudi za *Lepo Vido*, ki je bila še krajša od *Erazma*, komaj 21.000 besed, in se z njo spet oklenil narodne motivike. *Rokovnjače* je dokončal Janko Kersnik in so tandemski roman, šele z nedokončanim in po smrti objavljenim *Slovenskim svetcem in učiteljem* pa se je Jurčič začel v žanru zgodovinskega romana resneje spogledovati s spodobno romaneskno dolžino.

SKLEP

V času Josipa Jurčiča je bilo pisanje slovenske književnosti programska dejavnost, saj sta v razmerah, ko narodna skupnost še ni bila politično emancipirana, literatura in v širšem smislu kultura služili kot nekakšni izkazniki narodne identitete. Jurčič se je tega dobro zavedal; kakor se je zavedal, da je do lastne državnosti še daleč in da z zedinjenjem s kulturno (naj)bližjimi Srbi in Hrvati ne bo nič. Zato je vse svoje moči usmeril v literaturo in časnikarstvo, v slednje celo preveč, saj je samokritično tožil, da mu politika absorbira preveč moči, in slovenske pisatelje pozival, naj se raje primejo beletristike. Verjel je v emancipatorno moč literature in ponosno ugotavljal, kako veliko število »imenitnih mož« je »odgojila naša sicer majhna deželica«. S tem je želel reči, »da bi mi, ko smo narmanji narod slovanski, najboljšo literaturo mogli imeti«, in bil gotov, »da moremo Slovenci sčasoma napraviti si literaturico, ki bode v primeri k drugim ravno tako velika«. »Ne zatajujmo se!« je spodbujal.² K vsenarodnemu projektu literarne kulture je obilno prispeval prav sam in si tako upravičeno prislužil naziv največjega pripovednika svojega časa.

LITERATURA

Hladnik, M. (2009). *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: ZIFF.

Hladnik, M. (2021). *Jurčič in sodobniki: Kulturomična miniatura*. Wikiverza.

Kmecl, M. (2004). *Tisoč let slovenske literature: Drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno preteklost*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Perenič, U. (2021). *Josip Jurčič (1844–1881): Pripovednik svojega in našega časa*. Ljubljana: Beletrina.

² Beležnica, št. 1, 1861, str. 23–24 (Ms 1471, Josip Jurčič, Zapuščina, hrani: NUK).

Mag. Bernarda Gaber,
Zavod RS za šolstvo

LETO JOSIPA IPAVCA IN ŠOLSKE RAZSTAVE

Bernarda Gaber, MA,
National Education Institute Slovenia

THE YEAR OF JOSIP IPAVEC AND SCHOOL EXHIBITIONS

IZVLEČEK

V letu 2021 doma in po svetu obeležujemo pomembne dogodke, pojave in procese, ki so pomembni za slovenski narod tako na lokalni in regionalni kot na državni ravni, pa tudi širše v svetovnem merilu. Ne gre prezreti, da je na pobudo Občine Šentjur Vlada Republike Slovenije leto 2021 razglasila za leto Josipa Ipavca. V tem letu so se zvrstili številni dogodki, s katerimi smo se spominjali življenja in dela priznanega šentjurskega zdravnika in skladatelja kakor tudi celotne družine Ipavec. V prispevku osvetljujemo spomin ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca ter na kratko predstavljamo, kako so se v obeleževanje in ohranjanje spomina vključili nekateri vzgojno-izobraževalni zavodi, ki so ključne dejavnosti izvedli v povezavi s slovenskim kulturnim praznikom – Prešernovim dnevom, saj sta oba znamenita rojaka, dr. France Prešeren in dr. Josip Ipavec, umrla 8. februarja. V času nastajanja prispevka so se učitelji ter učenci in dijaki kreativno in inovativno vključili v obeleževanje in ohranjanje spomina na daljavo, saj je v tem času za večino njih še vedno potekal pouk na daljavo. V teh okoliščinah pa je seveda bilo mnogo težje izvesti postavitev šolske razstave, s katero bi lahko prispevali k ohranjanju in obeleževanju spomina. V nadaljevanju prispevka predstavljamo, katere učne vsebine in tematske sklope v učnih načrtih in katalogih znanj za zgodovino lahko učitelji obravnavajo ter jih povežejo z obeleževanjem smrti dr. Josipa Ipavca, na koncu pa predstavljamo ključna načela, ki naj bi jih učitelji upoštevali pri postavitvi šolske razstave kot sodobnega didaktičnega pristopa pri obeleževanju pomembnih zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov.

Ključne besede: zgodovina, učni načrt, obeleževanje dogodkov

ABSTRACT

In 2021, we are commemorating and remembering important events, phenomena and processes, both at home and abroad, which are important for the Slovenian nation at the local, regional and national level, as well as on a broader, global scale. It should not be overlooked that on the initiative of the Municipality of Šentjur, the Government of the Republic of Slovenia declared the year 2021 the Year of Josip Ipavec. This year, many events take place to commemorate the life and work of this acclaimed doctor and composer from Šentjur, and of the entire Ipavec family. The article sheds light on the memory of Dr Josip Ipavec on the centenary of his death, and briefly presents how certain educational institutes have become involved in commemorating and preserving the memory of him by carrying out key activities in connection with the Slovenian cultural holiday – Prešeren Day, since both compatriots, Dr France Prešeren and Dr Josip Ipavec, died on 8 February. When the article was being written, teachers, pupils and secondary school students became involved in commemorating and preserving the memory of him in a creative and innovative way, because for most of them, lessons were still being held at a distance. Under those circumstances, it was, of course, much harder to set up a school exhibition that would contribute to preserving and commemorating the memory of him. The rest of the article shows which learning contents and thematic units in the curricula and in the catalogues of knowledge standards for history are suitable for discussing, commemorating and remembering the death of Dr Josip Ipavec; in the end, the article presents the key principles that teachers should apply when setting up a school exhibition as a modern didactic approach to commemorating and preserving the memory of important events, phenomena and processes.

Keywords: history, curriculum, commemorating events, preserving memory

UVOD

V letu 2021 doma in po svetu obeležujemo pomembne obletnice dogodkov, pojavov in procesov, ki so pomembni za slovenski narod tako na lokalni in državni ravni kakor tudi v svetovnem merilu. Mnogih od teh učitelji ne smemo in ne moremo prezreti, še posebej, če so povezani z doseganjem učnih ciljev v učnih načrtih za zgodovino v osnovni in srednji šoli. Učitelji zgodovine zagotovo v tem letu ne bomo mogli prezreti nekaterih pomembnih obletnic dogodkov, ki so povezani z zgodovino slovenskega naroda in slovenskega prostora, kot so npr. 100. obletnica smrti dr. Josipa Ipavca, 200. obletnica znamenitega Ljubljanskega kongresa, 300. obletnica Škofjeloškega pasijona, prvega dramskega besedila v slovenskem jeziku ter številni drugi. Ključno spominjanje je v tem letu zagotovo povezano z dogodki, ki so povezani s 30. obletnico ustanovitve naše države Slovenije. Z obeleževanjem smo začeli že leta 2020, ko smo obeleževali dva ključna dogodka iz osamosvojitvenega procesa: prve demokratične in večstrankarske volitve po koncu druge svetovne vojne in zmago koalicijske vlade Demos ter plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo.

Čeprav so v učnem načrtu za zgodovino številni dogodki, pojavi in procesi iz slovenske zgodovine obravnavani v kontekstu širše evropske in svetovne dimenzije, sledimo pri poučevanju in učenju tudi uresničevanju ciljev, ki se nanašajo na odnose, ravnanja, naravnosti in stališča, kot je npr. cilj, ki se nanaša na razvijanje in utrjevanje narodne zavesti, narodne identitete in državne pripadnosti. Kot navaja Stradling, lahko od učencev vedno zahtevamo, da podrobno preučujejo različne vidike lokalnih, nacionalnih, regionalnih, evropskih ali svetovnih dogodkov, saj bo slednje vedno pomembna prvina v njihovem spoznavanju zgodovine ne glede na to, ali učni načrt poudarja splošen pregled ali je poudarek na posebnih obdobjih in fazah (2004, str. 43). Učencem in dijakom bo pri oblikovanju pregledne slike pomagalo videti, kako se majhne podobnosti – določeni dogodki, dogajanja, odločitve, akterji in njihova dejanja – umeščajo v širšo sliko, ter jim tako pomagalo razumeti medsebojne odnose (prav tam). Obeleževanje in ohranjanje spomina na lokalne, regionalne in nacionalne dogodke, pojave in procese pa bo prispevalo k razvijanju narodne identitete in državne pripadnosti tudi s tem, ko učencem in dijakom omogočimo aktivno vključevanje v proces spominjanja in obeleževanja teh dogodkov. Eden od načinov, kako lahko prispevamo k slednjemu, je tudi postavitve šolskega razstavnega prostora v učilnici ali zunaj nje v šolskih prostorih, zato nas je v tem prispevku zanimalo, katera načela naj se upoštevajo pri postavitvi šolske razstave.

LETO 2021 – LETO JOSIPA IPAVCA

Vlada Republike Slovenije je na pobudo Občine Šentjur ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca leto 2021 razglasila za leto Josipa Ipavca (več o razglasitvi na www.gov.si/novice/2020-07-03-razglasitev-leta-2021-za-leto-josipa-ipavca/). Občina Šentjur je skupaj s svojimi občani, Knjižnico Šentjur in Razvojno agencijo Kozjansko – TIC Šentjur pripravila številne aktivnosti, ki so v letu 2021 prispevale k obeleževanju 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca tako na lokalni kot regionalni in nacionalni ravni. V ta namen so ustvarili enotno spletno platformo *Josip Ipavec 100* (več na www.josipipavec.si/sl/), prek katere so nas seznanjali z vsemi aktivnostmi v zvezi z obeleževanjem 100.

obletnice smrti dr. Josipa Ipavca kakor tudi družine Ipavec v celoti. V ta namen lahko na omenjeni spletni povezavi razberemo nekatere zanimive dogodke, ki so potekali leta 2021, od občinske proslave ob slovenskem kulturnem prazniku, ogleda razstave likovnih del Anžeta Ipavca – pravnuka Josipa – do znanstvenega simpozija oktobra 2021 idr. Naj omenimo še prispevek RTV Slovenija, ki je januarsko oddajo *Opus* z naslovom *Josip Ipavec, tragični junak slovenske glasbe* posvetila družini Ipavec (ogled oddaje je omogočen na: www.rtvsl.si/4d/arhiv/174748867?s=tv).

Obsežno monografijo o družini Ipavec – *Ipavci: zgodovina slovenske meščanske dinastije* –, ki je izšla pri Založbi ZRC SAZU, je leta 2001 napisal šentjurski rojak, priznani zgodovinar in literarni zgodovinar ddr. Igor Grdina. Ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca pa je pri založbi Beletina in v sozaložbi Knjižnice Šentjur izšlo še njegovo delo *Slovenski Mozart*.

Dr. Josip Ipavec je bil priznan skladatelj in zdravnik iz pomembne liberalne meščanske družine Ipavec iz Šentjurja pri Celju, ki so jo v času več generacij zaznamovali zdravniški poklic ter delovanje na področju glasbenega ustvarjanja in političnega udejstvovanja. Josip Ipavec se je rodil 21. 12. 1873 v hiši, ki jo je v šentjurskem Zgornjem trgu dal postaviti njegov oče Gustav (Grdina, 2001, str. 363). Kot navaja Grdina, je bil krščen dan pred božičem in že bežen pogled v krstno knjigo izdaja, da Josip ni bil kdor koli, saj je dobil dve imeni Jožef Karel, kar je bilo v podeželskem okolju znamenje imenitnosti (prav tam). Že v mladosti je kazal glasbeno nadarjenost, poznejše skladateljevanje pa je bilo, kot pravi Grdina, še izraz naravnega razvoja (prav tam, str. 366). Gre nedvomno za predstavnika, ki je za slovensko glasbeno zgodovino ustvaril neprecenljiv in trajen opus, saj je še kot študent skomponiral prvi balet – *Možiček* (prav tam, str. 375), leta 1910 pa zaključil najobsežnejše in najpomembnejše delo – opero *Princesa Vrtoglavka* (prav tam, str. 426), ki je na odru prvič zaživela šele 29. novembra 1997 (prav tam, str. 445). Ustvaril je tudi več samospevov, priložnostno pa tudi skladbe za klavir (prav tam, str. 383). Žal sta njegovo ustvarjalno delo pretrgali bolezen in prezgodnja tragična smrt. Umrli je v Šentjurju 8. 2. 1921, kjer je tudi pokopan.

OBELEŽEVANJE 100. OBLETNICE SMRTI DR. JOSIPA IPAVCA V KONTEKSU OBRAVNAVE V UČNEM NAČRTU ZA ZGODOVINO V OSNOVNI IN SREDNJI ŠOLI

V luči življenja in dela skladatelja Josipa Ipavca lahko obeleževanje umestimo v kontekst obravnave obvezne teme v 8. razredu *Vzpon meščanstva* in učnega sklopa *Slovensko narodno gibanje od kulturnega delovanja do nastanka političnih strank* (Učni načrt, 2011, str. 20–21) ali v kontekst izbirnih tem *Življenje ljudi 19. stoletja* in *Umetnost v 19. stoletju* (prav tam, str. 21–22).

V izobraževalnem programu splošne gimnazije se v učnem načrtu za zgodovino obeleževanje 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca lahko obravnava v okviru izbirne teme *Razvoj družbe na Slovenskem v 19. stoletju* skozi obravnavo učnih vsebin *Slovensko meščanstvo (izobraženci in podjetniki)* in/ali *Dosežki slovenske kulture* (Učni načrt, 2008, str. 35). Pri tem se lahko izbirne širše teme izvedejo v obliki alternativnega pouka, kot so različni projekti, ki so lahko tudi interdisciplinarno zasnovani, ali pa v obliki ekskurzij, terenskega in muzejskega dela ipd. (prav tam, str. 57).

V katalogu znanja za zgodovino v srednjem strokovnem izobraževanju (SSI) in poklicno-tehniškem izobraževanju (PTI) se v okviru obveznega dela (A) obravnavajo pomembne vsebine iz slovenske zgodovine 19. stoletja, ko se je slovenski narod izoblikoval v zrelo narodno in politično telo: *Razvoj slovenske nacionalne identitete in pot do slovenske države v 19. in 20. stoletju*, in sicer v okviru sklopa *Slovenci v drugi polovici 19. in na prehodu v 20. stoletje* (Katalog znanja, Zgodovina, 2007, str. 5).

Tudi v srednjem poklicnem izobraževanju (SPI) lahko obeleževanje 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca povežemo z obravnavo nekaterih najpomembnejših kulturnih dosežkov Slovencev v 19. stoletju in avtorjev le-teh pri obravnavi tematskega sklopa *Dinamični čas zadnjih dveh stoletij* v katalogu znanj za družboslovje (Katalog znanja, Družboslovje, 2007, str. 6).

Poleg obravnave življenja in dela dr. Josipa Ipavca in družine Ipavec v okviru učnih načrtov za zgodovino v osnovni in srednji šoli ter katalogov znanj za zgodovino in družboslovje v srednji šoli se lahko v osnovni šoli vsebina obravnava tudi v okviru dni dejavnosti, ki so del obveznega programa osnovne šole in v okviru katerih se vsebine predmetov lahko medsebojno povezujejo, ali v okviru razširjenega programa, npr. pri interesnih dejavnostih ali pri dodatnem pouku zgodovine (Zakon o osnovni šoli). Pri izvajanju dni dejavnosti je poudarek na medpredmetnem in interdisciplinarnem povezovanju, dnevi dejavnosti, kot so npr. kulturni dnevi, pa se pogosto izvajajo v obliki projektnega dneva, ki vključuje projektno delo, omogoča pa vključevanje raziskovalnega, terenskega, muzejskega in arhivskega dela in drugih sodobnih strategij dela. Rezultati projektnega dela so raznoliki končni izdelki, od klasičnega reševanja enostavnih ali težjih pisnih nalog do izdelovanja končnih izdelkov, kot so plakati, albumi, brošure, članki, televizijske oddaje, razstave (Trškan, 2007, str. 41). »Tako projekti predstavljajo skupno uresničevanje ciljev, skupno odgovornost za končne produkte, vključevanje interdisciplinarnega znanja in življenjske situacijske naloge,« kot zaključuje Trškanova (prav tam).

Kako so se posamezni vzgojno-izobraževalni zavodi vključili v ohranjanje spomina na kulturno in politično delovanje priznane družine Ipavec ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca, je na kratko predstavljeno v nadaljevanju.

Slovenski kulturni praznik je tudi datum smrti skladatelja dr. Josipa Ipavca. Ob kulturnem in državnem prazniku so na lokalni, regionalni in državni ravni potekali številni dogodki, ki so povezani z obeleževanjem 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca. Čeprav je med njunima smrtma minilo več let, sta oba umrla 8. februarja, ko Slovenci praznujemo kulturni in državni praznik. Ob tem dogodku so se v obeleževanje vključili številni vzgojno-izobraževalni zavodi, predvsem osnovne šole v občini Šentjur, pa tudi Šolski center Šentjur, ki kot edina srednja šola deluje v tej občini, in dijaki Šolskega centra Celje.

Na Šolskem centru Šentjur so se dijaki pod vodstvom učiteljev mentorjev aktivno vključili v obeleževanje 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca. Zasnovali so projekt *Ekošole – Ekobranje za ekoživljenje* in ga v času izobraževanja na daljavo interdisciplinarno izvedli v okviru *Projektnega dne z Ipavci* ter ga ob državnem kulturnem prazniku nadgradili v kulturni dan, v katerem so obeležili spomin na dr. Franceta Prešerna in Josipa Ipavca, ki sta oba umrla 8. februarja (Prešeren leta 1849, Ipavec leta 1921). Projekt se je imenoval *Prešerna Ipavčejada*.

Kratko poročilo s spletnimi povezavami nam je poslala Urška Pevec, učiteljica slovenskega jezika in zgodovine na Šolskem centru Šentjur, ki je bila koordinatorica projektnega dne.

Z Ipavčevim letom smo se seznanili že jeseni 2020, ko nam je Knjižnica Šentjur predstavila seznam gradiva o Josipu Ipavcu in njegovi rodbini – ta seznam gradiva smo dijakom posredovali pri urah slovenščine in zgodovine ter to aktivnost vključili v projekt Ekošole – Ekobranje za ekoživljenje.

💡Nato se je porodila ideja, da bi dijakom pripravili t. i. projektni dan v okviru interesnih dejavnosti, kjer bi jim predstavili delo Ipavcev, predvsem pa njihovo ime vključili v naše izdelke. Tako smo pripravili Projektni dan z Ipavci (28. januar 2021), kjer smo profesorji zasnovali deset najrazličnejših delavnic – na daljavo.

NAMEN delavnic: spoznavanje lokalne zgodovine (zgodovina Rifnika kot arheološkega najdišča, zgodovina gradu Rifnik, pomen rodbine Ipavec, zgodba Franca Guzaja, zgodovina šole – bogatinka, vrba, zgodovina obrti na Kozjanskem itd.).

CILJ: Ustvariti unikatne izdelke s prepletom bogate lokalne zgodovine.

NASLOV DELAVNICE	Tema, zaposlitev
1. Pravljíčno lepopisje	zgodba o Rifniku, kaligrafija, inicialke
2. Peka najljubšega kruha	simbol kruha, izročilo, peka kruha
3. Naj sladica ŠČŠ – natečaj	izbor prepoznavne sladice ŠČŠ, pomen rodbine Ipavec
4. Guzajeva kava	raziskovanje Guzaja, pomen kave
5. Vrba pripoveduje	zgodba šolske vrbe in bogatinke, literarno poustvarjanje, rodbina Ipavec
6. Zakladi naših davnih prednikov	kamnine, najdbe, izdelovanje nakita, poslikava prednikov, zgodovina Rifnika, kamnine Žusma
7. Ptíčje híšice	izdelava iz različnih materialov: ptíčje híšice, hotel za žúželke, spoznavanje ptic, izdelovanje ptíčjih pogačic
8. Pisemca ob gregorjevem	pisma nekoč in danes, tema gregorjevo
9. Izdelaj svoj video	kreiranje lastnega videa prek mobilnih naprav ali preko računalnika
10. Izdelava pletarskih izdelkov	izdelovanje orodja – vrbje, spoznavanje domačih obrti

V okviru tretje delavnice Naj sladica ŠČŠ smo pripravili tudi natečaj za Ipavčevo sladico. Ob koncu projektnega dne smo »dobili« sladico ŠČŠ, ki bo na primeren način predstavljena tudi širši javnosti, ko bodo razmere to omogočale. Pripenjam povezavo na spletno stran, kjer je vse gradivo naših dijakov shranjeno: <https://sc-s.si/joomla/index.php/srednja/1272-za-nami-je-udovit-projektni-dan>.

O Ipavčevi sladici: <https://sc-s.si/joomla/index.php/srednja/1271-c-danes-praznuje>, <https://www.josipipavec.si/sl/Novice/V-okviru-Projektnega-dne-z-Ipavci-Solski-center-Sentjur-izbral-Naj-sladico-202021/>.

💡V okviru kulturnega dne smo v petek, 5. februarja 2021, obeležili Prešernov dan, ki smo ga poimenovali Prešerna Ipavčejada: dijaki so soustvarjali proslavo na daljavo in poglobili znanje o Ipavcih (več na povezavi: <https://sc-s.si/joomla/index.php/srednja/1275-kulturni-dan-preerna-ipavejada>).

Urška Pevec, prof., učiteljica slovenskega jezika in zgodovine

Kratko poročilo o dejavnostih šentjurskih osnovnih šol nam je posredoval Uroš Cingl, učitelj tehnike in tehnologije na Osnovni šoli Franja Malgaja in Osnovni šoli Dramlje, ki je bil mentor in koordinator v projektu za učitelje tehnike in tehnologije osnovnih šol Občine Šentjur.

Na pobudo Knjižnice Šentjur in Občine Šentjur smo se povezali tudi učitelji TIT (tehnika in tehnologija) osnovnih šol občine Šentjur. Glavna ideja projekta je bila izdelava lutke možiček po istoimenskem baletu Josipa Ipavca iz leta 1901.

Septembra 2020 sem učitelje TIT seznanil s projektom. Petnajstega oktobra smo se dobili na skupnem sestanku, kjer smo določili ideje in smernice za izdelavo možička. Naš dogovor je sicer bil, da lutke naredimo skupaj z učenci v šoli. Žal pa so učenci zaradi trenutne situacije lutke izdelovali doma. Učitelji TIT smo jih seznanili z idejo, materialom, postopki izdelave, okrasitvijo in jih opozorili na varnost pri delu. Nastali so čudoviti izdelki, ki so že obešeni na oknih hiš na Zgornjem trgu (Ulica skladateljev Ipavcev) v Šentjurju.

Več izdelkov na to tematiko bodo učenci še izdelovali v šoli, kjer bomo tudi uredili (po dogovoru) razstavni prostor v čast Josipu Ipavcu.

Glavni cilji so bili:

- povezovanje in sodelovanje osnovnih šol na občinski ravni s sodelujočimi institucijami na dogodkih ob letu Josipa Ipavca;
- sodelovanje in povezovanje učencev in učiteljev osnovnih šol Občine Šentjur;
- aktivnost učencev v času pouka na daljavo;
- medpredmetno sodelovanje (TIT, LUM, SLJ, GUM);
- razvoj pozitivnega odnosa učencev do kulturne dediščine skladateljev Ipavcev;
- ozaveščanje in vrednotenje kulturne dediščine domačega kraja.

Uroš Cingl, prof., mentor in koordinator učiteljev TIT občine Šentjur

Lutke *Možiček* – nastale po istoimeni operi *Možiček* dr. Josipa Ipavca. (Avtorice: Ana Črešnar, Tjaša Štrajhar, Ana Marie Kantušer in Daša Lenko, učenke Osnovne šole Dramlje, foto: Uroš Cingl.)

Lutke *Možiček*. (Avtorice: Monika Šolinc (2 izdelka), Ema Pečnik in Zoja Ocvirk, učenke Osnovne šole Franja Malgaja Šentjur, foto: Uroš Cingl.)

Na izviren način so se v proces ohranja spomina ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca vključili tudi dijaki 3. letnika programa medijski tehnik Srednje šole za strojništvo, mehatroniko in medije iz Šolskega centra Celje, ki so skupaj s profesorji pripravili zunanjo razstavo likovnih del v pop art tehniki na temo Josipa Ipavca. Kratko poročilo aktivnostih nam je poslal učitelj predmeta medijsko oblikovanje, mag. Peter Arlič, mentor v likovnem projektu *Pop art Josip*.

V izobraževalnem programu medijski tehnik dijak spoznava zakonitosti medijskih površin in njihov vpliv na gledalca. Skuša razumeti, kako posamezni grafični elementi človeka prepričajo, vplivajo na razpoloženje ali enostavno ulovijo in zadržijo pogled in zakaj. Zakonitosti barv in psihološki učinki barvnih kombinacij so predmet pridobljenega znanja.

Povojno sivino in pomanjkanje barvne smelosti je v preteklosti nadomestilo Pop art umetniško gibanje. Vsesplošna želja po svobodi izražanja, hedonističnih željah, glasbenih novostih itd. je s ključnimi predstavniki, kot sta Warhol in Lichtenstein, umetnost naredila dosegljivo in vsesplošno spremenljivo. Vsakdanji predmeti so postali umetnost; ta se je selila na ulice in obarvala vsakdan.

V letu 2021, ko je Vlada RS razglasila skladatelja in zdravnika Josipa Ipavca kot človeka, ki je v našem prostoru pustil močan pečat, je JSKD OI Šentjur podal predlog, da mladi za mlade oblikujejo kreativna sporočila v na žalost spet sivem času globalne pandemije. Barvitost popartizma in ulična umetnost predstavljata odlično priložnost v novi stvarnosti.

Naloga je pomenila poseben izziv, saj se je izvajala v času dela na daljavo, in to takoj po začetku novega šolskega leta. Glasba, kompozicije, ikone, zdravniška praksa, bolezni ... V začetni fazi so dijaki raziskali Josipova dela, analizirali pop ikone, pregledali računalniška programska orodja za oblikovanje in v videookolju opravili niz diskusij. Začetne ideje so se razvile v novodobne sporočilnosti. Nekateri so zdravniško prakso aktualizirali in jo povezali s covid cepivi, ki jih jeseni 2020 še ni bilo. Drugi so skladateljeva pomembno naslovljena dela (Imel sem ljubi dve ali Princesa Vrtoglavka) priredili in oblikovali za današnji čas. Zelo zanimiva izkušnja pri delu na daljavo je bil zagovor in utemeljitev izdelka pred vrstniki in profesorjem. Tako so se dela še bolj osmislila; argumenti so postali stvar skupinskega prepričanja.

Dijaki in dijakinje so z velikim veseljem sprejeli sodelovanje s Skladom in pridobili dragoceno izkušnjo dela z naročnikom. Strokovna komisija je izdelke ocenila in vsem sodelujočim javno predstavila najboljša dela. Šolske ocene so nadomestile nagrade.

Čestitam!

Mag. Peter Arlič, dipl. ind. obl.

Nagrajeni plakat v projektu *Pop art Josip*.
(Avtorica: dijakinja Patricija Mlakar, Šolski center Celje, arhiv: Šolski center Celje.)

Zmagovalni plakat v likovnem projektu *Pop art Josip*.
(Avtorica: dijakinja Nika Drovenik, Šolski center Celje, arhiv: Šolski center Celje.)

Razstavni plakati projekta
Pop art Josip, razstavljeni
na Krekovem trgu v Celju.
(Foto: Bernarda Gaber.)

Ker je za pop art umetnost značilno, da pride najbolj do izraza na ulici, so razstavo postavili najprej v Šentjurju in jo nato prenesli v Celje. Zanj sta poskrbela Muzej novejšje zgodovine Celje in Mestna občina Celje, ki sta v sodelovanju z OI JSKD Šentjur na Krekovem trgu postavila 10 razstavnih panojev z likovnimi deli celjskih dijakov. Tako so želeli tudi v Celju obuditi spomin na dr. Josipa Ipavca, ki je tam obiskoval višjo gimnazijo, igral orgle pri šolskih mašah ter spoznal baritonista dr. Leona Lüleka, ki je njegove samospespe ponesel v svet (več na <https://moc.celje.si/novice-in-obvestila/7043-celjsko-sentjurska-razstava-na-krekovem-trgu-pop-art-josip>).

KAKO SISTEMATIČNO NAČRTOVATI IN PRIPRAVITI ŠOLSKO RAZSTAVO KOT PROSTOR OBELEŽEVANJA SPOMINA

V obeleževanje pomembnih dogodkov, pojavov in procesov so se leta 2021 dejavno vključile tudi številne institucije, med njimi mnogi muzeji. Ravno slednji so s svojim poslanstvom pritegniti širše množice, med njimi tudi šolajočo se mladino. Učitelji zgodovine bi morali muzeje izkoristiti kot izobraževalne vire, ki obiskovalcem omogočajo vživljanje, razmišljanje in raziskovanje zgodovine ter primerjanje preteklosti s sedanjostjo, hkrati pa morajo biti pozorni, da so muzejske razstave zabavne in informativne za njihove učence (Stradling, 2004, str. 165). Potočnik pravi, da ogled muzejskih zbirk povečuje interes in aktivnost učencev ter njihovo znanje in razvija umske sposobnosti (2009, str. 117), Perko pa dodaja, da muzejsko učenje omogoča izkustveno in vseživljenjsko učenje prek čutil, vzbuja asociacije in empatijo, kar »zarezuje globoke spominske brazde« (2013, str. 15).

Zaradi razmer, povezanih z epidemijo covid-19, ko so muzeji začasno zaprli vrata, so omogočili virtualne ogledne stalnih in občasnih razstav. Tako šolski kot muzejski prostor sta leti 2020 in 2021 za vedno zaznamovali kot posebni leti, saj je del našega

javnega življenja in dela preneslo v virtualni svet oz. na daljavo. Na daljavo je potekal vzgojno-izobraževalni proces, na daljavo so bile na ogled tudi številne stalne in občasne muzejske razstave.

Učitelji zgodovine si pri doseganju vzgojno-izobraževalnih ciljev in standardov iz učnega načrta prizadevajo, da bi učencem kar v največjem obsegu omogočili izkustveno učenje, kar nam omogočajo številni didaktični pristopi, ki se jih lahko izvaja v učilnici in/ali zunaj nje v obliki ekskurzij, zgodovinskega terenskega dela, projektnega dela ipd. (Učni načrt, 2011, str. 4). V okviru terenskega dela se lahko izvede tudi muzejsko delo, ki učiteljem omogoča obravnavo zgodovinske učne vsebine s pomočjo obiska v muzejih, ki učitelju nudijo možnosti za dodatno dejavnost, s katero dopolnjujejo, utemeljujejo in povezujejo teoretična znanja s praktičnimi (Potočnik, 2009, str. 117). Pri načrtovanju obiskov v muzejih pa učitelji pogosto naletijo na ovire, kot so npr. oddaljenost muzejev, finančne težave, časovna stiska, prevelike skupine učencev, nenaklonjenost takim dejavnostim ipd. (prav tam). V času izobraževanja na daljavo pa obiskov muzejev (tudi galerij, arhivov, knjižnic itd.) niso mogli izvesti tudi zaradi ukrepov povezanih z epidemijo covid-19. V tem primeru lahko učitelji npr. muzejsko razstavo in načela muzejskega dela prenesejo v šolske prostore oz. v samo učilnico. Pri tem lahko muzejska razstava postane samostojna razstava v šolskih prostorih ali pa je del razstave v okviru širše šolske razstave. Šolsko razstavo v šolskih prostorih lahko uvrstimo med sodobne didaktične strategije in v koncept odprtega pouka, saj kot navajata Valenčič Zuljan in Kalin (2020, str. 118), lahko odprtost razumemo z različnih vidikov, med drugim tudi kot odprtost glede uporabe virov in prostorov, ne samo pouka v šolskih prostorih in učilnicah, ampak tudi zunaj njih, v muzeju, v galeriji, arhivu, arheološkem parku itd. (prav tam).

Pri tem nas zanima, katera strokovna načela naj se upoštevajo pri postavitvi šolske razstave v šolskih prostorih. Žal odgovora na to vprašanje v strokovni literaturi nismo zasledili, zagotovo pa velja, da je treba upoštevati splošna načela, ki veljajo pri postavljanju razstav. Herreman (2011, str. 66) je v svojem strokovnem prispevku v priročniku *Upravljanje muzeja* (več na www.nms.si/si/files/default/muzej/sluzba-za-premicio-dediscino/upravljanje-muzeja_prakticni-prirocnik.pdf) navedel in opisal osnovne korake, ki jih zahteva postavitve dobre razstave, ne glede na velikost ali temo razstave. Izpostavil je pet faz v procesu oblikovanja razstave: 1. načrtovanje razstave, 2. raziskovanje/interpretacija (kaj je cilj razstave, kdo je ciljno občinstvo), 3. oblikovanje razstave, 4. priprava razstave in gradiva ali tehnična izdelava različnih elementov in 5. sama postavitve razstave (prav tam).

Na podoben koncept postavljanja šolske razstave smo naleteli v tudi v angleškem priročniku o postavitvi šolske razstave *Museum in your classroom toolkit: a complete guide to creating an exhibition in your school*, ki je nastal v okviru projekta *Making a Mark* med več muzeji in šolami ter National Portrait Gallery in je bil del programa *Museums and Schools Programme 2012–16* (več o projektu na www.npg.org.uk/whatson/makingamark/about). Iz omenjenega priročnika (www.npg.org.uk/whatson/makingamark/teaching-resources/toolkit/) smo povzeli pet ključnih faz pri postavitvi šolske razstave, na katere naj bo pozoren učitelj:

1. Načrtovanje razstave

V vseh fazah postavitve razstave lahko učitelj vključi učence posameznega oddelka ali učence več oddelkov ene generacije ali učence različnih generacij, lahko pa vključi tudi samo posamezne učence iste generacije ali posamezne učence različnih generacij. Ko si učitelj na tej stopnji postavlja cilje oz. namene šolske razstave, je smiselno, da je pozoren na vprašanja:

- *Od kod ideja o razstavi in kaj je cilj/namen razstave?*
- *Katere cilje, vsebine in področja v učnem načrtu bomo pokrili?*
- *Kje in kako bomo pridobili gradivo/material za šolsko razstavo?*
- *Kje bi lahko izvedeli več o vsebini razstave in kako?*
- *Kje bo razstava postavljena in kdaj?*
- *Komu bo razstava namenjena? Kdo bodo obiskovalci?*
- *Ali nam pri postavitvi razstave lahko pomaga tudi digitalna tehnologija? Kako?*

2. Raziskovanje teme/vsebine razstave

Pri raziskovanju teme oz. vsebine razstave učencem omogočimo, da se vživijo v zgodovinski čas, kar jih dodatno motivira in usmerja njihovo raziskovalno delo. Pri tem razvijajo veščine zgodovinskega razumevanja in zgodovinske pismenosti, kot so:

- *skladen občutek za kronologijo,*
- *prepoznavanje vzročno-posledičnih povezav,*
- *uporaba primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov,*
- *postavljanje relevantnih vprašanj in oblikovanje odgovorov,*
- *strukturiranje in organiziranje nendarativnega zapisa,*
- *razvijanje in uporaba strokovnega besedišča.*

V tej fazi si učitelj postavi nekaj ključnih izhodišč, ki so pomembna pri raziskovanju teme oz. vsebine razstave:

- *Učencem predstavi temo oz. vsebino razstave (uporabi primerno sliko, film, pisni dokument itd.).*
- *Temo oz. vsebino razstave umesti v zgodovinski čas (uporabi časovni trak, na katerega skupaj z učenci umešča dogodke, ki so se zgodili pred dogodkom/dogodki ki je/so povezan/-i s temo oz. z vsebino razstave, in/ali po njem/njih).*
- *Zasnuje in strukturira raziskavo o temi oz. vsebini razstave, ki vodi do postavljanja hipotez.*
- *Po možnosti organizira obisk v krajevnem muzeju, kjer skupaj z učenci raziskuje relevantne primarne vire.*
- *Po možnosti organizira zgodovinski učni sprehod v kraju, ki se povezuje s temo oz. vsebino razstave, in z učenci raziskuje npr. ulice, stavbe itd.*
- *Skupaj z učenci zbira informacije o tem, kaj o temi oz. vsebini razstave že vedo sami in kaj njihovi starši, stari starši, sorodniki, prijatelji, znanci, krajani itd.*

3. Zbiranje in izbiranje razstavnega gradiva ter ustvarjane razstavnega gradiva

Učitelj skupaj z učenci zbira in izbira gradivo za razstavo, hkrati pa jim omogoči, da gradivo tudi sami ustvarjajo. Učenci lahko vključujejo različne predmete, fotografije, osebne spomine, lahko pa vključijo tudi dela, ki so jih ustvarili sami, kot so njihovi osebni dnevniki, modeli, umetniška dela, filmi, animacije, zvočni posnetki, časopisna poročila itd. Učitelj je pozoren na to, da učenci raziščejo temo oz. vsebino razstave z različnih zornih kotov in predstavijo svoje ideje na kreativen in ustvarjalen način. Učence usmerja v rabo ustreznega strokovnega besedišča, v pisnih gradivih pa navadno uporabljajo zapis v prvi osebi.

Pri tem je učitelj pozoren na:

- Z učenci se pogovori in dogovori, katera gradiva bodo vključili v razstavo (pomemben je tudi dogovor, katerih gradiv ne bodo vključili v razstavo in zakaj).
- Skupaj z učenci izdelava referenčni seznam razstavljenega gradiva.
- V primeru da je razstavno gradivo izposojeno, pripravi ustrezen dokument, iz katerega je razvidno npr., kje je predmet, kako je zanj poskrbljeno in kdaj bo vrnjen.
- Skupaj z učenci izdelava časovni trak, s katerim omogoči, da se tema oz. vsebina razstave umesti v širši zgodovinski kontekst.
- Učencem omogoči, da v paru in/ali manjših skupinah odigrajo igro vlog z intervjuvanjem zgodovinske osebe.
- Skupaj z učenci razmisli, kako bi lahko v šolsko razstavo vključili digitalne aktivnosti.
- Zbrana zgodovinska dejstva o temi oz. vsebini razstave lahko predstavijo v rubriki Ali ste vedeli?

4. Organizacija in postavitve razstave

Na tej stopnji je pomemben razmislek, kako bomo skupaj z učenci postavili šolsko razstavo, oz. je pomembno, da se postavi natančen scenarij postavitve razstave, od priprave osnutka razstavnega vodnika do kreativne postavitve razstavnih elementov oz. razstavnega gradiva.

Pri tem naj bo učitelj pozoren:

- Skupaj z učenci izbere kreativen in ustvarjalen naslov šolske razstave (če so učenci predlagali več naslovov, lahko naslov izberejo z demokratičnim glasovanjem).
- Skupaj z učenci razmisli, kdo so predvideni obiskovalci, koliko prostora je potrebnega za razstavno gradivo in koliko prostora je dejansko na voljo, ali se bo upoštevala kronološka postavitve razstavnega gradiva, kaj bo predstavljeno, ali ima razstavljeno gradivo ustrezno poimenovanje.
- Po potrebi vključi raznolike dejavnosti, ki naredijo šolsko razstavo še bolj zanimivo, npr. vključi se rubrika Ali ste vedeli?, razstavni kviz ipd.
- Skupaj z učenci izdelava razstavni vodnik.
- Omogoči zbiranje povratnih informacij o šolski razstavi in jih skupaj z učenci analizira.

5. Otvoritev razstave in predstavitev/vodenje po razstavi

Napočil je čas otvoritve šolske razstave. Če bo razstava odprta za javnost, je smiselna javna najava otvoritve, zato lahko skupaj z učenci pripravimo ustrezno vabilo.

Pri tem učitelj upošteva:

- *Javno vabilo naj sooblikujejo učenci, pri tem pazijo na ustrezno rabo besedišča ter na inovativnost in kreativnost vabila. Učitelj poskrbi za javno objavo, npr. prek šolskega radia, šolskega glasila, šolske spletne strani, šolskega Facebooka ali šolskega Twitterja, lokalnih medijev (radio, časopis).*
- *Izdela se seznam povabljenih, npr. seznam učencev, učiteljev, vodstva šole, družinskih članov, prijateljev, ljudi, ki so prispevali razstavno gradivo, ljudi iz lokalne skupnosti.*
- *Učitelj skupaj z učenci pripravi strokovno vodenje po šolski razstavi, vodnik po razstavi ali zloženko, izdela vstopnice, razstavni spominek za obiskovalce ipd.*

SKLEP

V letu 2021, ko so doma in v svetu naš vsakdanjik krojile razmere zaradi epidemije covida-19, ne moremo in ne smemo spregledati obeleževanja številnih dogodkov, procesov in pojavov iz lokalne, regionalne in nacionalne kakor tudi širše evropske in svetovne zgodovine. Učitelji zgodovine so bili v tem času zagotovo pred velikim izzivom, kako v razmerah, ko je izobraževanje potekalo na daljavo in se je skoraj povsem ustavilo javno življenje, ustrezno obeležiti številne pomembne dogodke, kot so npr. 30. obletnica osamosvojitve naše države, 100. obletnica smrti dr. Josipa Ipavca, 200. obletnica znamenitega ljubljanskega kongresa, 300. obletnica Škofjeloškega pasijona in številne druge.

Ob obeleževanju 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca smo na kratko predstavili inovativen in kreativen pristop posameznih vzgojno-izobraževalnih zavodov, ki so se vključili v proces obeleževanja ustvarjalnega življenja in dela dr. Josipa Ipavca. Na kratko smo navedli, v okviru katerih učnih vsebin in tematskih sklopov v veljavnih učnih načrtih za zgodovino v osnovni in srednji šoli ter katalogih znanj se lahko obravnava življenje in delo dr. Josipa Ipavca in rodbine Ipavec.

Zaradi razglasitve epidemije covida-19 je pouk potekal na daljavo, zato učitelji in učenci niso mogli obiskati muzejev, galerij, arhivov. Tudi ti so v tem času delovali v okrnjenem obsegu ali pa so bili odprti za obiskovalce znotraj statističnih regij. Prav tako se v tem času učitelji z učenci niso mogli posvetiti urejanju in pripravi šolskih razstav, saj so bile v času nastajanja prispevka šole še večinoma zaprte. V prispevku smo osvetlili ključna načela pri postavitvi šolske razstave, ki naj bi jih upoštevali učitelji, v prihodnje pa velja še ugotoviti, kako jim učitelji sledijo v praksi.

VIRI IN LITERATURA

Grdina, I. (2001). *Ipavci: zgodovina slovenske meščanske dinastije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Herreman, Y. (2011). Razstave. V: *Upravljanje muzeja: praktični priročnik* (Izbrana poglavja iz Icomove publikacije *Running, the Museum A Practical Handbook*, Pariz, 2004). Ljubljana: Služba za premično dediščino in muzeje, Narodni muzej Slovenije, str. 63–75. Pridobljeno s https://www.nms.si/si/files/default/muzej/sluzba-za-premicno-dediscino/upravljanje-muzeja_prakticni-prirocnik.pdf.

Katalog znanja. Družboslovje (2007). Srednje poklicno izobraževanje (SPI).

Katalog znanja. Zgodovina (2007). Srednje strokovno izobraževanje (SSI). Poklicno-tehniško izobraževanje (PTI).

Perko, V. (2013). Muzej, šolska (m)učilnica? *Vzgoja*, 13 (57), str. 15–17. Pridobljeno s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FXTZGLRN/3205142a-36c3-432d-bf70-30dcc7e5aca9/PDF>.

Potočnik, D. (2009). *Zgodovina, učiteljica življenja: Didaktični priročnik za poučevanje zgodovine v osnovni in srednji šoli*. Maribor: Založba Pivec.

Stradling, R. (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

Učni načrt. Gimnazija. Splošna gimnazija. Zgodovina (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Valenčič Zuljan, M. (2020). *Učne metode in razvoj učiteljeve metodične kompetence*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Zakon o osnovni šoli, Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-L.

Spletni portal *Josip Ipavec 100*. Dostopno na: www.josipipavec.si/sl/.

www.gov.si/novice/2020-07-03-razglasitev-leta-2021-za-leto-josipa-ipavca/.

Oddaja Opus. *Josip Ipavec, tragični junak slovenske glasbe*. Pridobljeno s www.rtvsllo.si/4d/arhiv/174748867?s=tv.

Museum in your classroom toolkit: a complete guide to creating an exhibition in your school. National Portrait Gallery. Pridobljeno s www.npg.org.uk/whatson/makingamark/teaching-resources/toolkit/.

Dr. Gregor Antoličič,
Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU

LJUBLJANSKI KONGRES 1821 KOT EPICENTER EVROPSKE DIPLOMACIJE

Gregor Antoličič, PhD,
Milko Kos Historical Institute ZRC SAZU

THE CONGRESS OF LJUBLJANA 1821 AS THE EPICENTRE OF EUROPEAN DIPLOMACY

IZVLEČEK

Postnapoleonska doba je s sklicem dunajskega kongresa postavila nove temelje evropske politike in diplomacije. Varovanje teh temeljev naj bi zagotovila predvsem Sveta aliansa kot zavezništvo med avstrijskim, pruskim in ruskim vladarjem. Predvsem različna revolucionarna vrenja, ki so se pojavila na začetku dvajsetih let 19. stoletja, pa so to zvezo postavila pred velike izzive. Tako je izbruhu revolucije v Španiji jeseni 1820 sledil izbruh revolucije v Kraljestvu obeh Sicilij. Kralj Ferdinand I. je v želji po zatrtju revolucije za pomoč zaprosil Sveto alianso, ki se je konec leta 1820 zbrala v Opavi, temu pa je v začetku leta 1821 sledil kongres v Ljubljani. Nanj sta pripotovala tako avstrijski cesar Franc I. kot tudi ruski car Aleksander I. Sveta aliansa je nato na kongresu kljub nasprotovanju Velike Britanije in Francije sprejela sklep, ki je dal avstrijski vojski dovoljenje za posredovanje proti italijanskim revolucionarjem. Pri sprejetju tega sklepa je imel odločilno vlogo avstrijski zunanji minister Klemens von Metternich, ki je veljal za sivo eminenco Svete aliance. S sprejetjem sklepa o posredovanju proti revolucionarjem pa se kongresno dogajanje še ni končalo, saj je pomladi 1821 v Ljubljano prispela vest o izbruhu revolucije v Grčiji, Vlaški in Moldaviji proti osmanski nadvladi. Tedaj je predvsem del ruske diplomacije zastopal stališče, da mora Sveta aliansa priskočiti na pomoč vstajnikom. Toda Metternich je takšnemu posredovanju nasprotoval in s svojimi diplomatskimi spretnostmi prepričal tudi ruskega carja.

V dvestoletni perspektivi slovenskega zgodovinopisja je bil ljubljanski kongres z izjemo študije dr. Vladimira Baltazarja Šenka deležen izjemno malo pozornosti. Slednja je bila v veliki večini usmerjena predvsem v raziskavo družabnega vidika kongresnega dogajanja in manj diplomatsko-političnemu pomenu kongresa. Šele v času obeležitve 200. obletnice kongresa pa je pridobil z izdajo dveh knjig in organizacijo mednarodnega simpozija ljubljanski kongres ustrezno mesto v slovenskem zgodovinopisju.

Ključne besede: ljubljanski kongres, leto 1821, evropska diplomacija, revolucija, Ljubljana

ABSTRACT

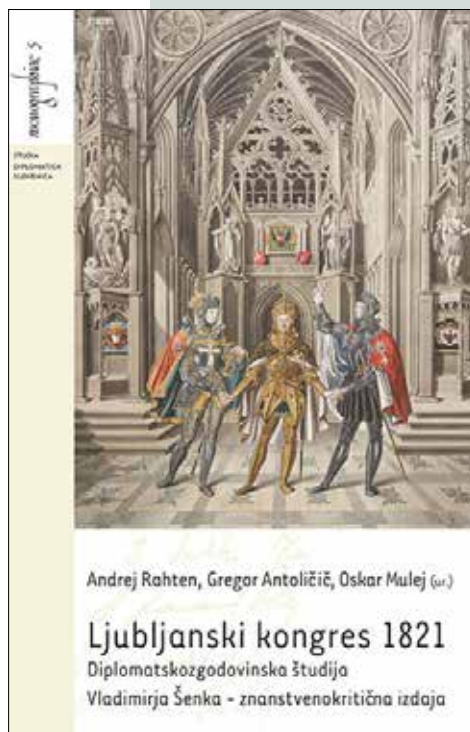
By convening the Congress of Vienna, the post-Napoleonic age laid new foundations of European politics and diplomacy. These foundations were to be protected above all by the Holy Alliance as a coalition between the rulers of Austria, Prussia and Russia. The various revolutionary upheavals that occurred in the early 1820s posed great challenges for this alliance. For instance, the outbreak of a revolution in Spain in the autumn of 1820 was followed by the outbreak of a revolution in the Kingdom of the Two Sicilies. In the desire to suppress the revolution, King Ferdinand I asked the Holy Alliance for help; it convened in Opava in late 1820, which was followed by the Congress of Ljubljana in early 1821. The latter was attended by the Emperor of Austria Francis I and the Tsar of Russia Alexander I. At the congress, despite the opposition of Great Britain and France, the Holy Alliance adopted the decision to allow the Austrian army to intervene against Italian revolutionaries. The decisive role in adopting this decision was held by the Austrian Foreign Minister Klemens von Metternich, who was considered a grey eminence behind the Holy Alliance. Congressional events did not end with the adoption of the decision to intervene against the revolutionaries; in the spring of 1821, news of the outbreak of a revolution in Greece, Wallachia and Moldova against Ottoman hegemony spread to Ljubljana. A segment of Russian diplomats advocated the position that the Holy Alliance should aid the rebels. However, Metternich opposed such an intervention and managed to persuade the tsar of Russia using his diplomatic skills.

In the two hundred years of Slovenian historiography, the Congress of Ljubljana received very little attention, with the exception of the study by Dr Vladimir Baltazar Šenk. This study mainly focused on researching the social aspect of congressional events and less on the diplomatic and political importance of the congress. Only now, when we are commemorating the bicentenary of the congress, has the Congress of Ljubljana been given its rightful place in Slovenian historiography through the publication of two books and the organization of an international symposium.

Keywords: Congress of Ljubljana, 1821, European diplomacy, revolution, Ljubljana

UVOD

Postnapoleonska doba je Evropo in njene vladarje postavljala pred nove izzive, predvsem pa pred vprašanje, kako vzpostaviti novi-stari sistem in kako zagotoviti njegovo trajnost. V želji, da bi dosegli konsenz o novi ureditvi Evrope, je prišlo do sklica dunajskega kongresa, na katerem so se pod taktirko avstrijskega zunanjega ministra Klemensa von Metternicha evropski vladarji in njihovi predstavniki želeli dogovoriti o novih mejah ter urediti vprašanja medsebojnih zavezništov. Za zagotavljanje spoštovanja dunajskih sklepov oz. novega evropskega reda je bila na pobudo ruskega carja Aleksandra I. leta 1815 vzpostavljena Sveta aliansa, kot zveza med avstrijskim, ruskim in pruskim vladarjem. Ta zveza je nato v naslednjih petnajstih letih predstavljala najpomembnejšo evropsko zavezništvo. Prav razumevanje konca Napoleonove dobe in vzpostavitev Svete alianse pa sta ključna za sklic ljubljanskega kongresa leta 1821, ki je Ljubljano za nekaj mesecev postavil v središče evropskega diplomatskega parketa. Naj v uvodu v pričujoči članek tudi razrešimo vprašanje poimenovanja kongresa. Čeprav se je v času trajanja kongresa in v naslednjih stotih letih za srečanje Svete alianse uveljavilo ime Laibacher kongres, je Vladimir Baltazar Šenk v svoji študiji uporabil slovensko različico imena mesta in srečanja v kranjski prestolnici poimenoval ljubljanski kongres. Ta termin se je nato uveljavil tudi v modernih študijah na to temo.

Naslovnica knjige
Ljubljanski kongres 1821:
diplomatsko-zgodovinska študija
Vladimirja Šenka, ki so jo v
ponatisu uredili in s spremno
študijo opremili dr. Andrej
Rahten, dr. Gregor Antoličič
in dr. Oskar Mulej, izdala pa
Mohorjeva založba iz Celovca.

LJUBLJANA 1821

Glavna vizija Svete alianse je bila želja po ohranjanju reda in miru v Evropi, ki bi preprečila izbruh revolucij in s tem vladarjem, ki so se po padcu Napoleona vrnili na svoje prestole, zagotovila njihov položaj. Ob tem pa naj bi svetost zveze zagotavljala svečana zaobljuba vladarjev, da bodo svoja notranje- in zunanjepolitična dejanja izvajali na podlagi »zapovedi krščanske vere, pravičnosti, ljubezni in miru« (Rahten, Antoličič, Mulej, 2020, str. 17). Posebnost Svete alianse je predstavljalo dejstvo, da so njene tri glavne članice zastopale vse tri veje krščanske vere; avstrijski cesar je bil rimokatolik, pruski kralj protestant in ruski car pravoslavac. Kot že omenjeno, je pobudo za nastanek Svete alianse dal ruski car Aleksander I., ki je z vzpostavitvijo zveze, ki bi temeljila na krščanski veri, želel naznaniti novo ero v evropski zgodovini. V želji po še večji svetosti zveze so njene podpisnice v svoj krog želele pritegniti tudi papeža Pija VII., ki pa je članstvo zavrnil. Papeževi odločitvi je botrovalo predvsem dejstvo, da je pontifex maximus menil, da si je Sveta aliansa preširoko tolmačila krščanske temelje. Hkrati je od članstva v zvezi papeža zagotovo odvrnilo tudi dejstvo, da sta dva izmed treh temeljev zveze predstavljala protestantski in pravoslavni vladar. Prav tako je Sveta aliansa v zvezo želela pritegniti tudi angleškega kralja Jurija IV., ki pa je članstvo enako kot papež zavrnil. Angleški kralj se namreč zaradi formalnega članstva v zvezi ni želel zavezati, da bo njegova država vojaško posredovala na celini (prav tam, str. 19).

Prva preizkušnja za trdnost in enotnost, predvsem pa vojaško moč Svete alianse je nastopila leta 1820, ko je izbruhnila revolucija v Španiji, ki je kralja Ferdinanda VII.

Klemens von Metternich (1773–1859). (Naslikal: Friedrich Johann Gottlieb Lieder, hrani: Metropolitan Museum of Art, New York.)
(Vir: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prince_Klemens_Wenzel_Lothar_von_Metternich_\(1773%E2%80%931859\)_MET_ep41.67.R.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prince_Klemens_Wenzel_Lothar_von_Metternich_(1773%E2%80%931859)_MET_ep41.67.R.jpg))

Ferdinand I., kralj Obeh Sicilij
(1751–1825).
(Hrani: Österreichische
Nationalbibliothec, Dunaj.)
(Vir: <https://picryl.com/media/ferdinand-i-konig-beider-sizilien-b0ad43>.)

prisilila, da je obnovil ustavo iz leta 1812. Car Aleksander I. je tedaj takoj predlagal posredovanje Svete alianse, vendar sta Anglija in Francija temu nasprotovali, kar je tudi Metternicha odvrnilo od načrta. Toda vest o revoluciji na Iberskem polotoku se je hitro razširila na jug Apeninskega polotoka, kjer je tedaj v Kraljestvu obeh Sicilij vladal Ferdinand I. Prav slednji je bil eden izmed tistih vladarjev, ki je v času Napoleonevega osvajanja Evrope izgubil svoj prestol, po padcu francoskega cesarja pa se slavnostno vrnil v Neapelj. Toda prav revolucija v Španiji je spodbudila karbonarje, da so se uprli Ferdinandu I. in tudi slednjemu vsilili sprejetje ustave in razpis volitev. Iz strahu, da bi ponovno izgubil prestol, je Ferdinand I. privolil v ustavo in razpis volitev, a hkrati po tajnih kanalih Sveto alianso oz. Avstrijsko cesarstvo zaprosil za pomoč pri zatrtju revolucije (Antoličič, 2021, str. 85–86).

Potem ko je vest o revoluciji v Neaplju dosegla Dunaj, je zunanji minister Metternich cesarju Francu I. predlagal, da naj pošlje pismo carju Aleksandru I., v katerem naj ga prosi za srečanje Svete alianse. Ruski car je pismo sprejel z velikim veseljem ter na eni strani privolil v sklic kongresa, na katerega bi Sveta aliansa povabila tudi Francijo in Anglijo, kar pa ni bilo po godu Metternichu. Ta je namreč nasprotoval sklicu kongresa, na katerem bi sodelovale tudi nečlanice Svete alianse, saj je bil prepričan, da bi se zaradi dolgih razprav kongres lahko zavlekel, s tem pa bi bila zamujena priložnost za hitro in odločno posredovanje proti revoluciji. Kljub Metternichovim pomislekom je car vztrajal pri sklicu širšega kongresa, ki je nato potekal med oktobrom in decembrom 1820 v Opavi. Na njem je Sveta aliansa podprla Metternichov predlog o posredovanju proti italijanskim revolucionarjem ter hkrati povabila neapeljskega kralja Ferdinanda I. na srečanje v Ljubljano. S tem so torej bili v Opavi postavljeni temelji za sklic ljubljanskega kongresa (Rahten, Antoličič, Mulej, 2020, str. 17, 25–44).

Ferdinand I. je nato privolil v srečanje s predstavniki Svete alianse in se iz Neaplja odpravil proti Ljubljani. Kot prvi je v kranjsko prestolnico skladno s protokolom prispel gostitelj Franc I., ki je v mesto pripotoval 6. januarja 1821. Njemu je naslednji dan sledil ruski car Aleksander I., 8. januarja pa je v mesto prispel še Ferdinand I. S tem so se torej v začetku januarja 1821 v Ljubljani zbrali glavni udeleženci ljubljanskega kongresa (Sporschil, 1859–1860, str. 157). S prihodom kronanih glav in njihovega številčnega spremstva je Ljubljana za štiri mesece postala središče evropske diplomacije. Za mesto, ki je tedaj štelu okoli 12.000 prebivalcev in obsegalo nekaj več kot 950 hiš, je obisk nekaj manj kot 700 ljudi na eni strani predstavljal veliko čast, po drugi strani pa je s seboj prinesel veliko izzivov predvsem glede vprašanja nastanitve, oskrbe, pa tudi preživljanja prostega časa visokih gostov (Pipp, 1935, str. 67).

Glavno vprašanje začetnega dela ljubljanskega kongresa se je nanašalo na vojaško posredovanje proti revoluciji v Kraljestvu obeh Sicilij. Ob predstavnikih Svete alianse (pruski kralj se kongresa ni udeležil v živo, ampak ga je nadomeščal njegov kancler Karl August knez Hardenberg) so na ljubljanskem kongresu sodelovale še delegacije Francije, Velike Britanije, Papeške države, Piemonta, Toskane in Modene. Podobno kot že v času kongresa v Opavi je tudi v Ljubljani glavna idejna sila kongresa postal Metternich. Prva uradna seja ljubljanskega kongresa je potekala 11. januarja 1821 (Schneider, 2018).

Glavne odločitve kongresa so se sprejemale v ožjem krogu članic Svete alianse, medtem ko so bili predstavniki Francije in Velike Britanije uradno samo opazovalci, čeprav so tudi slednji v manjši meri vplivali na sprejemanje odločitev (Rahten, 2021, str. 59). Kljub nasprotovanju predstavnikov Francije in Velike Britanije je ljubljanski kongres pooblastil Avstrijsko cesarstvo, da za zadušitev upora pošlje vojsko v Kraljestvo obeh Sicilij (Vodopivec, 2001, str. 56–58; Rupel, 2009, str. 48–52). S tem ko je bila sprejeta odločitev glede zatrtja revolucije na jugu Italije, se je 26. februarja 1821 končal prvi oz. plenarni del kongresa, po katerem je Ferdinand I. zapustil Ljubljano. Avstrijske čete so nato že 7. marca pri Rietiju premagale sicilske upornike in nato dobra dva tedna kasneje vkorakale v Neapelj (Schroeder, 1962, str. 115).

Kljub zatrtju revolucije v Neaplju pa se s tem za večino udeležencev ljubljanski kongres še ni zaključil, saj je pomladi 1821 v Ljubljano prispela vest o izbruhu revolucije v Grčiji in podonavskih kneževinah Vlaški in Moldaviji. Slednja je bila usmerjena proti osmanski nadvladi na tem območju. Nova revolucija je pred velike izzive postavila predvsem ruskega carja, ki je veljal za zaščitnika vseh pravoslavcev na območju Osmanskega imperija. Hkrati je upor proti Osmanom vodil Aleksander Ipsilanti, častnik ruske vojske. Za Sveto alianso se je zato postavilo vprašanje, ali naj podpre vstajo proti Osmanom. Takšno stališče je zagovarjal ruski zunanji minister Ioannis Kapodistrias, ki je carja Aleksandra I. spremljal v Ljubljano. Za razliko od Kapodistriasia pa je Metternich nasprotoval vojaški pomoči upornikom. Na koncu je oklevajoči Aleksander I. podlegel vplivu in pregovarjanju Metternicha in zavrnil rusko oz. pomoč Svete alianse upornikom proti osmanski nadvladi. Kot jasni znak svojega stališča do revolucije je dal car Ipsilanta celo izključiti iz ruske vojske, hkrati pa je zunanjemu ministru Kapodistriasu prepovedal kakršno koli rusko simpatiziranje z uporniki (Antoličič, 2021, str. 91–92). S to odločitvijo je torej bila na ljubljanskem kongresu sprejeta druga pomembna odločitev, da Sveta aliansa ne bo pomagala upornikom proti osmanski nadvladi.

Po sprejetju ključnih sklepov kongresa, torej da se s silo zatre upor v Kraljestvu obeh Sicilij in da se ne podpre revolucije na območju Grčije, Vlaške in Moldavije, se je sklenilo kongresno dogajanje v Ljubljani. Medtem ko je car Aleksander Ljubljano zapustil že 13. maja in se prek Budimpešte in Varšave vrnil v Sankt Peterburg, je cesar Franc I. v kranjski prestolnici ostal do 21. maja. Tedaj je s soprogo zapustil Ljubljano in se prek Celovca 24. maja vrnil v Schönbrunn. Metternich, glavni arhitekt ponapoleonske Evrope in ideolog ljubljanskega kongresa, je kot zadnji zapustil Ljubljano dan za cesarjem. Ob vrnitvi na Dunaj pa ga je že čakalo cesarsko imenovanje za avstrijskega kanclerja (Pivec - Stele, 1971, str. 208–209; Antoličič, 2021, str. 94).

Cesar Franc I. (1768–1835). (Naslikal: Friedrich von Amerling, hrani: Alte Nationalgalerie, Berlin.) (Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alte_Nationalgalerie-Amerling-Kaiser_Franz_I._von_%C3%96sterreich_DSC8076.jpg.)

Car Aleksander I. (1777–1825). (Naslikal: George Dawe, hrani: Royal Collection Trust, London.) (Vir: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alexander_I_of_Russia_by_G.Dawe_\(1826,_Peterhof\)-crop.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alexander_I_of_Russia_by_G.Dawe_(1826,_Peterhof)-crop.jpg).)

LJUBLJANSKI KONGRES 1821–2021

Čeprav je ljubljanski kongres predstavljal pomembno prelomnico v zgodovini evropske diplomacije in našega prostora, je bil deležen izjemno malo pozornosti slovenskih zgodovinarjev. Edina znanstvena monografija o njem je izšla leta 1944. Novinar in pravnik Vladimir Baltazar Šenk je namreč kljub težkim razmeram med

drugo svetovno vojno in okupaciji Ljubljane 5. julija 1944 na ljubljanski Pravni fakulteti uspešno zagovarjal svojo doktorsko disertacijo na to temo. Ob 200. obletnici ljubljanskega kongresa je Šenkova študija s prenovljenim znanstvenim aparatom in obsežno spremno študijo Andreja Rahtena ponovno izšla v zbirki *Studia diplomatica Slovenica* (Rahten, Antoličič, Mulej, 2020).

V obdobju do izbruha druge svetovne vojne oz. izida Šenkove študije lahko kot edini znanstveni vir o ljubljanskem kongresu smatramo uredniške pripombe Ivana Prijatelja, objavljene leta 1924 ob izidu Tavčarjevega romana *Izza kongresa*. Vprašanje pomena ljubljanskega kongresa je nato šele v začetku sedemdesetih let 20. stoletja ponovno doživelo preporod, predvsem na podlagi študij Melite Pivec - Stele in Eve Holz, ki sta se ob Šenku pri analizi kongresnega dogajanja naslanjali predvsem na dnevnik Henrika Coste. Toda za razliko od Šenka so študije iz sedemdesetih let, zaradi črpanja informacij iz dnevnika Coste, v ospredje postavljale predvsem družbeno-kulturni vidik ljubljanskega kongresa, medtem ko samemu diplomatskemu dogajanju niso posvečale pretirane pozornosti. Širši pomen Šenkove knjige je nato šele leta 2009 ovrednotil Dimitrij Rupel, ki je tedaj študijo iz leta 1944 uporabil v svojem učbeniku za študente prava, kot eno od izhodiščnih del o mednarodnem položaju Slovenije (Rahten, Antoličič, Mulej, 2020, str. 164–166).

Širše zanimanje tako znanosti kot javnosti je ljubljanski kongres požel šele ob 200. obletnici dogodka, ko so poleg že omenjenega ponatisa Šenkove študije Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Slovenska matica ter Koordinizacijski odbor za raziskovanje diplomatske zgodovine 11. in 12. maja 2021 organizirali velik mednarodni simpozij na temo ljubljanskega kongresa. Temu simpoziju je istega leta sledila izdaja knjige *The Congress of Ljubljana 1821. Personalities, Events and Historical Context*, ki je prav tako izšla v zbirki *Studia diplomatica Slovenica*.

Do ponatisa Šenkove knjige je bil kongres znan kot kongres v mestu Laibach, šele zdaj je uveljavljeno tudi slovensko ime – ljubljanski kongres.

SKLEP

Ljubljanski kongres je močno vplival na tedanje prebivalstvo mesta, poleg tega pa je bil izjemno pomemben tudi za širšo evropsko zgodovino. Na njem sprejeti sklepi so namreč jasno pokazali razmerje moči med zavezniki Svete alianse, pa tudi vpliv, ki ga je ta zveza imela na tedanjo evropsko politiko. Hkrati je kongres predstavljal tudi zvezdni trenutek v politični karieri Metternicha, ki je prav po njegovem koncu postal avstrijski kancler in na tej podlagi vse do revolucije leta 1848 odločilno oblikoval avstrijsko notranjo in zunanjo politiko.

Predvsem zaradi svojega širšega pomena je ljubljanski kongres predstavljal največji diplomatski dogodek na slovenskih tleh vse do leta 2008, ko je Slovenija prvič prevzela predsedovanje Svetu Evropske unije. Svojevrstno zgodovinsko naključje pa predstavlja dejstvo, da je Slovenija prav v letu obeleževanja 200. obletnice ljubljanskega kongresa ponovno prevzela predsedovanje Svetu Evropske unije. Ob tem je 200. obletnico kongresa obeležila tudi Pošta Slovenije z izdajo priložnostne znamke. Prav povečano zanimanje zgodovinarjev ob tej okrogli obletnici pa je kongresu tudi v znanstvenih krogih dodelilo zasluženo mesto.

VIRI IN LITERATURA

Antoličič, G. (2021). The Congress of Ljubljana: Personalities and Events. V: Rahten, A. in Antoličič, G. (ur.), *The Congress of Ljubljana 1821. Personalities, Events and Historical Context*. Celovec: Mohorjeva založba, str. 81–94.

Rahten, A. (2021). The Congress of Ljubljana in Slovene Historical Memory. V: Rahten, A. in Antoličič, G. (ur.), *The Congress of Ljubljana 1821. Personalities, Events and Historical Context*. Celovec: Mohorjeva založba, str. 43–66.

Rahten, A., Antoličič, G. in Mulej, O. (ur., 2021). *Ljubljanski kongres 1821: diplomatsko zgodovinska študija Vladimirja Šenka*. Celovec: Mohorjeva založba.

Rupel, D. (2009). *Stabilnost ali svoboda?* Kranj – Nova Gorica: Fakulteta za državne in evropske študije in Evropska pravna fakulteta v Novi Gorici.

Pipp, L. (1935). Razvoj števila prebivalstva Ljubljane in bivše Vojvodine Kranjske. *Kronika slovenskih mest*, 2 (1), str. 66–72.

Pivec - Stele, M. (1971). Dnevnik Henrika Coste o kongresu Svete alianse v Ljubljani 1821. *Zgodovinski časopis*, 25 (3-4), str. 201–211.

Schneider, K. (2018). *Mächtekongresse 1818–1822*. Digitale Edition, Kongress von Laibach/Ljubljana. Pridobljeno s <https://maechtekongresse.acdh.oeaw.ac.at/pages/index.html>.

Schroeder, P. W. (1962). *Matternich's Diplomacy at Its Zenith 1820–1823*. Austin: University of Texas.

Sporschil, J. (1859–1860). *Die Geschichte der Deutschen von den ältesten Zeiten bis auf unsere Tage*, I–V, tu V, str. 157. Regensburg: Verlag von Georg Joseph Manz.

Vodopivec, P. (2001). Ljubljanski kongres 1821 – največji diplomatski dogodek v zgodovini na tleh današnje prestolnice. *Ljubljana. Glasilo Mestne občine Ljubljana*, 6 (5-6), str. 56–58.

Dr. Bernarda Županek,
Muzej in galerije mesta Ljubljana

KAKO SO ŽIVELI?

VSAKDAN V RIMSKEM ČASU NA NAŠIH TLEH

Bernarda Županek, PhD,
Museum and Galleries of Ljubljana

HOW DID THEY LIVE? EVERYDAY LIFE IN ROMAN TIMES ON SLOVENIAN SOIL

IZVLEČEK

Članek obravnava vsakdanje življenje v času rimskega imperija na območju današnje Slovenije, kot ga slikajo arheološki podatki in analogije. Obravnavamo tri teme: vsakdan v mestih in na podeželju, hrano in z njeno pripravo, s transportom in uživanjem povezano posodje ter vsakdan otrok skozi igro in šolanje.

Ključne besede: rimski čas, mesto in podeželje, vsakdan, hrana, posodje, otroštvo, igre

ABSTRACT

The article discusses everyday life at the time of the Roman Empire in the area of present-day Slovenia, as portrayed by archaeological data and analogies. It discusses three topics: everyday life in the towns and countryside; food and the pottery associated with its preparation, transport and consumption; the daily lives of children through play and schooling.

Keywords: Roman times, town and countryside, everyday life, food, pottery, childhood, games

UVOD – KAKO SO ŽIVELI V RIMSKEM ČASU?

Članek je namenjen predstavitvi nekaterih za rimsko arheologijo in zgodovino zanimivih tem. Predvsem se osredotoča na vsakdanje življenje v času rimskega imperija, kot ga na podlagi arheoloških in zgodovinskih virov poznamo ali glede na analogije trdno domnevamo, da je obstajalo tudi v naših krajih. Tudi prostor današnje Slovenije je nekako od konca 1. stoletja pr. n. št. postopno prehajal pod rimski imperij, katerega začetki naj bi segali v leto 753 pr. n. št. Rim, ki se je začel kot skromno brodišče čez Tiber v osrednji Italiji, in je v nekaj stoletjih zrasel v milijonsko prestolnico, ki je nadzorovala ozemlje od Britanije do severne Arabije, od Donave do Maroka. Rimu so rekli preprosto Mesto, Urbs. Bogata in močna rimska država naj bi imela božanske začetke: po legendi je bil oče Romula, začetnika Rima, bog Mars, skupaj z bratom Remom pa ju je dojila volkulja (slika 7).

Naš kratek pregled vsakdanjega življenja v rimskem času, tudi na naših tleh, pokriva tri glavne teme: različnost vsakdana v mestih in na podeželju ob običajnih dneh in praznikih, hrana in posodje zanjo ter življenje otrok, predvsem njihovo igranje in šolanje.

Podrobni opis glejte pri sliki 7.

VSAKDAN V MESTIH IN NA PODEŽELJU

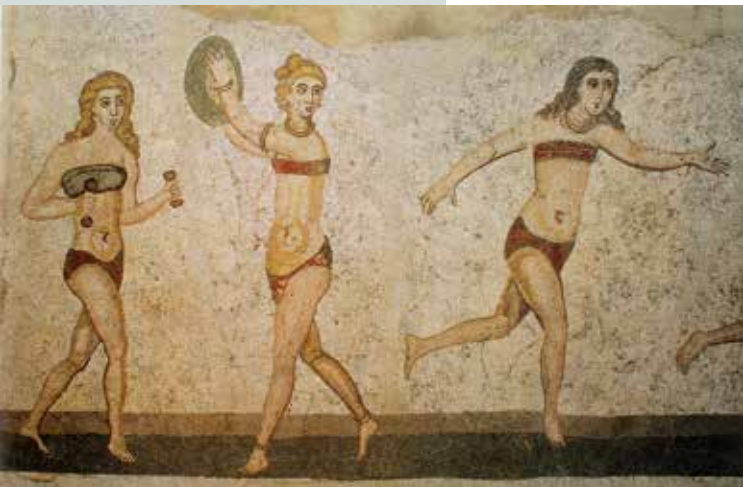
V rimskem času so na območju današnje Slovenije nastala štiri velika mesta: Emona (Ljubljana), Neviodun (Drnovo pri Krškem), Celeja (Celje) in Petoviona (Ptuj). Vsako od le-teh je imelo veliko pripadajoče ozemlje, tako da je bila celotna pokrajina razdeljena na ta štiri ozemlja. Mesta so bila za pripadajoče mestno ozemlje središče uprave, religije, trgovine in kulture. Poleg mest so nastajala večja ali manjša naselja, vasi, obcestne postaje in osamljena posestva (slika 1). Poselitev je bila gosta, prostor je bil dobro izrabljen. Osnova gospodarstva je bilo kmetijstvo, nekatera podeželska naselja pa so živela tudi od rudarstva, kamnoseštva ali drugih obrti.

Vsakodnevno življenje svobodnih ljudi v mestu in na podeželju se je precej razlikovalo. Medtem ko so podeželjanom ritem vsakodnevnega življenja narekovala predvsem kmetijska opravila, je imelo urbano življenje drugačne zahteve. Predvsem pa poznamo vsakdan relativno premožnih, saj se nam je o teh in eliti ohranilo precej zapisanih besed; o revnih in brezpravnih se ni pisalo.

Vsakdan se je za prebivalce mest, enako kot za tiste na podeželju, začel ob zori. Po umivanju in oblačenju je sledilo žrtvovanje bogovom v malem domačem svetišču, larariju. Potem je podeželjan delal na poljih, prebivalec mesta pa je najprej sprejemal formalne obiske klientov, od njega odvisnih ali povezanih mož, doma, potem pa odšel na forum. Osrednji trgi so bili namreč glavna vozlišča dogajanja v rimskih mestih. Tam so slišali cesarske razglase, poslušali govornike, se udeležili sej mestnega sveta, razprav sodišča, poslovnih pogovorov ter raznih praznovanj in ceremonij. Nasploh

Slika 1: Del zemljevida rimskega sveta (t. i. Tabula Peutingeriana) z mesti in drugimi naselji ter cestnim omrežjem med njimi. Na prikazanem delu je v sredini, nad istrskim polotokom, zahodni del današnje Slovenije. (Preslikavo hrani Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

Slika 2: Živahno dogajanje v kopališčih je vključevalo tudi telovadbo, igre z žogo in podobno. Slavni mozaik iz Vile Casale (Piazza Armerina, Sicilija) prikazuje mlade ženske pri vadbi. (©Yann Forget/Wikimedia Commons.) Pridobljeno s https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Villa_Romana_del_Casale_-_Bikini_Girls_mosaic#/media/File:PiazzaArmerina_VillaRomanaCasale_009_5099.jpg.

pa so mesta kar brbotala od živahnega dogajanja: na mestnih ulicah se je šum pešcev mešal z ropotanjem lesenih koles vovoz in vpitje otrok pri igri so lahko preglasili le branjevci, ki so oglaševali svoje blago.

Večina prebivalcev rimskega mesta je vsaj enkrat dnevno obiskala tudi mestno kopališče. Obisk kopališča ni bil samo priložnost za rekreacijo (igre z žogo, rokoborba (slika 2)) in osebno higieno, ampak družabni dogodek, enako kot obisk predstav in iger. Za razliko od slednjih pa je bil obisk del vsakdana Rimljanov. Tu so lahko znova, manj formalno, klienti srečali svoje patrone, se pogovarjali o poslu in opravljali, telovadili, kaj pojedli ali si privoščili masažo ali druge kozmetične storitve.

DRUGAČNO ŽIVLJENJE OB PRAZNIKI

Ljudje v rimskem imperiju so imeli isti denarni sistem, ekonomijo, vojsko, vlado; pa tudi skupne grško-rimske mite, javne rituale in religiozne prakse. Rimljani so praznovali ali obeleževali celo vrsto praznikov, med katerimi so danes verjetno najbolj znane saturnalijske in luperkalijske.

Luperkalijske so se praznovale spomladi, 15. februarja. Namenjene so bile obrednemu očiščenju in so slavile plodnost. Nad izvajanjem obredov so bedeli posebni svečeniki, imenovani luperci (njihovo ime je kot ime praznika povezano z latinsko besedo za volka, *lupus*). Del obrednega očiščenja je bil tek (pol)golih luperkov po mestu in tepežkanje gledalcev (slika 3), festival pa se je končal z žrtvovanjem kozla, psa in posebnih slanih kruhkov.

Saturnalijske so se praznovale decembra, najprej 17. in kasneje vse do 23.12. Žrtvovanju v templju Saturna so sledili vsesplošno rajanje, dobra hrana in pijača, obdarovanje s figuricami iz keramike ali voska, imenovanimi *sigillaria* in voščila: »*Io Saturnalia!*«.

S širjenjem in legalizacijo krščanstva v 3. in 4. stoletju so se uveljavili krščanski prazniki. Število kristjanov v imperiju je skozi stoletja hitro naraščalo. Ocenjujejo, da jih je bilo leta 100 7500, leta 250 več kot milijon, leta 350 pa že 34 milijonov (nove demografske študije ocenjujejo, da je imel rimski imperij na svojem vrhuncu od 70 do 100 milijonov prebivalcev). Stari poganski prazniki so le počasi zamirali, nekateri pa so se samo odeli v novo, z novo religijo skladno podobo. Na primer, v opisih običajev pri saturnalijskih lahko prepoznamo nekatere naše božične navade.

Slika 3: Mesec februar na koledarskem mozaiku iz Sousse (Tunizija) prikazuje obredno tepežkanje ob luperkalijskih. (©Ad Meskens/Wikimedia Commons.) Pridobljeno s https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sousse_mosaic_calendar_February.JPG.

NAJBOLJ VSAKDANJA STVAR: HRANA V LONCIH IN KOZARCIH

Najbolj vsakdanja stvar in tisto, kar nas družijo že dolga stoletja in tisočletja, je gotovo hrana. Lahko pa nas tudi razdružuje oziroma zbuja čudenje, včasih celo gnus in obsojanje; ljudje namreč jemo najrazličnejše reči, pripravljene tako ali drugače.

Rimska kuhinja se je od naše razlikovala, vendar ne temeljno. Temeljila je na žitih, olivnem olju in vinu. Te tri osnovne skupine živil so iz Sredozemlja izvažali v vse dele imperija, tudi na skrajne severne robove. Z njimi je pogosto potovala rimska posebnost, ribja omaka, ki je imela več imen, najpogostejše *garum*. Šlo je za začimbno omako močnega okusa, pripravljeno iz surovih neočiščenih nasoljenih rib, ki so jih pustili na soncu, da so razpadle in fermentirale. Taka omaka je bila v rimski kuhinji zelo priljubljena in tista najboljše kakovosti je dosegala vrtoglavo ceno.

Vendar je bilo v ogromnem imperiju poleg sestavin in jedi, ki jih je jedla večina, tudi veliko lokalnih tradicij priprave hrane in veliko lokalnih preferenc glede določenih sestavin. Poleg tega je bila razlika pri prehrani bistvena med revnimi in bogatimi.

Revni so jedli preprosto hrano, predvsem veliko žita in stročnic; pri nas so bili odkriti ostanki pšenice, rži, ječmena, prosa in čičerike. Ta osnovna živila so dopolnjevali predvsem z zelenjavo in tudi mlečnimi izdelki. Ječmenov kruh je veljal za slabega, primerne samo za sužnje.

Bogati so bili navajeni drugačne hrane. Za posebne in drage kuharske umetnije so veljale zapletene, s številnimi začimbami pripravljene jedi. Recepti za njihove večerje so se nam ohranili. V njih najdemo jedi, ki se nam danes večinoma ne zdijo privlačne, na primer polhe v medu ali polnjene svinjske seske.

Rimljani so imeli radi močno začinjeno hrano. Poleg *garuma* sta bili zelo priljubljeni začimbi poper in med. Čebelarstvo je bilo cenjeno in široko razširjeno, o tem, kako uspešno gojiti čebele, je v svojih zapisih svetovalo več avtorjev. Verjeli so tudi, da je zdravilen. Veliko so uporabljali tudi čebelji vosek. Poper je bil sprva zelo drag, ko pa so ga v 1. stoletju n. št. začeli iz južne Indije uvažati z ladjami, ne več s karavanami kamel, je njegova cena precej padla. Postal je dostopen večjemu krogu prebivalcev imperija, ne le eliti.

Po navadi je bil zajtrk skromen ali pa so ga preskočili, za kosilo so pojedli nekaj malega, po obisku kopališča pa je zvečer sledil glavni obrok, *cena*, večerja, pri premožnejših pravzaprav gostija z znanci, sorodniki, prijatelji. Gostitelj in gostje so večerjali v posebni sobi, kjer je bil postavljen triklinij, trodelen kavč, na katerem je običajno lahko jedlo devet oseb (slika 4). Ob trikliniju je stala ena ali več mizic za odlaganje hrane in pijače. Običajni so bili trije hodi: predjed, glavna jed in posladek. Predjed je bila po navadi solata ali druga le na kratko skuhana hrana. Glavne jedi so navadno vsebovale meso; najbolj običajno meso na rimski mizi je bila svinjina.

Slika 4: Lepo urejeni prostori, v katerih so sprejemali in gostili obiske, so bili lastniku v ponos. Na sliki rekonstrukcija trodelnega kavča za prave rimske večerje v sobi z mozaikom na današnjem arheološkem parku Emonska hiša. (Rekonstrukcija: Uroš Hohkravt, po predlogi Bernarde Županek, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

Slika 5: Trinožnik je keramična posoda za kuhanje na treh nogah, ki so jo postavili neposredno v ognjišče. (Foto: Matevž Paternoster, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

Slika 6: Posodica za omako. Podobne posode za serviranje in uživanje hrane, s svetlečim rdečim premazom, so bile nekaj časa zelo priljubljene. Zaradi povpraševanja so se razvili veliki proizvodni centri v severni Italiji in Galiji. (Foto: Matevž Paternoster, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

Slika 7: Oljenka z upodobitvijo Romula in volkulje (in Rema?). Številne oljenke so nosile podobe, bodisi iz mitoloških zgodb in junakov, prizorov lova ali ljubimcev v postelji in podobno. (Foto: Matevž Paternoster, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

KERAMIČNO POSODJE

V rimskem imperiju je cvetela proizvodnja različnih vrst in oblik keramičnega posodja. Veliko le-teh je bilo v uporabi vsak dan, na primer za kuhanje (slika 5), strežbo in uživanje hrane (slika 6), za razsvetljevanje in prevoz živil in tekočin, drugo pa je bilo v uporabi le ob posebnih priložnostih ali za posebne namene.

Za razmah lončarstva v različnih predelih rimskega imperija je bila ključna bližina ležišč kakovostne gline, bližina lesa za kurjenje lončarskih peči, bližina mest in naselij oziroma dobre možnosti za distribucijo izdelkov na večje razdalje, kot so ceste, plovne reke in morje.

Keramični predmeti so ena najpogostejših najdb pri arheoloških raziskavah rimskih naselbin, pogosto pa jih najdemo tudi v grobovih, kjer so bili uporabljani kot žara ali kot posode, v katerih so pokojniku v grob pridali hrano in pijačo.

Poleg posodja za pripravo, uživanje in transport hrane in različnih oblik lučk na olje so rimski lončarski obrati proizvajali tudi ogromne količine opeke. Poleg opeke za gradnjo hiš in prekrivanje streh so delali vrsto različnih oblik za tlakovanje, opeke za izdelavo obokov in keramične vodovodne cevi.

LUČKE NA OLJE

V rimskem času so bile zelo priljubljene, množično proizvajano in široko razširjeno sveto oljenke – iz keramike (slika 7) ali, redkeje, bron, izdelane lučke na olje. Oblika in okras sta se skozi desetletja spreminjala, bila sta odvisna od trenutne mode oziroma povpraševanja.

Ko so oljenko hoteli prižgati, so vanjo najprej vlili olje in nato vstavili stenski. Stenski so nato prižgali, in ko je olje pogorelo, so ga dolivali. Uporabljali so lahko katero koli rastlinsko olje ali živalsko maščobo, vendar so najraje uporabljali olivno olje, ki pri gorenju oddaja prijeten vonj in ne proizvaja sajastega dima. Oljenka s samo enim stenskim (imeli so tudi druge oblike oljenk, v katere se je vstavilo več stenskih) je dajala toliko svetlobe kot današnja sveča.

Največ rimskih oljenk na današnjem slovenskem ozemlju je bilo odkritih v grobovih (predvsem Emone in Poetovione ter podeželskih grobišč na Dolenjskem), kamor so jih prilagali kot darilo pokojniku oz. sveto tudi v zagrobnem življenju.

Slika 8: Keramični nosilec za oljenko – lanterna v obliki hiške iz rimske vile Školarice pri Spodnjih Škofijah. (Foto: Arhej d. o. o., hrani: Pokrajinski muzej Koper, inv. št. 20143, stalna razstava *Od amfore do žare*.)

KERAMIČNA EMBALAŽA

Po imperiju, pa tudi zunaj njega, je delovala živahna trgovina, tako po kopnem kot po cenejših vodnih poteh: rekah in morju. Za prevoz živil, ki so jih potrošniki radi kupovali, je bilo treba zagotoviti primerno embalažo. Najbolje so temu namenu služile amfore, v katerih so prevažali vino, olivno olje (slika 9), ribje omake, različna nasoljena živila, suhe fige.

Amfore so bile posebej primerne za prevoz v trebuhu ladij, kamor se jih je v peskasto podlago lahko nalagalo tesno drugo ob drugi. Največji tovor amfor, ki je bil doslej odkrit v Sredozemlju, počiva pod morjem pri pristanišču Fiskardo otoka Kefalonije (Grčija); 34 do 36 metrov globoko potopljena zgodnjerimska ladja je vozila okoli 6000 amfor.

Na amforah je bilo pogosto napisano, kaj vsebujejo, ali pa je bil nanje vtisnjen žig proizvajalca.

Slika 9: Amfora iz Emone. V takšnih amforah so po imperiju prevažali olivno olje iz Istre in severne Italije. (Foto: Matevž Paternoster, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

STEKLENO POSODJE

Steklo se je v rimskem času uporabljalo za izdelavo posod, v bistveno manjši meri pa okensko steklo in mozaične kocke. Razvoj rimske steklarske industrije se je začel v 2. in 1. stoletju pr. n. št. Zgodnji izdelki so nastajali z ulivanjem in pihanjem v kalupe (slika 11). Kasneje, v 1. stoletju n. št. pa je s tehničnim razvojem prišlo do hitre rasti steklarske industrije. Uvedli so pihanje stekla in znali izdelovati razbarvano steklo, ki je naglo prišlo v modo.

Prosto pihanje stekla je v razvoju rimske steklarske obrti pomenilo pravo revolucijo, saj je omogočilo v kratkem času napihati večje število skoraj enakih posod in izdelavo številnih novih oblik. Kmalu je stekleno posodje postalo splošno razširjeno in cenovno dostopno. Uporabniki so kmalu ugotovili, da ima stekleno posodje številne prednosti: steklene posode se ne navzamejo vonja, lahko jih uporabiš za različne vrste tekočin ipd. Bolj razkošne posode posebnih oblik ali izdelave pa so bile še vedno drage in redke posode (slika 10, slika 11).

Slika 10: Stekleni rog za pitje vina. Izlizek je bilo treba ob natakanju zamašiti s prstom, potem pa: »Bene tibi!« (Na zdravje!). (Foto: Tomaž Lauko, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

KAJ PA OTROCI?

Otroštvo v rimskem času se je zelo razlikovalo glede na premoženje in socialni status staršev. Medtem ko so morali revni in brezpravni že zelo zgodaj delati ali drugače služiti svojim lastnikom, so otroci bogatih staršev otroštvo preživljali v udobju.

Vseeno pa je bilo otroštvo najbolj nevarno obdobje v življenju Rimljana. Ocenjujejo, da je zaradi različnih bolezni samo vsak drugi otrok dočakal starost 10 let. Veliko jih je umrlo že zaradi zapletov ob rojstvu in po njem. Če je novorojenček preživel, je 8. ali 9. dan po rojstvu dobil ime in verižico z enim ali več obeski, ki naj bi ga varovali pred boleznimi in drugimi uroki. Do 7. leta so bili otroci v skrbi matere in drugih žensk v gospodinjstvu. Tudi v bogastvo rojene deklice od 8. do nekako 12. leta, in fantje do 14. leta so pomagali pri hišnih opravilih. Potem so formalno vstopili v odraslost.

Vsem otrokom, revnim in bogatim, pa je bilo skupno igranje z različnimi igračami ali brez njih.

Slika 11: Med steklenimi posodami, izdelanimi s pihanjem v kalup, najbolj izstopajo posode iz mozaičnega stekla. Posoda na sliki nosi raznobarni cvetni vzorec, ki mu včasih rečejo »millefiori«. (Foto: Andrej Peunik, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

IGRE Z IN BREZ IGRAČ

Slika 12: Igranje z žogo, upodobljeno na marmornem reliefu iz 2. stoletja. (Foto: Marie-Lan Nguyen (2009), CC BY 3.0.) Pridobljeno s <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=8910348>.

Brez ali pa z zelo preprostimi igračkami se je možno igrati celo vrsto iger. Tako kot današnji so se tudi rimski otroci igrali zunaj, z vodo, blatom, kamenčki in palicami, se lovili in skrivali.

Majhni otroci so se igrali z ropotuljicami iz različnih materialov. Starejši so lahko uporabljali preproste igrače, kot so frnikole (slika 13), žoge (slika 12), narejene pogosto iz svinjskih mehurjev, male keramične posodice, podobne tistim z miz odraslih. Spuščali so zmaje, fantje so se mečevali z lesenimi meči in ščiti ter vadili streljanje z lokom in puščicami.

Bolj kompleksne igrače so bile lesene ali keramične živali na kolescih, privezane na vrstico, ki jih je bilo moč vleči za sabo. Najbolj drage igrače – in zelo redko ohranjene – so bile gotovo lutke iz slonovine, s pregibajočimi se večjimi sklepi (slika 14). Dosti cenejše lutke je lahko skoraj vsaka rimska mama sešila iz ostankov blaga. Tako kot odrasli so tudi otroci uživali pri namiznih igrah, od katerih je bila ena podobna današnjemu mlinu. Seveda so imeli tudi domače živali, psi so bili še posebej priljubljeni.

Slika 13: Steklene frnikole iz Emone. (Foto: Matevž Paternoster, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

ŠOLA NI PROSTOR, ŠOLA JE UČITELJ

Medtem ko je bilo v zgodnjih dneh rimske države izobraževanje povsem neformalno in je teklo v krogu (razširjene) družine, se je kasneje uveljavil sistem poučevanja proti plačilu šolnin. Rimski sistem izobraževanja je temeljil na grškem in mnogi od privatnih učiteljev so bili grški sužnji ali osvobodenci. Način učenja, ki se je uveljavil v Rimu, se je kasneje razširil po provincah. Učili so se tako fantje kot dekleta, čeprav ne nujno skupaj. Javnih, široko dostopnih šol brez plačila šolnin, kot jih poznamo danes, pa skoraj ni bilo. Prav tako ni bilo nobene s strani države uveljavljene obveze; o šolanju otroka je, tako kot o vseh drugih stvareh v otrokovem življenju, odločal njegov oče, *pater familias*. Sčasoma je postalo vsesplošno pričakovano, da bo oče dal svoje otroke šolati vsaj do neke mere, in za vsakega Rimljana, ki je želel vstopiti v javno in politično življenje, je bila izobrazba nujna.

Slika 14: Slonokoščeni lutki iz groba deklice, odkritega na vzhodnem emonskem pokopališču. Igrači sta bili izdelani v 3. stoletju. (Foto: Tomaž Lauko, hrani: Narodni muzej Slovenije.)

Običajno so se učenci zbirali okoli učitelja na trgih ali javnih prostorih. Posebnih stavb, ki bi bile namenjene izključno šoli, ni bilo. Pripomočke za pisanje so učenci po navadi imeli s sabo. Šole so bile tako praktično kjerkoli, saj niso bile stavbe, ampak to kar se je dogajalo v njih. Pouk ni bil fiksni, ampak prilagojen posameznikovi starosti, zmožnostim in predznanju. Skratka, šola je bila skupina učencev okoli učitelja (slika 15). Poleg osnov pisanja (slika 16), branja in računanja so se učenci sčasoma urili tudi v poznavanju literature, slovnici, retoriki in, kot zadnja stopnja v dolgoletnem šolanju, filozofiji. Tisto, kar se pogosto ne omenja, je telesno kaznovanje v rimskih šolah. Tega so, sodeč po virih, rimski učitelji za discipliniranje svojih učencev pogosto uporabljali.

Verjetno največji prispevek rimske šole v našem prostoru je pismenost. Medtem ko je danes na svetu pismenih 86,3 % ljudi, starih več kot 15 let, strokovnjaki ocenjujejo, da je bilo v rimskem času pismenih med 10 in 15 % odraslih. Verjetno je bilo toliko tistih, ki so znali brati, in manj tistih, ki so znali tudi pisati. Pismenost je bila v glavnem razširjena v mestih; na podeželju je bilo pismenih malo. Najbrž je bilo veliko branja na glas in velika večina ljudi je literarna dela spoznavalo tako, da jim jih je nekdo bral. Dokumente, pisma in kopije literarnih in javnih besedil so pripravljali pisarji (slika 17). Nekateri od teh so delali v privatnih gospodinjstvih, drugi pa so delali za prodajalce knjig, v javnih pisarnah ali pa na trgu.

Slika 15: Učitelj s tremi učenci na nagrobnem reliefu iz Neumagna (Trier, Nemčija). Upodobitev je nastala okoli leta 180. (©Shakko/Wikipedia.) Pridobljeno s https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Neumagen_school_relief_in_the_Rheinisches_Landesmuseum_Trier#/media/File:Trier1033.jpg.

SKLEP

V članku smo obravnavali tri teme, povezane z vsakdanjim življenjem v rimskem času na območju današnje Slovenije: vsakdan v mestih in na podeželju, hrano in z njeno pripravo, transportom in uživanjem povezano posodje ter vsakdan otrok. Slednje smo spremljali skozi igro in šolanje. Prispevek zaključujemo z mislijo, da je bilo v rimskem času življenje v vseh treh segmentih temeljno drugačno od današnjega vsakdana, še najbolj drugačno na področju odraščanja in šolanja.

LITERATURA

Alcock, J. P. (2010). *Life in ancient Rome*. Brimscombe: The History Press.

Bausovac, M. in Krajšek, J. (2020). *Municipium Claudium Celeia*. Celje: Pokrajinski muzej.

Carcopino, J. (1981). *Daily life in ancient Rome. The people and the city at the height of the Empire*. Harmondsworth: Penguin books.

Lazar, I. (ur.) 2004. *Rimljani: steklo, glina, kamen*. Katalog razstave. Celje: Pokrajinski muzej, Maribor: Pokrajinski muzej, Ptuj: Pokrajinski muzej.

Perko, V., Nestorović, A. in Žižek, I. (2012). *Ex oriente lux. Rimskodobna svetila in oljenke iz Slovenije*. Priložnostna publikacija ob IV. Mednarodnem kongresu Zveze raziskovalcev svetil ILA, Ptuj, 15.–19. S. 2010. Ptuj: Pokrajinski muzej.

Žerjal, T. (2012). Keramična lanterna ali »svetleča hiška« iz Školaric pri Spodnjih Škofijah. V: *Emona med Akvilejo in Panonijo* (Lazar, I. in Županek, B. (ur.)). Koper: Univerza na Primorskem, Univerzitetna založba Annales, str. 245–251.

Slika 16: Bronasti stilus – na eni strani priroten za pisanje na leseno tablico, prelito s čebeljim voskom, na drugi strani sploščen v lopatko, s katero je bilo moč napisano pobrisati. (Foto: Matevž Paternoster, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

Slika 17: Bronasti črnilnik za rdeče in črno črnilo. Obe posodici imata tudi pokrovčka. (Foto: Matevž Paternoster, hrani: Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

Dr. Bernarda Županek,
Muzej in galerije mesta Ljubljana

RIMSKO OBDOBJE NA SLOVENSKEM: NOVEJŠA ARHEOLOŠKA ODKRITJA

Bernarda Županek, PhD,
Museum and Galleries of Ljubljana

ROMAN PERIOD IN SLOVENIAN LANDS: RECENT ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES

IZVLEČEK

V prispevku predstavljamo nekatera pomembnejša arheološka odkritja v zadnjih letih. Po prostoru današnje Slovenije se pomikamo od zahoda proti vzhodu in predstavljamo raznolike oblike poselitve in izkoriščanja naravnih danosti v rimskem času. Poleg novih spoznanj, ki so jih prinesla nedavna odkritja, želimo pokazati, da sodobna slovenska arheologija zna in zmore izpeljati zelo različen in zahteven obseg raziskav. Na koncu navajamo preliminarno literaturo, iz katere smo črpali podatke, saj večina najdišč še ni objavljena, dodajamo pa tudi nekaj starejših člankov.

Ključne besede: arheologija, Slovenija, rimski čas, oblike poselitve

ABSTRACT

The article presents some of the most important archaeological discoveries in recent years. It moves across the area of present-day Slovenia from west to east, presenting the diverse forms of settlement and of the exploitation of natural resources in Roman times. In addition to new findings based on recent discoveries, the article aims to demonstrate that Slovenian archaeology can and is able to conduct highly diverse and demanding research. Finally, it cites the preliminary literature from which the data were drawn, because most sites have not been published yet. A few older articles have also been added.

Keywords: archaeology, Slovenia, Roman times, forms of settlement

UVOD

V nadaljevanju predstavljamo nekaj pomembnejših arheoloških odkritij ostalin iz rimskega obdobja v zadnjih letih. Po prostoru današnje Slovenije se pomikamo od zahoda proti vzhodu in predstavljamo raziskave, ki so odkrile raznolike oblike poselitve: pristanišče, opekarna, razkošna mestna hiša, kamnolom, sledovi zemljiške razdelitve in drugo. S tem želimo pokazati, da ostanki rimske poselitve na območju Slovenije zajemajo širok spekter življenja v pokrajini in izkoriščanja naravnih danosti.

Pokazati želimo tudi, da je sodobna slovenska arheologija usmerjena ter zna in zmore izpeljati, zelo raznolik obseg raziskav. Zanje uporablja različna orodja, od terenskih pregledov in »klasičnih« arheoloških izkopavanj do interpretacije aerofotografij.

Na koncu navajamo preliminarno literaturo, iz katere smo črpali podatke, saj večina najdišč še ni objavljena. Pri nekaterih najdiščih, ki so bila raziskovana že v preteklosti, navajamo tudi starejšo literaturo ali pa opozarjamo na publikacije, ki so tik pred izidom.

ZEMLJEVID - NAJDIŠČA

Območje današnje Slovenije in okoliških pokrajin v rimskem času: mesta in cestna mreža. Lokacije novejših arheoloških najdišč iz rimskega obdobja so označena z modrimi krogi.

(Zemljevid izrisal: dr. Anton Polšak, vir osnove (ozadja): ArcGIS in predloga ZRC SAZU Inštituta za arheologijo iz knjige Zakladi tisočletij, str. 194.)

PRISTANIŠČE FIZINE PRI PORTOROŽU

Območje Fizin pri Portorožu leži na zelo pomembnem območju, kjer so se v preteklosti sekale številne morske in kopenske poti. Najdišče se nahaja pod morjem in na obali med Portorožem in Piranom, v bližini nekdanjih skladišč soli ter severno od ceste Portorož–Piran. Fazine oziroma naselbina *Ad Figulinas* je rimsko kolonizacijo skupaj s preostalim delom današnje slovenske obale in Istre doživela v 1. stoletju pr. n. št. Vse do propada v 6. stoletju je bila zaradi svoje lege na lokaciji, zavarovani pred vetrom, odlično pristanišče.

Fazine so bile arheološko raziskovane že v preteklih desetletjih. Prejšnje raziskave so pokazale, da gre za ostanke antične ribogojnice s pristaniščem za manjša plovila. Nove raziskave je leta 2018 ob gradnji akvatorija Fakultete za pomorstvo in promet UL pod

Zračni posnetek ostankov rimskega pristaniškega objekta v Fizinah pri Portorožu: ostanki pomolov z bazenoma. (Foto: dr. Andrej Gaspari, arheolog.)

vodstvom Zavoda za Podvodno Arheologijo izvajal Podvodni Arheološki Konzorcij.

Že predhodna sondiranja aprila 2018 so dala zanimive rezultate, pri čemer izstopa najdba meter in pol dolgega ostanka lesenega jambora. S pomočjo radiokarbonskega datiranja je bil umeščen v konec 3. oziroma v 4. stoletje, čas, ki pomeni vrhunec pristaniške naselbine *Ad Figulinas*. Jambor ni bil odkrit v prvotnem kontekstu, saj je bil kasneje

preuporabljen kot eden izmed kolov, na katere so bila privezana plovila. Za današnjo slovensko obalo značilno muljasto dno plovilom namreč ni dopuščalo sidranja s sidrom, zato so jih ob obali morali privezovati na kole, zabite v morsko dno. Izkopavanja, ki so sondiranjem sledila konec leta 2018, so razkrila še dva kola za privezovanje plovil. Raziskave so poleg preostalega odkrile še skoraj v celoti ohranjeno, iz severne Afrike uvoženo amforo iz 4. stoletja ter rimske gradbene elemente za izdelavo obočanih stropov (it. *tubi fittili*), najverjetneje prav tako uvožene iz severne Afrike. Poleg omenjenih pa so bile odkrite še druge, za pristaniške kontekste značilne najdbe, in sicer večinoma v sedimentu na globini 0,8–1,1 m pod sedanjim morskim dnom.

CESTNA POSTAJA, UTRDBA: AJDOVŠČINA/FLUVIO FRIGIDO, CASTRA

Na pomembno preteklost Ajdovščine opominja že njeno ime, izpeljanka iz besede »ajd« v pomenu pogan, velikan. Naši slovanski predniki so torej ostanke mogočne antične postojanke pripisovali mitičnim bitjem.

Rimska Ajdovščina je bila v veliki meri arheološko raziskana v drugi polovici 20. stoletja. V rimskem času je tod najprej zrasla poštna in tovarna postaja z imenom *mansio Fluvio Frigido* (postaja pri Mrzli reki – Hublju oziroma Vipavi), zadnja ravninska postaja, preden se je začela cesta proti Emoni vzpenjati naprej na *Ad Pirum*, Hrušico. Pozneje je naselje dobilo ime Kastrum (*Castra*), torej Utrdbe, saj je postalo mogočna utrdba s stolpi v zaledju obrambne linije *Claustra Alpium Iuliarum*.

V letih 2017–2019 so na območju Prešernove ulice in Lavričevega trga potekale arheološke raziskave, ki jih je opravila ekipa arheologov Magelan skupine d.o.o. Nove raziskave na Prešernovi ulici so zunaj nekdanjega obzidja odkrile 2 m globok in 6 m širok obrambni jarek, ki je potekal vzporedno z obzidjem in je bil od njega oddaljen 8 m. Ohranil se je tudi del obzidja, in sicer 3,4 m širok temelj iz večjih lomljencev, ki se je naslanjal na pravokotni temelj stolpa št. 12, ter pohodna površina med obzidjem in jarkom.

Prav tako na Prešernovi ulici, vendar znotraj obzidja, je bil odkrit del stavbe s termami, ki je bil v enem delu raziskan že leta 1984. Tokrat je bilo raziskanih vsaj devet prostorov

v stavbi, ki je bila v svojem osrednjem delu bivanjska, na vzhodnem delu pa je imela prostor z apsido in vodotesen estrih, kar kaže na manjše terme. Stavba je bila tekom svojega obstoja vsaj enkrat prezidana.

Na Lavričevem trgu je bil odkrit del atrijske hiše, in sicer 13 prostorov, ki so bili večkrat popravljani in prezidavani. V eni teh prezidav je imela ta stavba monumentalni vhod, veliko notranje dvorišče ter stebrišči na južni in severni strani. Glede na osrednjo lego te stavbe znotraj utrdbे Castra, številne drobne najdbe vojaškega značaja, velikost in obliko stavbe ter lego ob cesti izkopavalci domnevajo, da je bila ta stavba sedež vojaškega poveljništva, upravni center oziroma principij (*principia*).

Rimska cesta iz prodnatih tlakovanj je potekala med objektoma 2 in 3, med Prešernovo cesto in Lavričevim trgom. Bila je vsaj trikrat obnovljena, kar kaže na dolgotrajno uporabo. Raziskanih je bilo tudi osem odsekov rimske kanalizacije.

Pri arheoloških raziskavah so odkrili številno keramično gradivo, ki ga izkopavalci postavljajo v čas od 1. do začetka 5. stoletja, največ pa ga je iz druge polovice 3. in 4. stoletja. Večina gradiva je bila uvožena iz Italije, območja Sredozemlja ter vzhodnih in afriških provinc. Poleg novcev so bili odkriti številni bronasti in železni predmeti iz 3. in 4. stoletja, ki so bili del vojaške opreme oziroma vojaške noše.

Ajdovščina, eden od stolpov z delom obzidja. (©Octopus.) Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Castra_Ad_Fluvium_Frigidum_1756.JPG.

VOJAŠKI TABOR: ULAKA NAD STARIM TRGOM PRI LOŽU

Ekipa Narodnega muzeja Slovenije je na Ulaki nad Starim trgom pri Ložu leta 2017 odkrila obrambni nasip rimskega vojaškega tabora. Nasip je bil najbolj prepoznaven na jugovzhodnem vznožju in zahodnem pobočju vzpetine. Našli so tudi številne predmete, povezane z rimsko vojsko: kopje, katapultne izstrelke, puščične osti, sulični kopiti in žebličke vojaških obuval. Izkopavalci menijo, da zgostitev vojaških najdb pred nasipom kaže, da je bilo najdišče tudi prizorišče vojaškega spopada, ki se je morda zgodil v času Oktavijanove vojne v Iliriku ali še prej, v obdobju Cezarjeve prokonzulske službe v obeh Galiji in Iliriku.

VISOKOGORSKA POSTOJANKA: POLJANICA NA ZADNJEM VOGLU

V letih 2016–2018 je Arheoalpe, zavod za kulturo, izobraževanje in turizem Bohinj v sodelovanju z Inštitutom za arheologijo ZRC SAZU in sodelavci izpeljal arheološke raziskave na visokogorskem najdišču na planini Poljanica na Zadnjem Voglu. Arheološke raziskave v visokogorju v slovenskem prostoru že nekaj časa niso več novost, so pa logistično zahtevnejše, vremenske razmere so ekstremnejše in se hitro spreminjajo, zato je pri takih raziskavah nujna izkušena ekipa.

Odkriti so bili temelji koč, med njimi pa ostanki keramike in sponka, ki spada v rimski čas, na konec 1. in v 2. stoletje. Iz rimskega časa so tudi bližnja najdišča Kal in Dolga Planja. V poznoantičnem času pa so si prebivalci dolinskih vasi na mnogih visokogorskih planinah z naravnimi travnatimi območji in rudnimi bogastvi, kakršno je tudi pogorje Vogla, postavljali sezonska bivališča, saj so tam pasli in rudarili. Na Poljanici so bili odkriti tudi ostanki stavbe z ognjiščem iz tega obdobja.

KAMNOLOM: PODPEČ PRI LJUBLJANI

Na območju domnevanega rimskega kamnoloma pri Podpeči (širše območje današnjega kamnoloma) so bile leta 2016 opravljene predhodne arheološke raziskave Oddelka za arheologijo Filozofske fakultete.

Podpeč je majhno naselje ob vznožju hriba Sv. Ane (482 m). Leži na južnem robu Ljubljanskega barja na desnem bregu Ljubljanice, približno 14 km jugozahodno od Ljubljane. Na tem mestu so verjetno prvi lomili kamen Rimljani v zgodnjem 1. stoletju. Kamnolom kakovostnega črnega do sivega apnenca (iz geološkega obdobja spodnja jura) je postal glavni vir kamna za novo kolonijo Emono (Ljubljana) od njene izgradnje naprej.

V 20. stoletju je bil podpeški kamnolom vir priljubljenega dekorativnega kamna, ki ga je arhitekt Jože Plečnik uporabil v svojih številnih arhitekturah. Danes je kamnolom last podjetja Mineral, vendar ni aktiven; izkoriščanje kamnoloma je bilo ustavljeno leta 1973.

O rimskem pridobivanju kamna v Podpeči do arheoloških raziskav v zadnjih letih nismo imeli nobenega neposrednega dokaza. Hipoteza, da so Rimljani izkoriščali podpeški kamnolom, temelji na dejstvu, da ima kamnina, uporabljena za zidove, stebre in nagrobne spomenike v Emoni, enake specifične značilnosti (barva, prisotnost fosilov in podobno) kot tista, identificirana v Podpeči, pa tudi na dejstvu, da v okolici ni nobenega drugega pomembnejšega izdanka tovrstnih apnencev.

Nadaljevanje raziskav leta 2017 je razkrilo odlomke rimskih amfor in keramičnih posod ter zid rimske stavbe.

Ostanki strešnika (tegula) z odtisom pasje tačke. (Foto: Avgusta d. o. o. (zanj Ines Klokočovnik), hrani: Avgusta d. o. o.)

OPEKARNA: BREZOVICA PRI LJUBLJANI

Leta 2019 je ekipa podjetja Avgusta d.o.o. na Brezovici pri Ljubljani, med avtocesto in regionalno cesto Ljubljana–Vrhnika, na travniku, imenovanem Na Cegunci, izvedla arheološka izkopavanja. Na veliki površini (1428,5 m²) so bili odkriti ostanki obsežnega opekarskega obrata. Odkrite so bile velike količine opeke, jame za kole in tramove vsaj treh različno velikih objektov. Poleg tega so izkopavalci našli nekaj večjih pravokotnih vkopov v glineno podlago, ki so jih prepoznali kot glinokope. Največji glinokop je v premeru meril 11 m, glino pa so kopali do globine 2,20 m.

Tik ob glinokopu sta bili odkriti tudi dve manjši, delno ohranjeni peči okroglega tlorisa. Glede na velikost peči izkopavalci sklepajo, da nista bili namenjeni žganju opeke. V eni se je ohranil še 47 cm visok osrednji stebriček iz šestih pravokotnih opek, medtem ko so drugo po opustitvi zapolnili z večjo količino močno prežganih korcev.

Glavnino najdb na najdišču predstavljajo odlomki rimske opeke različnih oblik in namembnosti v skupni teži nekaj več kot 5500 kg. Čeprav so opeke razlomljene, je moč prepoznati osnovne tipe: strešnike oz. tegule, korce oz. imbrekse ter zidake različnih velikosti. Opeka ni bila žigosana, tu pa tam se pojavljajo le odtisi živalskih nog (ptič, prašič, pes) ter sledovi s prsti ali nekim predmetom v mehko glino zarisanih krogov ali polkrogov. Delovanje opekarne izkopavalci preliminarно uvrščajo v prva tri stoletja našega štetja.

Pogled na izkopno polje in največji glinokop. (Foto: Avgusta d. o. o. (zanj Ines Klokočovnik), hrani: Avgusta d. o. o.)

Ostanki okrogle peči z osrednjim stebričkom, zgrajenim iz pravokotnih opek. (Foto: Avgusta d. o. o. (zanj Ines Klokočovnik), hrani: Avgusta d. o. o.)

POKOPALIŠČE: LJUBLJANA/EMONA, GOSPOSVETSKA CESTA

Rimljani so svojo kolonijo Julijo Emono gradili v prvem desetletju 1. stoletja. Glede na napisni kamen, odkrit pred skoraj stoletjem, vemo, da je Emona v drugi polovici leta 14 ali v začetku leta 15 že stala in da sta v njej cesarja Avgust in Tiberij dala zgraditi neko večjo javno stavbo, morda obzidje s stolpi. V mesto so naselili koloniste iz severne Italije. Poznamo imena okoli 30 družin, naseljenih v Emono; od teh je kar 13 severnoitalskih, največ iz Padske nižine.

Emona je uspevala od 1. do začetka 5. stoletja. Imela je pravokoten tloris z osrednjim trgom, *forumom* in sistemom pravokotno križajočih se cest, med katerimi so bile stavbne površine. Pod cestami so v smeri zahod–vzhod tekale kloake, večji kanalizacijski kanali, ki so odvajali odpadno vodo v Ljubljanico. Mesto je obdajalo obzidje s stolpi, delno pa tudi eden ali dva jarka, napolnjena z vodo. Poseljeni so bili tudi nekateri predeli zunaj obzidja; dobro je znana lončarska četrt za severnim obzidjem.

Ob severni, zahodni in vzhodni vpadnici v mesto – iz smeri Celeje, Akvileje in Nevioduna – so po rimski navadi zrasla grobišča. Predvsem severno grobišče je bilo v šestdesetih letih 20. stoletja temeljito raziskano, v obdobju zadnjih dveh desetletij pa je tu teklo več novih raziskav, od katerih so najbolj odmevna izkopavanja pod Gosposvetsko cesto.

Leta 2017 so na Gosposvetski cesti v Ljubljani pred napovedanimi gradbenimi posegi potekale arheološke raziskave Arheološkega raziskovalnega konzorcija za Ljubljano. Odkriti so bili številni ostanki novoveških cestišč in hiš, na območju med Kersnikovo ulico in Slovensko cesto pa tudi del obsežnega severnega pokopališča Emone. Na tem prostoru najdeno emonsko pokopališče je iz 4. stoletja in ga je moč povezati z emonsko krščansko skupnostjo. Grobovi so bili skeletni; do konca izkopavanj so jih našli več kot 350. V grobovih so našli tudi dele pokojnikove noše ali v grob pridanih predmetov. Poleg novcev, med katerimi prevladujejo kovi vladarjev iz 4. stoletja, se med pridatki v grobovih pojavljajo še deli poznorimske vojaške oziroma uradniške noše in nakit.

Znamenita skleda iz modrega stekla z grškim napisom »*Pij, da bi živel večno, veliko let!*«, odkrita na Gosposvetski cesti v Ljubljani. Skleda je na ogled na stalni razstavi Mestnega muzeja Ljubljana. (Foto: Andrej Peunik, Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

Rekonstrukcija rimske poštno postaje *Ad publicanos*. (Risba: Andreja Peklar, vsebina: Ana Plestenjak, Janja Železnikar. Arhiv Medobčinskega muzeja Kamnik.)

Na skrajnem zahodnem in vzhodnem delu pokopališča so ležali najrevnejši pokojniki v preprostih grobnih jamah. Nekateri so bili pokopani v krstah, od katerih so se ohranili žebelji in koščki lesa. Najpremožnejšim je bil namenjen osrednji del pokopališča, na katerem so bili pokopani v sarkofagih in kamnitih skrinjah ter zidanih grobnicah. Slednje so bile praviloma namenjene pokopom več oseb oziroma so vanje pokopavali v daljšem časovnem obdobju. Nekatere grobnice so bile prekrite s kamnitimi elementi starejših grobov, med njimi tudi nagrobnik veterana 15. legije. Posamezne grobne parcele so bile med sabo zamejene z zidanimi grobnimi ograjami ter tlakovane z malto.

POŠTNA POSTAJA: BLAGOVICA

Srednjeveški preris poznorimskega zemljevida, imenovan *Tabula Peutingeriana*, omenja med Emono in Atransom poštno postajo *Ad publicanos*, ki so jo v preteklosti locirali v Lukovico, v Podpeč pri Lukovici in drugam z različno utemeljenimi domnevmi. Arheološke raziskave Arheološkega konzorcija, ki so leta 2013 potekale na trasi druge cevi plinovoda v Blagovici, so pokazale, da je na tej lokaciji v rimskem času stala naselbina, ki se je skozi čas spreminjala, popravljala, dograjevala. Izkopani so bili temelji oziroma ostanki stavb, ki so bile v 1. in 2. stoletju večinoma lesene (lahko je šlo za skladišča, shrambe ali hleve), počasi pa so leseno arhitekturo dopolnjevali z zidanimi strukturami, temelji in zidovi. Izkopavalci domnevajo, da je več poslopij imelo gospodarsko funkcijo, kot so ograde/hlevi, skladišča, kašča in podobno.

Veliko znakov kaže, da je bila ta naselbina poštna postaja *Ad publicanos*: naselbina je ležala ob glavni cesti med Italijo in Norikom, 20 milj od Emone; urbanistična zasnova se kljub okoljskim spremembam ni spreminjala, drobnega keramičnega gradiva je malo, objekti pa ustrezajo opisom rimskih poštnih postaj drugod. Te so bile po navadi nekoliko zunaj naselij ali pa celo povsem na samem. Sestavljal jih je sklop poslopij: od gospodarskih do skladišč, shramb za vozove, poslopij za cestno policijo in bivalnih stavb, ki so včasih vključevale še terme; slednjih na Blagovici ni bilo.

Rimska poštna postaja *Ad publicanos* na območju današnje Blagovice je živela od najkasneje 1. stoletja našega štetja (morda pa je nastala že nekoliko prej) do sredine 4. stoletja. Položaj naselbine pod pobočjem se je večkrat izkazal kot problematičen. Zaradi velike vodonosnosti pobočja nad najdiščem so ob večjih deževjih nastajali hudourniki,

ki so si do regulacije v 20. stoletju pot v dolino utirali po površju in s seboj prenašali zemljino. Hudourniški potoki in plazovi so rimsko naselbino večkrat v posameznih delih prekrili z zemljo in peskom, zato so jo morali popravljati, dograjevati, utrjevati zidove, a vselej upoštevali prvotno urbanistično zasnovo. Največji razcvet je naselbina doživela v 3. stoletju. V 2. stoletju je na vzhodnem delu naselbine nastalo tudi pokopališče. Presenetljivo dobro se je ohranila grobnica, verjetno nekega pomembnega, v kateri je bil kot popotnica in grobni pridatek pridan steklen servis iz svetlozelenega in modrega stekla, redkost pri nas, po količini in sestavi steklenih izdelkov.

MESTNA VILA: CELJE/CELEIA

Rimska Celeja je dobila mestne pravice v času vladavine cesarja Klavdija (41–54), kot *municipium Claudia Celeia*. Bila je bogato in gosto naseljeno mesto; ocenjuje se, da je imela v času največjega razcveta, v 2. stoletju, od 12.000 do 15.000 prebivalcev. Mesto je imelo obzidje s stolpi, široke trge in ulice, razkošne mestne vile. Celeja je znana po številnih marmornih kipih in delih arhitekture.

Od leta 2016 do vključno 2018 so potekale v Celju arheološke raziskave ekipe Pokrajinskega muzeja Celje, vezane na obnovo infrastrukture in tlakov na Muzejskem trgu in na bližnji ulici Na okopih. Proti pričakovanjem so se Na okopih, za Staro grofijo, že takoj po odstranitvi obstoječega tlakovanja pokazali temelji poznorimske vile z opečnatim mozaičnim tlakovanjem, medtem ko so bile pred Staro grofijo odkrite ruševine rimskih objektov ter cestišče s kloako iz 3. in 4. stoletja. Temelji vile iz 3. stoletja so močno poškodovani zidove bogate, s stenski in stropni poslikavi opremljene vile iz 1. stoletja. Stenske poslikave so se ohranile na zidovih do enega metra višine, medtem ko so bili odlomki iz zgornjih delov zidov in iz stropa najdeni v ruševinah objekta.

Glede na kakovost izdelave, uporabljeno motiviko ter ohranjenost gre za odkritje izjemnega pomena: stenske poslikave iz 1. stoletja, ohranjene na zidovih v primarni legi. Zato je vzporedno z arheološkim izkopom potekala izgradnja razstavišča za poslikave, v katerega se bo dostopalo iz lapidarija v kletnih prostorih Stare grofije. Še posebej izjemna je velika in dobro ohranjena stropna poslikava, ki je izdelana zelo kakovostno in poslikana, na njej upodobljeni motivi pa razkrivajo povezave z grško-rimsko mitologijo in literaturo.

Ostanki vile oz. domusa na najdišču Na okopih, za Staro grofijo v Celju. Viden je del zasebne kopalnice in hodnik, tudi prostori z opečnatim tlakom (mozaikom) najverjetneje niso bili bivalni. Žal pa je raziskan premajhen del vile oz. domusa, da bi lahko najdbe natančno interpretirali. Dokumentirana je le zadnja ohranjena faza domusa, ki ni do konca raziskan, plasti segajo vsaj še 3,5 m v globino. (Vir: Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje.)

SVETIŠČE: LOŽNICA PRI CELJU

Leta 2018 so v kraju Ložnica pri Celju potekale intenzivne arheološke raziskave izvajalca Primož Stergar s. p. na območju, kjer je predvidena gradnja desetih enodružinskih stanovanjskih hiš in pripadajoče infrastrukture. Odkriti so bili ostanki monumentalne grobne arhitekture in ostaline zgodnje rimskodobnega (keltskega?) svetišča.

Ostanki grobne arhitekture so temelji baz spomenikov ter temelji večjega, približno 17 x 18 m v tlorisu, ki je bil odkrit in delno raziskan v okviru dveh različnih arheoloških raziskovalnih posegov. Večina odkritega objekta se nahaja pod današnjo lokalno cesto Lava–Medlog. Na skrajnem zahodnem delu območja predvidene gradnje so bili odkriti ostanki pravokotnega objekta, obdanega z obodnim zidom, za katerega izkopavalci domnevajo, da je zgodnjorimsko (keltsko?) svetišče obhodnega tipa.

T. i. Orfejev spomenik je najbolj znan rimski spomenik na Ptuju. Gre za skoraj 5 m visok nagrobnik enega od županov Petovione v 2. stoletju, Marka Valerija Vera. (© Mihael Grmek). Pridobljeno s https://en.wikipedia.org/wiki/Ptuj#/media/File:Ptuj_-_Orfejev_spomenik_1.jpg.

POKOPALIŠČE: PTUJ/POETOVIO, HAJDINA

Rimsko mesto Petoviona je ležalo na širšem območju današnjega Ptuja. V začetku 1. stoletja našega štetja je bil tu postavljen vojaški tabor, v katerem je bila nastanjena Osmo Avgustova legija, potem pa še Trinajsta dvojna legija. Tabor je bil kasneje opuščen in v začetku 2. stoletja, v času vladanja cesarja Trajana, je bila ustanovljena kolonija *Ulpia Traiana Poetovio*. Poetoviona se je kmalu razvila v pomembno upravno in trgovsko središče, saj se je razvila ob pomembnem križišču poti. Ostanki rimske poselitve ležijo na obeh bregovih Drave in se raztezajo do 3,5 km daleč od reke. Mesto s forumom in drugimi javnimi stavbami je razvilo več četrti. Zunaj mesta so se širila obsežna pokopališča.

Leta 2017 je na Zgornji Hajdini pri Ptuj podjetje PJP d. o. o. opravilo arheološka izkopavanja, ki so dopolnila vodenje o zahodnem poetovionskem grobišču na območju Hajdine. Raziskave so potekale na nepozidanih parcelah ob glavni cesti skozi Zgornjo Hajdino. Raziskanih je bilo 137 žganih rimskih grobov. Grobovi so večinoma ovalno kvadratne oblike, odkrit je bil en pokop v amfori. Žare so praviloma lončene, samo ena je bila steklena. Za rimske grobove, odkrite na najdišču, so značilni številni in različni pridatki, kot so lončene posode (lonci, vrči, krožniki, skodele, oljenke, amfore, kadilnice), kovinski predmeti (nakit, toaletni pribor, orožje, novc), stekleni predmeti (balzamariji, posoda) ter koščeni predmeti (igle). Vse gradivo je iz časa od 1. do 4. stoletja.

VAS: IŽIŠČE V IVANCIH

Arheološka zaščitna izkopavanja Pomurskega muzeja Murska Sobota na najdišču Ižišče v Ivancih so zaradi izgradnje kablovoda potekala leta 2016. Na temelju raziskav iz leta 1978 je bilo znano, da je to območje naselbine iz časa od konca 1. do prve polovice 3. stoletja.

Izkopavanja v letu 2016 sledov zidanih objektov niso odkrila, ostanki glinenega ometa pa kažejo na preprosto, najverjetneje leseno gradnjo. Pri izkopavanjih so bili odkriti tudi trije grobovi, od katerih je bil en žgan grob iz rimskega obdobja, odkrit na zahodnem delu izkopa, daleč od naselbinskih ostalin. Glede na vijček za tkanje volne, odkrit v njem, je verjetno pripadal ženski. Grob je bil radiokarbonsko datiran, in sicer v čas od 1. do prve polovice 2. stoletja.

ZEMLJIŠKA RAZDELITEV: PREKMURJE

Rimljani so del svojih ozemelj delili v parcele, ki so jih dodeljevali svojim prebivalcem, po navadi – vendar ne vedno – naseljencem v nove kolonije. Najpogostejše uporabljena oblika zemljiške razdelitve je bila delitev zemlje v centurije, kvadrate, velike 20 x 20 rimskih *actusov*, kar ustreza 710,40 m x 710,40 m. Meje teh enot so označevali bodisi s kamnitimi zidovi (na primer v Istri) bodisi z jarki in mejnimi cestami.

Rimska centuriacija je stoletja po propadu rimske države ostala zapisana v pokrajini in je nekje boljše, nekje slabše vidna, nekje pa jo je sodobna raba prostora, predvsem

urbanizacija, povsem prekrila. Strokovnjaki Centra za preventivno arheologijo so pregledali in interpretirali šest serij digitalnih ortofoto posnetkov cikličnih snemanj iz zraka območja Pomurja ter na delu tega območja uporabili še posnetke zračnega laserskega skeniranja. Na več kot dvajsetih lokacijah so odkrili sledove rimske centuriacije, torej zemljiške razdelitve na centurije. Na posnetkih iz zraka je dobro vidna, saj se je ohranila kot serija jarkov, gomil in cest. Posebej jasno je rimska zemljiška razdelitev vidna v okolici Veščice, Ivanjcev in Bakovskih Muzeg.

Rekonstruirana mreža rimskodobne zemljiške razdelitve (centuriacije) na mozaiku današnjih polj. V sredini je Murska Sobota. (Vir: Gašper Rutar, Javni zavod RS za varstvo kulturne dediščine.)

LITERATURA

Fizine:

Fras, M. in Stehlikova, J. (2019). Portorož pomol ULFPP. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 14.

Gaspari, A., Vidrih Perko, V., Štrajhar, M. in Lazar, I. (2007). Antični pristaniški kompleks v Fizinah pri Portorožu – zaščitne raziskave leta 1998. *Arheološki vestnik* 58, str. 167–218.

Ajdovščina:

Rozman, L., Urek, M. in Kovačič, A. (2019). Ajdovščina (arheološko najdišče Castra) – nove raziskave. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 50.

Urek, M. in Kovačič, A. (2020). *Fluvio Frigido, Castra – Ajdovščina*. Raziskave 2017–2019. V: *Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru* (Gaspari, A., Horvat, J. in Lazar, I. (ur.)), Ljubljana: Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 40, str. 47–59.

Ulaka:

Laharnar, B. in Ložić, E., Kusetič, J. (2018). Ulaka nad Starim trgom pri Ložu. Rimski tabor in sledovi vojaškega spopada. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 34.

Poljanica:

Ogrin, M. (2018). Poljanica na Zadnjem Voglu. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 47.

Ogrin, M. (2019). Poljanica na Zadnjem Voglu. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 39.

Ogrin, M. (2018). Najstarejše postojanke v Vzhodnih Julijskih Alpah. V: *Triglav 240*. Ljubljana: Založba ZRC, str. 39–47.

Podpeč:

Djurič, B., Gale, L., Ložić, E., Kovačič, N. in Okršlar, Š. (2018). Podpeč pri Ljubljani – kamnolom, EŠD 12509; sondiranje. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 14–15.

Brezovica:

Klokočevnik, I. (2020). Arheološko izkopavanje rimskodobnega opekarskega obrata na Brezovici pri Ljubljani. V: *Arheologija v letu 2019, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 32.

Ljubljana:

Horvat, M., Gaspari, A., Fras, M. in Masaryk, R. (2018). 17-0313 Gosposvetska cesta. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 23.

Blagovica:

Železnikar, J. in Plestenjak, A. (2020). Locirana poštna postaja Ad Publicanos. V: *Arheologija v letu 2019, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 52.

Plestenjak, A. (2020) Blagovica. V: *Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru* (Gaspari, A., Horvat, J. in Lazar, I. (ur.)), Ljubljana: Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 40, 231–247.

Celje:

Krajšek, J., Bausovac, M. in Praprotnik, T. (2018). Arheološke raziskave na Muzejskem trgu v Celju. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 32.

Bausovac, M. (2019). Arheološki izkop na območju povezovalnih hodnikov za novo razstavišče na Muzejskem trgu v Celju. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 6–7.

Krajšek, J. (2019). Muzejski trg v Celju – prezentacija rimske vile. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 29.

Bausovac, M. in Krajšek, J. (2020). *Municipium Claudium Celeia*. Celje: Pokrajinski muzej.

Ložnica:

Stergar, P. in Žižek, R. (2019). Ložnica pri Celju – arheološke raziskave v letu 2018. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 53.

Ptuj:

Ciglar, I. in Vinder, J. (2018). Arheološko izkopavanje rimskodobnega grobišča na Hajdini. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 11.

Istenič, J. (1999). *Poetovio zahodna grobišča I: Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu*. Katalogi in monografije. Ljubljana: Narodni muzej.

Horvat, J. in Dolenc Vičič, A. (2020). Uvod. V: *Arheološka najdišča Ptuja. Panorama* (Horvat, J., Mušič, B., Dolenc Vičič, A. in Ragolič, A. (2020), Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 41.

Ižišče:

Kerman, B. (2017). Arheološka izkopavanja rimskega naselja na Ižišču v Ivancih. V: *Arheologija v letu 2016, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 17–18.

Šavel, I. (1978). Antično naselje v Ivancih. Arheološki vestnik 29, str. 290–317.

Zemljiška razdelitev:

Rutar, G. (2018). Rimskodobna zemljiška razdelitev v Prekmurju. V: *Nova odkritja med Alpami in Črnim morjem. Rezultati raziskav rimskodobnih najdišč v obdobju med leti 2005 in 2015. Zbornik 1. mednarodnega arheološkega simpozija, Ptuj, 8. in 9. oktober 2015*, str. 245–252.

Jana Bec, Bojana Mlinar Podobnik,
Osnovna šola Prule, Ljubljana

SPOMINSKE UČNE URE OB 30-LETNICI SLOVENSKE SAMOSTOJNOSTI V OSNOVNI ŠOLI

Jana Bec, Bojana Mlinar Podobnik,
Primary School Prule, Ljubljana

REMEMBRANCE LESSONS ON THE 30TH ANNIVERSARY OF THE PLEBISCITE

ZBRALI
SMO
POGUM

IZVLEČEK

V prispevku je prikazana izvedba spominskih učnih ur za obeležje 30. obletnice plebiscita, osamosvojitve in vojne za Slovenijo za tretje vzgojno-izobraževalno obdobje osnovne šole. Zaradi pandemije covida-19 je obeležje 30. obletnice plebiscita decembra 2020 potekalo na daljavo, obeležje osamosvojitve in vojne pa v skladu z navodili NIJZ in omejitvami, ki so veljali junija 2021. Prikazano je, kako so učenci tako pri videokonferenčni kot pri spominski uri v učilnici prek primarnih zgodovinskih virov v dialogu z učiteljem spoznavali dogodke izpred tridesetih let. Z razvijanjem kulture spominjanja smo želeli doseči pozitivno identifikacijo z vrednotami slovenske osamosvojitve.

Ključne besede: spominska učna ura, osamosvojitve Slovenije, tretje triletnje, pouk na daljavo, delo z zgodovinskimi viri

ABSTRACT

The article presents the implementation of remembrance lessons to commemorate the 30th anniversary of the plebiscite, the attainment of independence, and the war for Slovenia for the last triennium of primary school. Due to the COVID-19 pandemic, the commemoration of the 30th anniversary of the plebiscite in December 2020 was carried out virtually, while the attainment of independence and the war were commemorated in accordance with the instructions of the National Institute of Public Health and the restrictions in place in June 2021. The article demonstrates how the pupils learned about the events of thirty years ago in a dialogue with the teacher through primary historical sources, both during the videoconference lesson and the remembrance lesson held in the classroom. By developing a culture of remembrance, the aim was to achieve a positive identification with the values of Slovenia's attainment of independence.

Keywords: remembrance lesson, Slovenia's attainment of independence, third triennium, distance education, working with historical sources

UVOD

Dogodke, ki so prinesli Slovencem samostojno in neodvisno državo, učenci spoznavajo pri različnih predmetih na vseh ravneh osnovnošolskega izobraževanja. Smiselno je, da se znanje po razredih postopoma dopolnjuje in nadgrajuje. Pomembna priložnost za spoznavanje tematike osamosvajanja Slovenije so tudi šolske proslave ob državnih praznikih.

Z namenom obeleženja 30. obletnice plebiscita, osamosvojitve in vojne za Slovenijo kot ključnih dogodkov iz časa slovenskega osamosvajanja smo pripravili dve spominski uri. Ker razmere zaradi epidemije covid-19 decembra 2020 niso dopuščale klasičnega izvajanja pouka in preostalih šolskih dejavnosti, so bile naloge zasnovane tako, da jih je bilo mogoče uporabiti v okviru pouka na daljavo. Junjsko obeleženje je potekalo v šoli v matičnih učilnicah (v razrednih mehurčkih). S tem smo nadomestili obvezni proslavi ob dnevu samostojnosti in enotnosti ter dnevu državnosti, ki ju zaradi omejitev ni bilo moč izvesti na klasičen način.

V nadaljevanju je predstavljen potek dejavnosti spominskih učnih ur, v okviru katerih so učenci reševali naloge v dveh delovnih zvezkih *Zbrali smo pogum: Moja dežela je naša država – že 30 let*. Prvi, namenjen obeleževanju plebiscita, je bil spletni, drugi, za osamosvajanje in vojno, pa v fizični obliki. Naloge v obeh delovnih zvezkih vključujejo številne primarne zgodovinske vire in vzpodbujajo učence k samostojnemu raziskovanju dogodkov izpred tridesetih let. Sestavljene so tako, da so primerne za učence 7., 8. in 9. razreda in so jih učitelji lahko uporabili kot pripomoček za obeleženje obeh omenjenih slovenskih državnih praznikov.

Vse dejavnosti omogočajo pridobivanje raznolikih dokazov o učenju in vpogled v znanje učencev, opisni kriteriji pa podajanje informativne in spodbudne povratne informacije o znanju in učenju. Učenci izgrajujejo deklarativno (vsebine), procesno (veščine) in odnosno znanje (vrednote). Pri delu s primarnimi zgodovinskimi viri se razvija tudi veščine kritičnega mišljenja, pri spletnem kvizu sodelovalno učenje, skozi celotni proces učenja pa digitalne veščine.

Zgodovinske vire, uporabljene v obeh delovnih zvezkih, lahko učenci poiščejo na virtualni razstavi *Zbrali smo pogum*, ki so jo pripravili Arhiv Republike Slovenije, Park vojaške zgodovine Pivka in Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Naloge izhajajo tudi iz treh zanimivih izobraževalnih filmov o ključnih dogodkih osamosvajanja, zbranih na portalu www.zbralismopogum.si, ki jih učitelj uporabi kot motivacijo na začetku spominskih ur, med njimi ali na koncu.

MEDPREDMETNO POVEZOVANJE IN CILJI

Pri sestavi nalog za obe spominski uri smo želeli doseči medpredmetno povezavo z vključitvijo vsebinskih, procesnih in odnosnih ciljev iz treh učnih načrtov, in sicer zgodovine v 9. razredu (obvezna tema *Slovenci v 20. in 21. stoletju*), državljanske in domovinske kulture ter etike v 7. razredu (tema *Skupnost državljanov Republike Slovenije*) in slovenščine v 7., 8., in 9. razredu (tema *Razvijanje jezikovne, narodne in državljanske zavesti*). Cilji vseh treh predmetov se med sabo navezujejo in dopolnjujejo, kar smo skušali upoštevati in izkoristiti tudi pri pripravi gradiva.

Učenci so med reševanjem nalog razvijali naslednje **procesne cilje**, ki so opredeljeni v vseh treh učnih načrtih in so v nadaljevanju predstavljeni ločeno za posamezne predmete.

Pri zgodovini razvijajo različne spretnosti in zmožnosti s pomočjo avtentičnih zgodovinskih virov z bogate spletne razstave *Zbrali smo pogum*:

- **spretnost časovne in prostorske predstavljalivosti** (npr. delitev nalog na tri sklope: pred plebiscitom, dan plebiscita, po plebiscitu; pogovor z učenci o prejšnji državi iz časa plebiscita in o Sloveniji v procesu osamosvajanja ter po končani osamosvojitvi in vojni);
- **spretnost zbiranja in izbiranja informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature v različnih medijih** (npr. delo s primarnimi zgodovinskimi viri, kot so TV-oglas, časopisni članki in karikature, plakati in propagandno gradivo za plebiscit, podporno pismo izseljencev, fotografije volišč, slavja in vojnih dogodkov, dokumentarno-igrani filmi, zbiranje spominov z intervjuji s starejšimi sorodniki ipd.);
- zmožnost preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature (npr. učenci so ob primarnih zgodovinskih virih analizirali in interpretirali rezultat plebiscita, neveljavne glasovnice, osamosvojitvene dokumente, karikature, videoposnetke, časopisne članke itd.);
- **zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj, stališč, izvirnih predlogov in rešitev** (npr. učenčevo mnenje o oddaji neveljavnih glasovnic, pisanje SMS-sporočila);
- navajanje in pojasnjevanje značilnosti slovenskih državnih simbolov (učenci razberejo slovenske simbole na propagandnem gradivu za plebiscit, narišejo in razložijo državni grb);
- spretnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno, grafično, z IT).

Pri državljski in domovinski vzgoji ter etiki gre predvsem za državljsko vzgojo, saj učenci:

- opredelijo pomen glavnih simbolov Slovenije;
- pridobijo osnovni vpogled v ustroj in delovanje demokratične države;
- razvijejo pozitiven odnos do svoje državljske skupnosti;
- razvijejo sposobnost razlikovanja med narodno in državljsko identiteto;
- razumejo, da se skupnost državljanov z ustavo dogovori za temeljna načela, po katerih urejamo skupne zadeve;
- razumejo razmerja med pojmi domovina, država, državljanstvo in narodna pripadnost.

Pri slovenščini učenci opazujejo, primerjajo, prepoznavajo, poimenujejo oz. predstavijo:

- jezike, ki jih govorijo slovenski državljani;
- državni in uradni jezik v Republiki Sloveniji ter uradna jezika na dvojezičnem območju slovenske Istre in Prekmurja ter slovenski, znakovni jezik in na območjih, kjer sta uradna jezika italijanski in madžarski tudi italijanski in madžarski znakovni jezik;
- vlogo slovenščine pri zamejcih in izseljencih;
- status slovenščine v državah, v katerih živijo zamejci in izseljenci;
- raznovrstna neumetnostna besedila (digitalna in objavljena v raznih medijih).

Odnosni cilji so bili ključnega pomena pri zasnovi spominske učne ure, saj smo z razvijanjem kulture spominjanja skušali doseči, da učenci izgrajujejo, poglobljajo in razširjajo znanje iz slovenske zgodovine, razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti, poudarjajo pomen pozitivnih kulturnih vplivov znotraj slovenskega naroda in s sosednjimi narodi ter razvijajo dojemljivost za vrednote, pomembne za življenje v sodobni demokratični družbi, kot so strpnost v medsebojnih stikih in odnosih, spoštovanje drugačnosti in različnosti, medsebojno sodelovanje, spoštovanje človekovih pravic in demokratičnega državljanstva.

OPIS SPOMINSKE URE OB DNEVU SAMOSTOJNOSTI IN ENOTNOSTI

Spominska ura o plebiscitu za samostojno in neodvisno Slovenijo je bila zaradi situacije v zvezi z epidemijo covid-19 zasnovana tako, da jo je bilo mogoče izvesti na daljavo v izbranem spletnem učnem okolju – v spletni učilnici Moodle ter videokonferenci v Zoomu ali MS Teamsu. Predstavljene aktivnosti v nadaljevanju so bile organizirane po načelih formativnega spremljanja (spodbujanje motivacije, ugotavljanje predznanja in načrtovanje učenja, obravnava nove učne snovi, povzemanje učne snovi in samovrednotenje učenja).

Predvideni čas izvedbe

Aktivnosti smo izvedli decembra v zadnjem tednu pouka. Za uvodno motivacijo in preverjanje predznanja so učenci rešili spletni kviz *Slovenija, moja dežela*. Za samostojno delo v spletni učilnici so potrebovali 20–30 minut. Kasneje je temu sledila videokonferenčna spominska učna ura z reševanjem nalog iz spletnega delovnega zvezka *Zbrali smo pogum: Moja dežela je naša država – že 30 let*. Reševanje nalog se je končalo z izdelkom v obliki SMS-sporočila ter samovrednotenjem po kriterijih uspešnosti. Za konec je sledilo preverjanje znanja s spletnim kvizom *Plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo*. Drugi del, ki je potekal v živo prek videokonference, je trajal 60 minut.

Potek dejavnosti

Prva dejavnost: Uvodna motivacija in preverjanje predznanja (samostojno delo v spletni učilnici)

Prvo dejavnost, ki je bila namenjena uvodni motivaciji in preverjanju predznanja učencev, smo izvedli pred izvedbo videokonferenčne spominske učne ure. V spletnem učnem okolju (Moodle oz. MS Teams) smo objavili spletni kviz (Google Forms) z naslovom *Slovenija, moja dežela*. Učenci so si v okviru kviza samostojno ogledali videoposnetek *Gostje prihajajo (Slovenija, moja dežela)* in sklepali o imenu države, v času katere je video nastal. Nato so zapisali svoje mnenje o tem, kateri prizori so vplivali na krepitev narodne zavesti pri Slovencih in na prizadevanje za samostojnost naroda. Za konec so preverili razumevanje terminov *osamosvojitve, suverenost, skupščina, volilna pravica, ustava, volišče, glasovnica, svoboda, demokracija* ter s pravilnimi odgovori sestavili geslo *plebiscit*.

Za izvedbo te dejavnosti je bilo predvidenih 20–30 minut.

Slovenija, moja dežela

Naloga 1:

Oglej si video z naslovom "Gostje prihajajo", ki je bil posnet leta 1960 za promocijo slovenskega turizma. Njegov namen je bil vzpodbuditi Slovence, da z urejanjem okolja in hiš pokažejo, da cerijo svojo domovino in da bodo turisti gostoljubno sprejeti. Reklama s sloganom "Slovenija, moja dežela", ki jo je predvajala nacionalna televizija in je bila pri ljudeh zelo dobro sprejeta, je prerasla svoj promocijski namen. V času, ko je Jugoslavija pestila gospodarska in politična kriza, je vzpodbujala Slovence v prizadevanjih po večji samostojnosti. Ni le krepila narodne samozvesti in zavesti o pripadnosti domovini, temveč je spodbujala tudi težnje po samostojni slovenski državi. Po ogledu promocijskega videa reši naloge.

a) Označi, v kateri državi smo živeli Slovenci v času nastanka video posnetka.

- ☐ V Kraljevini SHS.
- ☐ V Avstro-Ogrski.
- ☐ V SFRJ (Socialistična federativna republika Jugoslavija).
- ☐ V Republiki Sloveniji.

b) Razmisli, kateri prizori v promocijskem videu so po tvojem mnenju vplivali na krepitev narodne zavesti pri Slovencih in s tem na prizadevanje po večji samostojnosti. Svoj odgovor zapiši na črto.

Vaš odgovor

Druga dejavnost: Videokonferenčna spominska učna ura

Pri videokonferenčni spominski uri so učenci prek primarnih zgodovinskih virov v dialogu z učiteljem spoznavali dogodke, ki so v Sloveniji potekali pred tridesetimi leti. Geslo, ki so ga dobili pri samostojnem reševanju spletnega kviza pred začetkom videokonferenčne ure, jim je pomagalo razkriti temo spominske ure.

Ker je spominska ura potekala na daljavo, smo naloge s primarnimi zgodovinskimi viri uporabili v interaktivni obliki, ki jo omogoča aplikacija Liveworksheets.com. Pred začetkom reševanja nalog so učenci pregledali dane kriterije uspešnosti (obrazec za samovrednotenje) in s tem spoznali namen in cilje učne ure.

Naloge v spletnem delovnem zvezku z naslovom *Zbrali smo pogum: Moja dežela je naša država – že 30 let* smo uporabili kot spremljevalno gradivo spominske ure, v katerem so učenci odgovarjali le na krajša vprašanja, večinoma izbirnega tipa. Vprašanja odprtega tipa so bila večinoma namenjena razmisleku in pogovoru. Po končanem reševanju nalog so učenci izpolnili obrazec za samovrednotenje in rešene naloge v delovnem zvezku oddali učitelju v pregled.

Pred reševanjem si oglej kriterije uspešnosti. Svoje znanje boš v tej tabeli ovrednotil/-a ob koncu spominske ure. Svoje odgovore označi s črko X v ustreznem polju.

Uspešen/-na sem, ko ...	DRŽI	DELOMA DRŽI	NE DRŽI
1. znam opisati dogajanje v Sloveniji pred tridesetimi leti in pri tem uporabljam ustrezne (strokovne) besede, kot so plebiscit, osamosvojitev, suverenost, samostojnost, glasovnica, volilna pravica.	☒	☐	☐
2. iz propagandnega gradiva s svojimi besedami razložim vsebino in izluščim sporočilo.	☐	☒	☐
3. razberem podatke iz grafikonov in preglednic.	☒	☐	☐
4. vem, kaj pomeni, da se ljudje o nečem demokratično izrečejo in kakšna je odgovornost posameznika pri tem.	☒	☐	☐

Slika prikazuje izsek iz spletnega kviza *Slovenija, moja dežela*, pripravljenega v aplikaciji Google Forms.

Slika prikazuje tabelo s kriteriji uspešnosti, ki so jo učenci rešili po zaključku reševanja spletnega delovnega zvezka *Zbrali smo pogum: Moja dežela je naša država – že 30 let*.

Spletni delovni zvezek je razdeljen v tri sklope:

- Prvi del: *Obdobje pred plebiscitom*
(oglaševanje plebiscita, javnomnenjske raziskave, podpora zamejcev, zdomcev in izseljencev).
- Drugi del: *Dan plebiscita*
(vstop na volišče, volilni postopek, glasovnica – *Ali naj RS postane samostojna in neodvisna država?*).
- Tretji del: *Po plebiscitu*
(razglasitev rezultatov plebiscita, slavlje pred Magistratom in na Prešernovem trgu).

V nadaljevanju predstavljamo primere treh različnih tipov nalog iz spletnega delovnega zvezka za obravnavo obdobja pred plebiscitom. Naloge ne zahtevajo veliko zapisovanja, omogočajo pa izhodišče za vodeni pogovor in izmenjavo mnenj o tematiki.

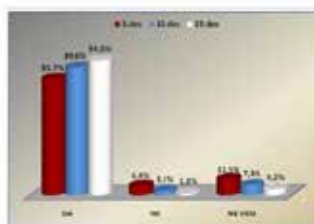
Pri sestavi nalog smo uporabili naslednje slikovne vire: Zbirka plakatov, letakov in transparentov Muzeja novejših zgodovine Slovenije in gradivo iz zbirk Slovenskega etnografskega muzeja. Avtor: Jure Apih & Futura. Delo STIK, Telefonska raziskava mnenja javnosti Slovenski plebiscit 1990, št. 1, 6, 12. Avstralija, Arhiv RS, AS 2057, Urad Vlade RS za informiranje, šk. 84.

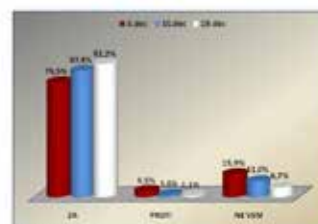
4. naloga

Kadar se o čem izrekamo, moramo odločitve skrbno premisliti. Tudi pred plebiscitom se je skrb ljudi pokazala v telefonski javnomnenjski raziskavi, ki je bila opravljena med 5. in 19. decembrom 1990.

Oglej si grafe rezultatov po opravljeni anketi. Nato v spodnji preglednici označi, kaj se je dogajalo.

Grafikon št. 1.

Grafikon št. 2.

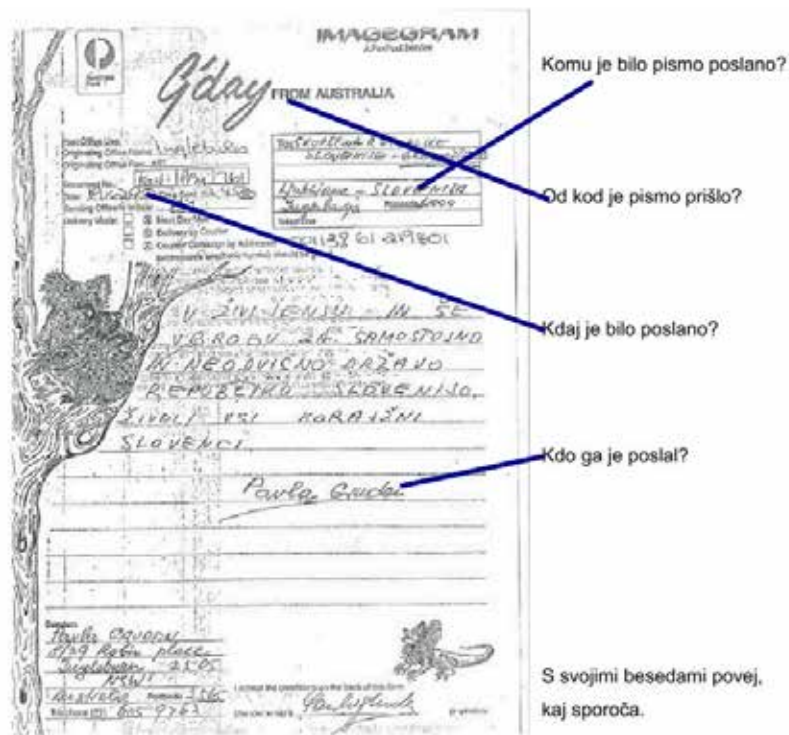
Grafikon št. 1: Ali se nameravate udeležiti plebiscita?

Grafikon št. 2: Ali bi ta trenutek, če bi bil plebiscit, glasovali ZA samostojno državo Slovenijo ali PROTI?

	je rastle.	je padala.
Namera o udeležbi ljudi na plebiscitu 23. 12. 1990	☒	☐
Namera ljudi o glasovanju ZA samostojno državo in neodvisno Slovenijo	☒	☐

b) Slovenski zdomci, zamejci in izseljenci decembra 1990 večinoma niso imeli volilne pravice v Sloveniji, zato so svoje mnenje o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije izrazili s podpisi.

Preberi spodnje pismo in ugotovi:

Pri zadnji nalogi v spletnem delovnem zvezku so se učenci vživeli v čas po uspelem plebiscitu in povzeli vtise o veselju in praznovanju v obliki SMS-sporočila. Tak način sporočanja je učencem danes blizu, medtem ko ga v času plebiscita še niso poznali. Slika prikazuje dva primera izdelkov učencev.

Tretja dejavnost: Zaključni kviz za preverjanje in utrjevanje znanja

Zadnji del videokonferenčne spominske ure je bil namenjen preverjanju in utrjevanju znanja. Učenci so dobili povezavo in geslo za vstop v kviz Kahoot. Tekmovali so s svojimi sošolci, kdo bo hitreje pravilno odgovoril na zastavljena vprašanja o plebiscitu za samostojno in neodvisno Slovenijo.

Naloge v spletnem kvizu:

PLEBISCIT ZA SAMOSTOJNO IN NEODVISNO SLOVENIJO

Kdaj je bil plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo? a) 26. decembra 1990 b) 25. junija 1991 c) 23. decembra 1990 d) 23. decembra 1991	Kako drugače poimenujemo politično samostojnost in neodvisnost države? a) solidarnost b) socializem c) sistematičnost d) suverenost	ZA osamosvojitve Slovenije se je izreklo 88,5 % volivcev. Koliko ljudi je to bilo? a) 1.289.369 b) 2.100.303 c) 1.755.165 d) 1.358.314
Kako se imenuje dokument, na katerem volivci oddajo svoj glas? a) volilnica b) glasovnica c) dovolilnica d) privolitev	Kakšen je bil slogan plebiscita? a) Moja dežela – mi smo njeni ljudje. b) Moja dežela je na naša država Slovenija. c) Moja dežela Slovenija je zbrala pogum. d) Moja dežela Slovenija in njena lepota.	Na znaku plebiscita je: a) bukov list, trobojnica in verz iz Prešernove Zdravljice b) javorjev list, trobojnica in verz iz Prešernove Zdravljice c) lipov list, trobojnica in verz iz Prešernove Zdravljice d) brezov list, trobojnica in verz iz Prešernove Zdravljice
Kako si sledijo barve na slovenski zastavi? a) bela, modra, rdeča b) modra, rdeča, bela c) rdeča, bela, modra d) bela, rdeča, modra	Kateri državni praznik obeležujemo 26. decembra? a) dan suverenosti b) dan državnosti c) dan slovenskega športa d) dan samostojnosti in enotnosti	

OPIS SPOMINSKE URE OB DNEVU DRŽAVNOSTI

Z namenom obeleženja dneva državnosti smo junija 2021 izvedli drugo spominsko učno uro. Kot so dopuščale epidemiološke razmere v skladu s smernicami NIJZ, sta bili uri izvedeni v »razrednih mehurčkih«. V nadaljevanju so predstavljene aktivnosti, s katerimi smo se osredotočili predvsem na proces osamosvajanja in vojne za Slovenijo.

Predvideni čas izvedbe

Aktivnosti smo izvedli v zadnjem tednu pouka junija 2021. Za izvedbo sta bili predvideni dve šolski uri.

Potek dejavnosti

Spominska ura je nadomestila obvezno proslavo ob dnevu državnosti. Potekala je ob reševanju delovnega zvezka za obravnavo osamosvojitve in vojne za Slovenijo v tretjem triletju osnovne šole *Moja dežela je naša država – že 30 let*. Naloge v delovnem zvezku so razdeljene na tri dele. V prvem so učenci preverili svoje predznanje o dogodkih, ki so omogočili osamosvojitve. Drugi in tretji del sta namenjena obravnavi osamosvojitve in vojne. Oba se začneta z ogledom filmov *Osamosvojitve* in *Vojna* s spletne razstave *Zbrali*

sma pogum in vsebujeta raznolike tipe nalog, ki vzpodbujajo učence k analizi, sintezi in interpretaciji primarnih zgodovinskih virov s spletne razstave (npr. časopisni članki, karikature, fotografije, listine). Izbrani so bili viri, ki osvetljujejo ključne dogodke osamosvajanja in vojne ter predstavljajo izhodišče za izmenjavo mnenj in pogovor o tematiki.

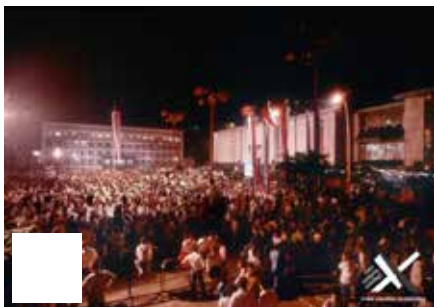
Spominsko uro so izvedli učitelji družboslovnih predmetov in/ali razredniki. Za lažjo pripravo na uro in vodenje le-te so imeli učitelji na voljo PowerPoint predstavitev za frontalno predvajanje nalog in predvidenih rešitev ter pisne napotke za izvedbo ure.

Spominska ura se je začela z razlago namena in nadaljevala z obravnavo s pomočjo nalog v delovnem zvezku. Zadnja naloga je tematiko učencem aktualizirala in osmislila s tem, da so učitelji kot pričevalci učencem predstavili svoje izkušnje in spomine na osamosvajanje in vojno za Slovenijo. Povabili so tudi učence, da zbirajo spomine svojih domačih kot dragocen zgodovinski vir. V ta namen so v delovnem zvezku navedena tudi možna vprašanja za intervjuje.

Primeri nalog iz delovnega zvezka

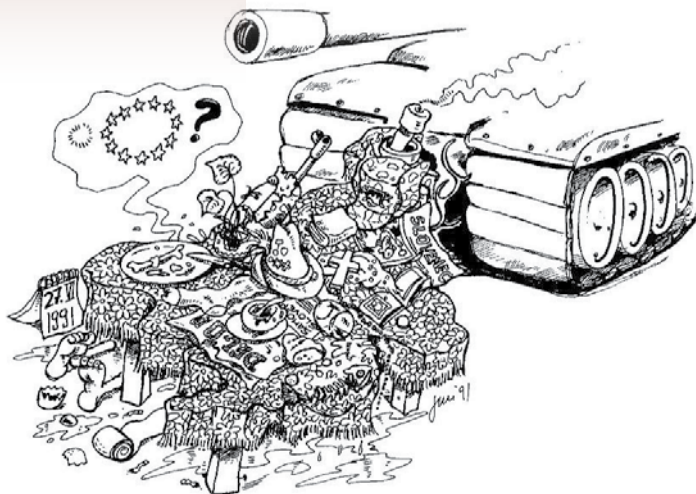
6. naloga

a) Oglej si fotografije, ki so bile posnete ob **slavnostni razglasitvi samostojne in neodvisne Slovenije**. K vsaki sliki pripiši številko razlage.

(Foto: Marjan Garbajs, hrani: Park vojaške zgodovine Pivka.)

- 1 Postroj častne čete slovenske Teritorialne obrambe pod vodstvom podpolkovnika Krkoviča.
- 2 Predsednik Milan Kučan pregleda častno četo.
- 3 Svečani dvig nove slovenske zastave.
- 4 Folklorna skupina nastopi na prireditvi.
- 5 Pročelje takratne skupščine Slovenije, v ozadju ognjemet z Ljubljanskega gradu.
- 6 Množična udeležba ljudi na slavlju ob razglasitvi neodvisne Slovenije.

Dan potem
(Vir: Karikatura Dan potem.
Avtor: Jurij Franco.)

7. naloga

Oglej si karikaturu z naslovom *Dan potem*.

a) Iz nje razberi, kateri datum predstavlja.

b) Kaj predstavlja tank?

Katere podrobnosti še opaziš na karikaturi?
Kaj predstavljajo?

Pogovori se s sošolci.

Za sklepno nalogo so učenci na ogled spletne razstave *Zbrali smo pogum* (<https://www.zbralismopogum.si/>) povabili svoje domače, starejše sorodnike in znance. Povprašali so jih, kako se oni spominjajo dogodkov iz časa osamosvojitve Slovenije. Spomine so zapisali v obliki spisa, dnevnika, intervjuja, miselnega vzorca ali pa so njihova pričevanja posneli.

V pomoč za pogovor so bila lahko naslednja vprašanja:

- Ali se spominjajo (so se morda udeležili) dogodkov, ki so prinesli Sloveniji samostojnost (plebiscit, proslava ob razglasitvi samostojnosti, vojna za Slovenijo)? Kakšni so bili občutki ob teh dogodkih?
- Kako je na njihovo življenje vplivala vojna za Slovenijo, ki se je začela dan po razglasitvi samostojnosti?
- Kako so v času vojaških spopadov poskrbeli za svojo varnost in varnost svojih najbližjih? Česa so se najbolj bali?
- Ali hranijo v spominu kak poseben dogodek iz tega časa? Ali imajo doma kak predmet iz časa osamosvojitve?

=> Zbrani spomini predstavljajo dragocen ustni zgodovinski vir. Zato je pomembno, da na koncu zabeležite, kdo (ime in priimek), kje (kraj) in kdaj (datum) vam je pripovedoval spomine.

Namen spominske ure in simbol ter slogan projekta obeleževanja

Učitelj učencem razdeli **delovne zvezke** in predstavi **namen spominske ure** ter v pogovoru z njimi razloži **simboliko**.

Spominska ura je namenjena letošnjemu praznovanju 30-letnice samostojnosti naše države.

Spomnili se bomo poteka dogodkov, ki so prinesli državi samostojnost in neodvisnost. Ob tej priložnosti bomo uporabili spletno gradivo razstave z naslovom »Zbrali smo pogum« in s pomočjo zgodovinskih virov iz tistega časa reševali naloge v delovnem zvezku.

Geslo »Zbrali smo pogum« je vzeto iz enega od citatov iz časa osamosvajanja, ki se je glasil »Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj«. Citat ponazarja vzdušje ob prelomnem zgodovinskem dogajanju za Slovenijo. Brez enotnosti, zaupanja, samozvesti, ponosa, želje po boljšem življenju in blaginji in predvsem poguma osamosvojitve ne bi uspela. Zato je glavna vsebinska nit projekta pogum.

Logotip projekta je sestavljen iz **tridesetih lipovih listov**, razvrščenih v krog, ki simbolično predstavljajo 30 let samostojne slovenske države. Lipov list je eden ključnih grafičnih simbolov obdobja osamosvajanja, simbol slovenstva in eden od elementov, ki so gradili našo nacionalno identiteto. Postavitev v krog, ki ga listi sklepajo, nakazuje enotnost in demokratičnost, saj gre za enakomerno razporejene elemente, razporejene okoli istega središča, ki pomeni začetek. Kompozicija deluje enotno, jasno in pogumno.

Izsek iz pisnih napotkov učiteljem za izvedbo uvodnega dela spominske ure.

SKLEP

S spominsko uro smo želeli, da učenci podoživijo vrednote slovenske osamosvojitve in s tem krepijo zavest o državni pripadnosti in narodni identiteti. Prav je, da smo ponosni na svojo državo, domovino, jezik, kulturo in narod ter da temu izkazujemo spoštovanje. Učitelji jim moramo biti pri tem zgled.

Učenci so se s primarnimi zgodovinskimi viri kot učnim gradivom skozi raznolike aktivnosti, ki so potekale s pomočjo klasičnih in digitaliziranih učnih pripomočkov, živeli v zgodovinsko dogajanje in začutili duh časa izpred tridesetih let.

Odziv učencev pri izvedbi obeh spominskih učnih ur je bil pozitiven. Dogodki izpred treh desetletij so za učence sicer časovno oddaljeni, a se jih veliko ljudi še spominja, kar učence še posebej motivira za njihovo spoznavanje. Namen razvijanja kulture spominjanja je bil tako dosežen.

Naloge v klasičnem in digitaliziranem delovnem zvezku, ki so jih učenci reševali v okviru spominskih ur, so se izkazale vsebinsko zanimive kakor tudi privlačne zaradi načina reševanja. Niso zahtevale veliko zapisovanja, zato pa so omogočale več časa za vodeni pogovor in izmenjavo mnenj o tematiki. Le-to pa je ključno za dojemanje vrednot, pomembnih za življenje v sodobni demokratični družbi ter aktivno in odgovorno državljanstvo.

LITERATURA

Brodnik, V. (2020). Spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine. V: *Zgodovina v šoli*, 28 (1), str. 2–23.

Formativno spremljanje znanja pri zgodovini (2018). Priročnik za učitelje. Ljubljana: ZRSŠ.

Igrano-dokumentarni filmi in virtualna razstava *Zbrali smo pogum*. Pridobljeno s <https://www.zbralismopogum.si/>.

Katalog razstave Arhiva RS ob 20. letnici plebiscita za samostojno in neodvisno Slovenijo. Pridobljeno s http://arhiv.mm.gov.si/vlada/20/pdf/KATALOG-20_obletnica_plebiscita.pdf.

Moja dežela je naša država – Slovenija že 20 let. Učno gradivo z delovnim listom za tretje triletnje. Arhiv Republike Slovenije in Zavod RS za šolstvo, november 2010. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Razstave-/Plebiscit/ZGO_DL-plebiscit-tretje_triletnje.pdf.

Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

Program osnovna šola. Slovenščina. Učni načrt (2018). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.

Program osnovna šola. Državlјanska in domovinska vzgoja ter etika. Učni načrt (2012). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.

Video posnetek *Gostje prihajajo (Slovenija, moja dežela)* iz leta 1986. Pridobljeno s https://www.youtube.com/watch?v=wZnLS_wDyM.

Nataša Šekoranja Špiler,
Gimnazija Brežice

OBELEŽEVANJE 30-LETNICE SLOVENSKE SAMOSTOJNOSTI NA GIMNAZIJI BREŽICE

Nataša Šekoranja Špiler,
General upper secondary school Brežice

COMMEMORATING THE 30TH ANNIVERSARY OF INDEPENDENT DEMOCRATIC SLOVENIA AT GENERAL UPPER SECONDARY SCHOOL BREŽICE BREŽICE

IZVLEČEK

Na Gimnaziji Brežice smo pri pouku zgodovine in v obšolskih dejavnostih v šolskem letu 2020/2021 v sklopu obeleževanja 30. obletnice samostojne države pripravili osem raznolikih aktivnosti in dejavnosti, s katerimi smo želeli med dijake spodbujati razvijanje in ohranjanje slovenske narodne zavesti in narodne identitete ter vzpodbuditi zanimanje za lokalno zgodovino in preučiti njeno vpetost v širši slovenski prostor. Spominjati se in ohranjati kolektivni spomin na pomembne dogodke iz nacionalne zgodovine, kakršno je rojstvo neodvisne suverene demokratične Slovenije, je ena od pomembnih nalog, odgovornosti in tudi poslanstev učitelja zgodovine. Tako se pri mladini, občutljivi generaciji, ki se nemalokrat še išče, krepi občutek pripadnosti in identifikacije. Ker gre za generacijo, ki se je rodila v že samostojni Sloveniji, je obeleževanje 30. obletnice ustanovitve države in krepitev domoljubja prava priložnost za to.

Ključne besede: kultura spominjanja, osamosvojitve, spominski dnevi, državni simboli, domoljubje

ABSTRACT

In the 2020/2021 school year, General upper secondary school Brežice prepared eight diverse activities as part of history lessons and extracurricular activities to commemorate the 30th anniversary of our independent state. The aim of these activities was to promote the development and preservation of Slovenian national consciousness and national identity among secondary school students, to trigger an interest in local history, and to examine its integration into the broader Slovenian area. Remembering and preserving the collective memory of important events from national history, such as the birth of the independent, sovereign, democratic Slovenia, is an important task, responsibility and mission of history teachers. That is how we strengthen a sense of belonging and identification in the youth, i.e. in a sensitive generation that is often still figuring out who they are. Considering that this generation was born in an independent Slovenia, commemorating the state's 30th anniversary and strengthening their patriotism is the right opportunity to do so.

Keywords: culture of remembrance, attainment of independence, remembrance days, national emblems, patriotism

UVOD

Slovenski narod je šel skozi tisočletje burne zgodovine. Od prvega zapisa v slovenskem jeziku v *Brižinskih spomenikih* prek germanizacije v srednjem veku, kmečkih uporov, turških vpadov, Trubarjeve reformacije in prve omembe Slovencev, prve slovenske knjige ... Da ne govorimo o 19. stoletju, ko se začnemo politično in narodno aktivno ozaveščati in utrjevati. Samozavestno od Dunaja zahtevamo uresničitev zahtev *Zedinjene Slovenije*. Tudi 20. stoletje nam ni prizanašalo: prva svetovna vojna, vključitev v Kraljevino Srbov, Hrvatov, Slovencev (od 1929 Kraljevino Jugoslavijo), poskusi unitarizma ter centralizma, raznarodovalni poskusi med drugo svetovno vojno, ko so nas okupatorji načrtovali izbrisati z zemljevida Evrope. Po vojni smo bili vključeni v socialistično Jugoslavijo, ki pa je po hudi krizi v osemdesetih letih 20. stoletja razpadla. Nikoli v zgodovini pa pri slovenskem človeku nista zamrli in bili pozabljeni identiteta oz. pripadnost narodu in globoko hrepenenje po njegovi samobitnosti.

V letu 2021 mineva 30 let od časa, ko se je zgodil prelomen, najveličastnejši mejnik v naši narodni zgodovini. Dobili smo svojo državo, temeljni kamen, na katerem skupaj gradimo boljšo, pravičnejšo, mirno, varno, na blaginji temelječo prihodnost. S samostojno državo pa smo Slovenci postali tudi enakopravni in dejavni narod v mednarodni skupnosti in globalnem svetu.

Na Gimnaziji Brežice smo pri pouku zgodovine in v obšolskih dejavnostih v šolskem letu 2020/2021 pripravili raznolike aktivnosti in dejavnosti, s katerimi smo želeli med dijake okrepiti oblikovanje slovenske narodne zavesti in narodne identitete ter spodbuditi zanimanje za lokalno zgodovino in njeno vpetost v širši slovenski prostor.

V članku so predstavljeni ideje in primeri aktivnosti za poučevanje in izvedbo obeleževanja 30. obletnice nastanka samostojne države. Z omenjenimi pristopi smo si poleg uresničevanja ciljev iz učnega načrta prizadevali narediti pouk zgodovine in življenje na šoli v preteklem šolskem letu zanimivejše, pestrejše in bogatejše. Pri vsaki aktivnosti so navedeni tudi vsebinski, procesni in odnosni cilji. Cilji aktivnosti se med seboj prepletajo, dopolnjujejo in nadgrajujejo.

Zakaj ohranjati kulturo spominjanja na slovensko osamosvojitve?

V sklopu aktivnosti so dijaki razvijali najrazličnejše kompetence. Poudarek je bil na spodbujanju in razvijanju socialnih in državljanskih kompetenc. Državlanske veščine so temelj obstoja demokratične družbe, ki potrebuje aktivne in odgovorne državljane.

Dijaki so spoznavali pretekle in sodobne dogodke in gibanja v slovenski zgodovini ter tudi umeščali nacionalno zgodovino v evropski kulturni prostor. Spodbujali so medkulturni dialog in strpnost. Razvijali so kulturni dialog z upoštevanjem in spoštovanjem drugačnih pogledov in stališč in z zagovarjanjem svojih pogledov, stališč in argumentov zanje. Krepili so razumevanje in spoštovanje do različnih ver in etničnih skupin. Pri dijakih se je spodbujal pozitiven odnos do demokracije, do spoštovanja človekovih pravic, enakosti in do odgovornega kritičnega državljanstva. Prav tako pa so pridobivali spoštovanje do demokratičnih načel in pripravljenost sodelovanja v demokratičnem parlamentarnem sistemu (Učni načrt, 2008, str. 11).

Pri pouku zgodovine je zelo pomembno načelo in učni cilj: »*dijaki razvijajo zanimanje za zgodovinsko preteklost in sedanost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrjujejo narodno zavest in zavest o državni pripadnosti*« (Učni načrt, 2008, str. 9). Spominjati se in ohranjati spomin na pomembne dogodke iz nacionalne zgodovine je ena od pomembnih nalog, odgovornosti in tudi poslanstev učitelja zgodovine. Tako pri mladini, občutljivi generaciji, ki se nemalokrat še išče, krepimo občutek pripadnosti in identifikacije. Kakor navaja v svojem članku dr. Wutti, kulturni spomin stabilizira samopodobo neke skupine, podpira vtis enotnosti in enkratnosti ustrezne skupine. Zgodbe krepijo identiteto družbe (Wutti, 2021, str. 2, 6). Lojze Peterle trdi: »*Jasen zgodovinski spomin je eden od temeljev za politično zdravo življenje naroda*.« (Peterle, 2006, str. 8) Občutek pripadnosti, identitete se oblikuje prek zgodovinskega spominjanja. Izpostaviti pa je treba, da se mora cilj učenja o preteklih političnih, družbenih, kulturnih dogodkih navezovati na sedanost in jo osmišljati. Dijaki naj bi se naučili zaznati in ovrednotiti dejanja ne samo z današnje perspektive, ampak tudi ob upoštevanju okoliščin iz perspektive dobe, v kateri so nastali (Hartman, 2021, str. 13, 14).

Prek različnih, interdisciplinarno zasnovanih aktivnosti dijaki razvijajo sposobnost za razumevanje kompleksnosti osebnega in družbenega življenja ter povezanosti in nasprotij med individualnim in družbenim, lokalnim in globalnim (Učni načrt za Aktivno državljanstvo, 2020, str. 1). Aktivnosti so vključevale različne dejavnosti, avtentične naloge, povezovale različna predmetna področja in šolo z okolico.

Zbiranje pričevanj in oblikovanje zbornika *Rojen v samostojni državi*

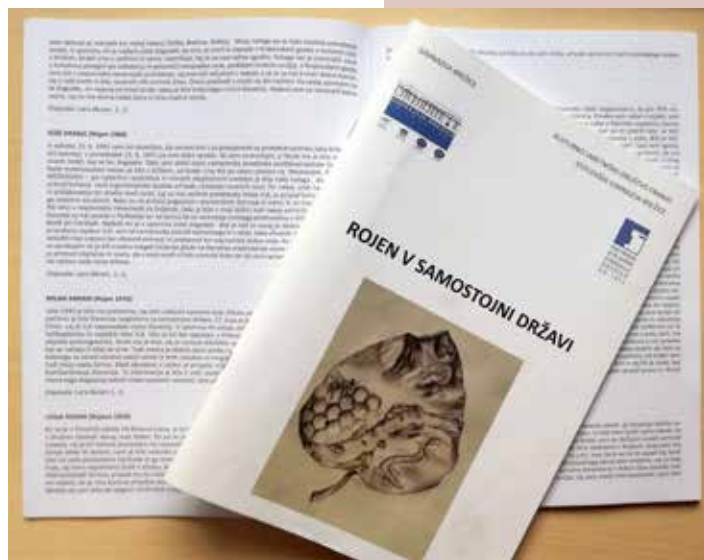
Posavje, ki leži na jugovzhodu naše domovine, je mnogokrat v zgodovini bilo na udaru in je uspešno opravljalo vlogo branika slovenskega prostora. Tu so bile od 5. do 8. stoletja glavne vpadnice selitve ljudstev. Tu je bila v srednjem veku meja Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti in vojna krajina proti osmanskim Turkom. Tu je med drugo svetovno vojno Hitler postavil branik nemštva. Tu smo bili nedavno na udaru novodobnih migraciji in tu so bile leta 1991 izvedene akcije, ki so zaustavljale, onеспособile in onemogočale nadaljnji in hitrejši prodor agresorja JLA v osrčje domovine. Tako je Posavje, šolski okoliš Gimnazije Brežice, s svojim udejstvovanjem v prvih bojnih vrstah krepko zaznamovalo boj za samostojno slovensko državo.

S ciljem obeležitve 30-letnice Slovenije in z namenom, da se pri dijakih razvija zanimanje za zgodovinsko preteklost in sedanost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrjevanja narodne zavesti in zavesti o državni pripadnosti, smo si pri pouku zgodovine zadali nalogo oblikovati zbornik s pričevanji o dogodkih, pojavih in procesih, ki so zaznamovali rojstvo slovenske države. Ker gre za dijaško delo in so se dogodki odvijali pred njihovim rojstvom, smo zbornik poimenovali *Rojen v samostojni državi*. Tako so se dijaki ob iskanju in preučevanju primarnih zgodovinskih ustnih virov seznanili s pojavi in procesi s perspektive dobe, v kateri so se pojavili oz. so potekali. Prav tako pa so se jih dotaknili z današnje perspektive. Ob zbranih in predstavljenih lokalnih dogodkih, pojavih in procesih so razvijali poglede na svet, ki spoštujejo človekove pravice, enakost in demokracijo ter demokratično in odgovorno državljanstvo. Privzgojiti pa smo jim želeli tudi spoštovanje do njihovih prednikov, ki so izpeljali proces osamosvojitve Slovenije. Predvsem pa si prizadevamo razvijati pozitiven odnos do lokalne in slovenske narodne identitete in državnosti (Učni načrt, 2008, str. 7–58).

Dijaki so v svojem domačem posavskem okolju zbirali ustne vire Posavk in Posavcev, torej časovnih prič, ki so proces osamosvajanja doživele. V projektu je sodelovalo 68 dijakin in dijakov. Skupno pa so zbrali 153 zgodb, doživetij, občutij, spominov ... Dijakom je bila pri delu prepuščena svoboda. Zgodbe so lahko predstavili prvoosebno, tretjeosebno ali pa kot intervjuje. Na tem mestu je treba poudariti, da so dijaki zbrali pripovedovanja, osvetljena s subjektivnega zornega kota. Na to smo jih predhodno opozorili. Pri refleksiji, analizi in vrednotenju lokalnih zgodovinskih pričevanj smo pri pouku zbrane zgodbe postavili tudi v širši kontekst in jih umestili v nacionalno dogajanje. Torej: pristopili smo z induktivnim sklepanjem. Dr. Nadja Danglmaier poudarja: »Prek konkretnih življenjskih zgodb lahko abstraktni zgodovinski dogodki postanejo razumljivi, zlasti kadar so kraji, v katerih se odvijajo življenja pripovedovalcev, dejansko kraji, v katerih tudi sami živimo.« (Danglmaier, 2021, str. 26) Mojca Zelič pa je zapisala: »S pomočjo ustne zgodovine, ki zbira življenjske zgodbe ljudi, si lahko bolj plastično predstavljajo določeno obdobje oz. dogajanje. Taka metoda, podkrepljena s teoretično podlago, omogoči lažje razumevanje obdobja osamosvajanja Slovenije, pri dijakih pa spodbuja tudi kritično mišljenje. Metoda je pomembna za krepitev medgeneracijske vezi, še ene pomembne komponente državljske kompetence.« (Zelič, 2020, str. 6)

Ker se pri pouku zgodovine poudarja tudi razvijanje ustvarjalnosti, so zbornik dopolnili še z likovnimi deli dijakov in dijaškimi esejskimi razmišljanji *Rojen v samostojni državi*.

Zbornik, ki je na koncu obsegal 82 strani, je nastajal celo šolsko leto. Javnosti pa je bil predstavljen na šolski proslavi in v lokalnem časopisu *Posavski obzornik* ob dnevu državnosti.

Naslovnica zbornika *Rojen v samostojni državi*.
(Vir: Gimnazija Brežice.)

Učne ure, posvečene prvim večstrankarskim volitvam in plebiscitu

Decembra leta 2020 smo tri šolske ure zgodovine (zasnovane z delom na daljavo v aplikaciji MS Teams) namenili spoznavanju in obravnavi dogodkov, pojavov in procesov, ki so pripeljali do plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. Te učne ure so obenem predstavljale neke vrste uvod v temo o osamosvajanju Slovenije. Zasnova in izvedba učnih ur sta bili zelo olajšani zaradi izjemno kakovostnega učnega gradiva, ki so ga v sklopu projekta *Zbrali smo pogum* pripravili na Zavodu RS za šolstvo (dalje ZRSŠ). Protokol učnih ur za obeleževanje 30-letnice plebiscita na daljavo je pripravila svetovalka dr. Vilma Brodnik.

Učne ure so se začele z ogledom filma *Gostje prihajajo*. Sledil je pogovor o videoposnetku. V nadaljevanju so se dijaki z učiteljico pogovarjali o razmerah v SFRJ v osemdesetih letih 20. stoletja. V marsičem jim je učiteljica ta čas približala iz osebne izkušnje. Pokazala jim je tudi nekaj predmetov iz osebne zbirke (pionirska čepica, boni za gorivo, potni list, *Nova revija* 57 ...). Ob pogovoru so dijaki sproti dopolnjevali delovni list oz. preglednico *Kriza SFRJ v 80-ih letih 20. stoletja*, ki so si ga predhodno natisnili. Nato je bila dijakom predvajana pesem skupine Agropop *Samo milijon nas je*. Sledil je pogovor o vsebini besedila popevke. Naslednja dejavnost je bila namenjena

Izdelek dijakinje Hane Zorec. (Foto: Nataša Šekoranja Špiler.)

Izdelek dijakinje Maje Šoba. (Foto: Nataša Šekoranja Špiler.)

prvim svobodnim in večstrankarskim volitvam. Dijaki so si najprej ogledali film Muzeja novejšje zgodovine o volitvah, nato pa so v 15 minutah izpolnili delovni list. Izpolnjen delovni list so vrnili učitelju v spletno učilnico. Sledilo je samostojno delo dijakov, tako da so reševali delovni list o plebiscitu, ki so ga prav tako pripravili na ZRSŠ. Po ogledu filma *Zbrali smo pogum – Plebiscit*, ki se je na šoli predvajal v sklopu proslave ob dnevu samostojnosti in enotnosti in pregledu virtualne razstave, so imeli dijaki en teden časa, da so izpolnjen delovni list vrnili učitelju, tako da so ga naložili v spletno učilnico.

Ker se pri zgodovini poudarja tudi večšina krepitev ustvarjalnosti, so dijaki na koncu narisali grafično podobo, strip, državni simbol ipd. ali napisali krajše esejsko razmišljanje pod naslovom *Zbrali smo pogum*.

Učenje je bilo v vseh delih organizirano po načelih formativnega spremljanja znanja.

Učno gradivo je dostopno na spletnih straneh:

- *Zbrali smo pogum*,
- *Delovni list na povezavi: https://docs.google.com/forms/d/1sHIC1bLUfynxQYD0-mwHWAjWegtPLWy_94ggDBYTQE/edit (avtorica: dr. Vilma Brodnik),*
- *Spletna učilnica sodelov@lnica za zgodovino na portalu Slovenskega izobraževalnega omrežja.*

Dijaki so raziskali posamezne etape nacionalnega in državnega oblikovanja. Z vidika aktualnega položaja slovenskega naroda so ocenili dosežke posameznih obdobj. Analizirali in primerjali so tudi položaj slovenskega naroda v zadnjih letih SFRJ in v samostojni demokratični Sloveniji. Ob reševanju nalog na delovnem listu so primerjali značilnosti različnih političnih strank in političnih idejnih konceptov. Ob vsem so vzporedno razvijali tudi spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev ter kritično presodili njihovo uporabno vrednost. Raziskali in utemeljili so okoliščine in dejavnike, ki so vodili do rojstva samostojne države in njene vključitve

v evropske integracije. Učili so se oblikovati svoje sklepe, mnenja in stališča. Analizirali so večperspektivne zgodovinske vire in ob njih razvijali sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja. Razvijali so pozitiven odnos do pomena spoštovanja človekovih pravic, enakosti in demokracije ter pozitiven odnos do oblikovanja slovenske narodne identitete in razvoja državnosti. Ključne dogodke, pojave in procese iz slovenske zgodovine v 20. stoletja so umestili v ustrezen zgodovinski čas in prostor (Učni načrt, 2008, str. 32, 40).

Proslava ob dnevu samostojnosti in enotnosti

Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (dalje SSKJ) je proslava *slavnostna prireditev, navadno v čast kake obletnice, praznika*.

Proslaviti pa pomeni *z določenim dejanjem, prireditvijo izraziti veselje, spoštovanje ob pomembnem dogodku ali spominu nanj* (SSKJ).

Temeljni cilj spominskih proslav je, da dijak razume pomen in zgodovinsko ozadje spominskega dne ter da spominske dogodke spoštuje in se zaveda njihovega odražanja v sedanjosti. Prek državnih simbolov in sodelovanja na proslavi razvija pozitivno identifikacijo in vključenost. Namen proslav je krepitev ohranjanja zgodovinskega kolektivnega spomina, ki je eden ključnih narodotvornih elementov. Proslave omogočajo pridobivanje in utrjevanje zgodovinskega zavedanja in politične zrelosti (Hartman, 2021, str. 14).

Delo na šoli zaradi epidemioloških razmer ni dopuščalo izvedbe proslave v živo. Zato smo pripravili virtualno proslavo. Dijaki so si jo v okviru razrednih ur ogledali od doma. Proslava je bila v prvem delu posvečena obeleževanju dneva samostojnosti in enotnosti, v drugem delu pa se je razvila v dijaško božično-novoletno prireditev. Na koncu je bogata prireditev trajala 1,5 ure. Izpostaviti je pomembno, da so pri pripravi sodelovali posamezni dijaki in učitelji, dijaška skupnost, šolsko kulturno umetniško društvo ter nekatere druge šolske projektne skupine.

Proslava se je začela s himno, ki jo je zapela dijakinja. Sledil je film o plebiscitu *Zbrali smo pogum*, ki so ga pripravili ZRSŠ, Arhiv Republike Slovenije in Park vojaške zgodovine Pivka. Poleg ravnatelja je gledalce in poslušalce nagovoril tudi nekdanji maturant brežiške gimnazije, danes evropski poslanec, Franc Bogovič. Prireditev so obogatila razmišljanja dijakov o samostojni državi in glasbene točke dijakov ter intervju s, prav tako nekdanjo dijakinjo, akademsko igralko Saro Dirnbek. V nadaljevanju so sledili razvedrilni prispevki posameznih oddelčnih skupnosti. Celotno proslavo si je možno ogledati na povezavi: Prireditev ob dnevu samostojnosti in enotnosti ter dijaška novoletna prireditev | Gimnazija Brežice (gimnazija-brezice.si).

Spoznavanje državnih simbolov in šport kot narodnopovezovalni dejavniki

Šport je v Sloveniji izjemno močan nacionalni identifikacijski in povezovalni dejavnik. Mnogi se ob športnih tekmovanjih in tudi dosežkih športnikov poistovetijo z narodom, državo in državnimi simboli. Prek športa se dijaki poistovetijo s pripadnostjo šoli in razvijajo pozitiven odnos do svoje državlanske skupnosti. Ob športnih aktivnostih se ponujajo številne možnosti za spodbujanje identitete naroda in razvijanje domoljubja.

Eden od pomembnih domoljubnih dejavnikov je, da dijaki poznajo državne simbole, razumejo njihov pomen in se z njimi identificirajo ter do njih vzpostavijo spoštljiv, pozitiven odnos. V ta namen smo na gimnaziji izkoristili start 3. etape kolesarske dirke po Sloveniji, ki je 11. 6. 2021 potekal v Brežicah. Preden so se dijaki podali na prizorišče, so v timski uri zgodovine in športne vzgoje spoznali državne simbole. Nato pa so v skupinskem delu zastavo in grb Republike Slovenije tudi risali. Poznavanje in navzočnost državnih simbolov krepí domovinsko zavest in zavedanje pripadnosti svoji državi. Obenem pa državni simboli prispevajo k povezovanju in vključevanju skupnosti.

Delavnica risanja državnih simbolov. (Foto: Nataša Šekoranja Špiler.)

Zastavice za navijanje
na kolesarski dirki.
(Foto: Nataša
Šekoranja Špiler.)

Na startu etape kolesarske dirke po Sloveniji, Brežice,
11. 6. 2020. (Foto: Nataša Šekoranja Špiler.)

Učne ure, posvečene osamosvojitvi in vojni za Slovenijo

Tri šolske ure zgodovine smo junija namenili obravnavi osamosvojitve Slovenije in slovenski obrambni vojni. Dijaki so dobili delovni list s časovnim trakom (časovna preglednica), ki so ga morali postopoma tekom ur dopolniti. Ob zaključeni temi so imeli na enem mestu pregleden prikaz in časovno sosledje zgodovinskih procesov, pojavov in dogodkov, ki so pripeljali do samostojne države.

Delovni list je bil razdeljen na pet stolpcev, in sicer: *Socialistična republika Slovenija v 80-ih letih 20. stoletja*, *Leto 1990*, *Osamosvojitve 1991*, *Vojna za obrambo Slovenije 1991*, *Samostojna Slovenija (1991–2021)*.

Prvi in drugi stolpec so dijaki na podlagi predznanja, ki so ga usvojili že na spominskih učnih urah decembra, dopolnjevali v skupinah. Vpisali so najpomembnejše pojave, procese, dogodke in osebe, ki so Slovenijo zaznamovali v osemdesetih letih in leta 1990. Oba stolpca so nato z učiteljem pregledali in po potrebi dopolnili. Učitelj jim je nato predstavil samo osamosvojitve in vojno za obrambo samostojnosti. Sledila sta ogleda obeh filmov *Zbrali smo pogum – Osamosvojitve* in *Zbrali smo pogum – Vojna*. Dijaki so si ob ogledu filmov dopolnili delovni list.

Po ogledu filmov so v razredu razvili še razpravo. Učitelj pa je v vse tri učne ure vključeval tudi lastna doživetja in osebne zgodbe ter anekdote. Poleg tega pa je v razlago vključil tudi predmete iz osebnega arhiva, ki naredijo zgodbe še bolj doživljive in zanimive. Pri dijakih so nemalokrat zbujale dodatna vprašanja. Na koncu so dijaki sami izpolnili še peti stolpec časovnega traku, v katerega so vpisali dogodke, pojave in procese, ki so Slovenijo zaznamovali v preteklih tridesetih letih.

Muzejsko delo v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije

Posamezne oddelčne skupnosti so ob koncu pouka lahko pripravile svoje zaključne ekskurzije. Tako so se v enem oddelku prvega letnika odločili, da ekskurzijo posvetijo 30. obletnici samostojne Slovenije. Obiskali so prestolnico in med drugim tudi Muzej novejšje zgodovine Slovenije (dalje MNZS). V muzeju so si vodeno ogledali razstavo *Republika Slovenija – 30 let*.

Na spletni strani muzeja so zapisali: »Projekt Republika Slovenija – 30 let smo v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije koncipirali v smislu ukvarjanja s samostojno državo,

z Republiko Slovenijo v njenem poosamosvojitvenem obdobju. Zgodbo smo naslonili na prikaz mnogoterih sprememb na področjih politike, vstopanja v mednarodne integracije, lokalne samouprave, gospodarstva, zdravstva, sociale, šolstva, vsakdanjega življenja, okolja, mobilnosti, komunikacij ... Izpostavljamo številne dosežke v tem obdobju od Nobelovih nagradencev do svetovno priznanih zdravnikov, literatov, umetnikov, filozofov, kuharskih mojstrov in ne nazadnje športnikov.» (Spletna stran MNZS)

Dijaki so z delom v muzeju izgrajevali, razširili in poglobljali znanja o najpomembnejših dogodkih, pojavih in procesih iz nacionalne zgodovine 20. stoletja in začetka 21. stoletja. Razvijali so spretnosti časovne in prostorske predstavljivosti. Obenem so ob razširjanju znanja o slovenski zgodovini in konkretnih eksponatih razvijali zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti. Naučili so se opisati življenje Slovencev v samostojni državi z različnih perspektiv. Pojasnili so pomen mednarodnega povezovanja Slovenije. Z uporabo in učenjem ob raznovrstnih zgodovinskih virih so oblikovali svoje sklepe, mnenja, stališča in interpretacije. Pri različnih oblikah sodelovalnega učenja so razvijali tudi socialne spretnosti (Učni načrt, 2008).

Delo v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije. (Foto: Nataša Šekoranja Špiler.)

Obisk predsednika Republike Slovenije

Prav tako so dijaki v okviru zgoraj omenjene zaključne ekskurzije po Ljubljani obiskali in si ogledali Predsedniško palačo. Sprejel in nagovoril jih je sam predsednik republike, Borut Pahor. Predstavil jim je predsedniško funkcijo in jih opozoril na pomen aktivnega državljanstva. Z njimi je naštel vse dosedanje predsednike v neodvisni Sloveniji. Izpostavil je tudi nekatere pomembne osebe in njihove zasluge v procesu osamosvajanja Slovenije (dr. Jožeta Pučnika, Ivana Omana, dr. Franceta Bučarja).

Po končanem obisku pri predsedniku so se dijaki z učiteljico sprehodili še po Trgu republike in Aleji velikanov, ki se nahaja neposredno ob slovenskem parlamentu. Ob kipu dr. Franceta Bučarja so našteali, ponovili in opisali ključne prelomne trenutke in dogodke ob osamosvajanju Slovenije. Posebej so se poklonili dr. Francetu Bučarju. Poleg osamosvojitelskih zaslug so izpostavili tudi njegova prizadevanja pri oblikovanju *Ustave Republike Slovenije*. Ker so se nahajali neposredno ob parlamentarni stavbi, so ponovili tudi osnovne značilnosti zakonodajne veje oblasti.

Z obiskom Predsedniške palače in pogovorom s predsednikom so se neposredno seznanili z organi in predstavniki oblasti v Republiki Sloveniji. Pridobivali in nadgrajevali so znanje o delovanju demokratičnih oz. političnih institucij v Republiki Sloveniji, Evropski uniji in globaliziranem svetu. Pridobili so temeljni vpogled v ustroj in delovanje demokratične države. Trudili so se razumeti potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki omejujejo in omogočajo svobodo posameznika in razumeti, kako *Ustava Republike Slovenije* kot najvišji pravni akt določa ureditev in delovanje naše države. Spoznavali so različne pomene pojmov politika in država ter vlogo politične socializacije. Spoznali so tudi delovanje demokracije (prednosti in pomanjkljivosti neposredne, predstavniške in liberalne (pluralne) demokracije) in raziskovali, kako država in njene institucije podpirajo demokracijo. Pojasnili so, kako se v Sloveniji uresničuje neposredna demokracija. Analizirali so delovanje političnega sistema Republike Slovenije, njegov vpliv na življenje njenih prebivalcev in državljanov ter vlogo političnih strank v Sloveniji (Učni načrt za aktivno državljanstvo, 2020, str. 3).

Ogled spomenika dr. Franceta Bučarja v Aleji spomina ob poslopju Državnega zbora v Ljubljani. (Osebni arhiv: Nataša Šekoranja Špiler.)

Obisk obeležja v Rigoncah

Vas Rigonce se nahaja ob reki Sotli, torej v neposredni bližini slovensko-hrvaške meje. Dne 27. 6. 1991 je čez most v vas pripeljala 4. oklepna brigada JLA v sestavi 4 tankov in 2 spremljajočih vozil. Za zaustavitev premikajočih se oklepnikov je bil zadolžen 25-članski intervencijski vod iz Teritorialne obrambe Brežice. Po kratkem in silovitem boju je enota JLA odgovorila z močnim strojničnim ognjem. V spopadu je bil smrtno zadet teritorialec Jernej Molan, poročnik Robert Fink pa je bil teže ranjen. Od leta 1993 v vasi stoji pomnik, posvečen dogodkom leta 1991. Po padlem Jerneju Molanu pa so poimenovali tudi vojašnico v bližnjih Cerkljah ob Krki (Teropšič, 2018).

S pohodom k pomniku v vas Rigonce smo dijakom dokazovali, da so zgodovinsko pomembni dogodki potekali tudi v neposredni bližini šole. Z obiskom obeležja smo pri dijakih vzbujali zgodovinsko zanimanje za lokalno ali celo nacionalno zgodovino (Hartman, 2021, str. 11). V izvedbo smo vključili tudi vojaškega zgodovinarja dr. Tomaža Teropšiča, ki je dijakom približal dogodke, ki so se v vasi zgodili 27. 6. 1991. Z minuto tišine in prižigom svečke so se dijaki poklonili Jerneju Molanu in tudi preostalim padlim veteranom v slovenski obrambni vojni. Tako smo se trudili pri dijakih razviti spoštovanje do njihovih prednikov, ki so izpeljali proces osamosvojitve Slovenije in za samostojno državo celo žrtvovali življenje. Dr. Nadja Dangelmaier izpostavlja: »Veliko možnosti za učenje ponuja izkazovanje zanimanja za to, kaj natanko se je dogajalo v naši okolici, v krajih, ki jih poznamo in v našem vsakdanu igrajo neko vlogo. /.../ Regionalna vpetost nam olajša empatijo in v najboljšem primeru pride tudi do povezave z dogodki na deželni ravni (državni op. avtorice), pri čemer pride do miselnega preskoka s primera posameznika na širši prostor.« (Dangelmaier, 2021, str. 26)

Proslava ob dnevu državnosti

Ker so se epidemiološke razmere ob koncu pouka začele umirjati, smo na šoli ob upoštevanju vseh zdravstvenih predpisov vendarle uspeli izvesti proslavo ob dnevu državnosti v živo. Proslava se je začela s slovensko himno, ki jo je zapela dijakinja. Zbrane je nato pozdravil in nagovoril ravnatelj gimnazije Uroš Škof. Predstavil je zgodovinski pomen dneva državnosti in orisal zgodovinski proces nastajanja samostojne Slovenije. Sledili so odlomki pričevanj iz zbornika *Rojen v samostojni državi*, ki so jih prebirali dijaki. Prehode med odlomki smo napolnili z dijaškimi recitali izbranih verzov Toneta Pavčka. Profesorica zgodovine sem zbranim predstavila nastanek in pomen zbornika *Rojen v samostojni državi*. Tik pred koncem proslave pa je na oder prišel tudi profesor fizike, ki je bil aktivno udeležen v bitki v Rigoncah. Izpostavil je pomen dogodkov in ljubezen do domovine. Za konec je dijak na harmoniki zaigral pesem *Slovenija, od kod lepote tvoje*.

Tea Kavčič v svojem članku zagovarja, da s pripravo spominskih proslav ob državnih praznikih brez težav uresničujemo cilje in razvijamo državljanske kompetence, zapisane v učnem načrtu predmeta. Dijake moramo spodbujati, da aktivno zasnujejo proslavo in sodelujejo pri njeni izvedbi. Pomembno je, da se proslave zasnujejo medpredmetno in da se v njih povezujejo in prepletajo domovinske in državljanske teme. Proslave jim širijo znanje o zgodovini slovenskega naroda, države in jezika, razvijajo in utrjujejo mu narodno zavest, ponos in empatijo. Ravno tako pa širijo zavest, da živijo v Sloveniji še drugi narodi, za katere je Slovenija dom in morda celo domovina. Šola z organiziranimi

oblikami skupnega praznovanja in obeleževanja pomembnih dogodkov iz slovenske zgodovine vzpostavlja in bogati medsebojne odnose, daje občutek povezanosti s skupnostjo, hkrati pa krepi domoljubje (Kavčič, 2020, str. 7).

SKLEP

Slehera skupnost, tako tudi država, lahko živi le, če jo povezujejo neke skupne vrednote in koristi (Bučar, 2006, str. 3). Med mladimi je treba širiti zavedanje o osamosvajanju in o pomenu samostojne demokratične države Slovenije in krepiti kolektivni spomin na omenjeno pridobitev. Wutti navaja: »Različni vidiki, različna mnenja in različni svetovni nazori so bistveni za demokratične pluralistične družbe. Če nam to uspe ustrezno tematizirati v pouk, bodo mladi lažje dojemali demokratična načela.« (Wutti, 2021, str. 7) Smisel za skupnost ne pomeni ukinjanja različnosti. V tem članku so bili predstavljeni nekateri primeri dobre prakse, ki smo jih v šolskem letu 2020/2021 izvedli na brežiški gimnaziji. Šlo je za osem aktivnosti, povezanih z obravnavo zgodovine slovenske osamosvojitve ter krepitve slovenske narodne in državljanske zavesti. Tako smo se trudili opolnomočiti dijake za bodoče aktivne člane demokratične družbe, ki bi v svoji domovini radi živeli ter se udeleževali pri njenemu razvoju, tako za družbo kot celoto kakor tudi za posameznika. Dijaki so se prek aktivnosti usposabljali za odgovorno odločanje in delovanje, za uresničevanje pravičnejšega in bolj solidarnega sveta, enakosti, zagotavljanja človekovih pravic, miru in trajnostnega razvoja. Dijakom smo želeli izpostaviti in približati domoljubje in plemenitost slovenske osamosvojitve kot vrednoto sodobnega mladega človeka.

VIRI IN LITERATURA

- Bučar, F. (2006). Pot do slovenske države. *Zgodovina v šoli*, 15 (3-4), str. 3–8.
- Danglmaier, N. (2021). Učenje o vladavini nacionalsocializma v pluralnih družbah – tveganja in priložnosti. *Zgodovina v šoli*, 29 (1), str. 21–29.
- Hartmann, E. (2021). Učiti se iz zgodovine in o njej na primarni stopnji. *Zgodovina v šoli*, 29 (1), str. 11–20.
- Kavčič, T. (2020). Proslava ob dnevu samostojnosti in enotnosti, pripravljena s pomočjo dijakov. V: *Imamo svojo državo Slovenijo. Vzgoja za ljubezen do domovine in države*, 2. mednarodna konferenca, Povzetek prispevkov. Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Pridobljeno s [Gradivo_za_udelezence_2020.pdf](#) (dkps.si).
- Peterle, A. (2006). Enotni v zmagi. *Zgodovina v šoli*, 15 (3-4), str. 8–11.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Pridobljeno s ISJ ZRC SAZU: Slovar slovenskega knjižnega jezika ([zrc-sazu.si](#)).
- Spletna stran Muzeja novejšje zgodovine Slovenije: MNZS ([muzej-nz.si](#)).
- Teropšič, T. (2018). *Boj v Rigoncah, spominska tabla*.
- Učni načrt. *Gimnazija. Splošna gimnazija. Zgodovina* (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.
- Učni načrt. *Aktivno državljanstvo* (2020). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2020/programi/gimnazija/ucni_nacrti.htm.
- Wutti, D. (2021). Posebni potencial kultur spominjanja v šolskem pouku. *Zgodovina v šoli*, 29 (1), Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 2–10.
- Zelič, M. (2020). Mladost mojih staršev. V: *Imamo svojo državo Slovenijo. Vzgoja za ljubezen do domovine in države*, 2. mednarodna konferenca, Povzetek prispevkov. Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Pridobljeno s [Gradivo_za_udelezence_2020.pdf](#) (dkps.si).

VIRI SLIKOVNEGA GRADIVA ZA ČASOVNI TRAK ZBRALI SMO POGUM

1. Foto 1 – Lech Wałęsa, pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Lech_Wa%C5%82%C4%99sa#/media/Slika:Lech_Walesa_-_2009.jpg
2. Foto 2 – Pogreb maršala Tita. Krsta stoji pred tedanjo skupščino, današnjim Državnim zborom v Ljubljani. (Foto: Nace Bizilj, hrani: Muzej Novejše zgodovine Slovenije.)
3. Foto 3 – Smrt ideologije. (Laibach, lastno delo.)
4. Foto 4 – Del evropskih voditeljev na KEVS v Helsinkih leta 1975. Pridobljeno s https://en.wikipedia.org/wiki/Organization_for_Security_and_Co-operation_in_Europe#/media/File:Bundesarchiv_Bild_183-P0805-314,_Helsinki,_KSZE-Konferenz,_Schlussakte.jpg
5. Foto 5 – Bon za bencin. (Hrani: Muzej novejše zgodovine Slovenije.)
6. Foto 6 – Bankovec za 1 milijon dinarjev. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Jugoslovanski_dinar#/media/Slika:-Dinar1000000-zadaj.png
7. Foto 7 – Portret Mihaila Gorbačova. Pridobljeno s [https://sl.wikipedia.org/wiki/Mihail_Sergejevi%C4%8D_Gorba%C4%8Dov#/media/Slika:RIAN_archive_359290_Mikhail_Gorbachev_\(1\).jpg](https://sl.wikipedia.org/wiki/Mihail_Sergejevi%C4%8D_Gorba%C4%8Dov#/media/Slika:RIAN_archive_359290_Mikhail_Gorbachev_(1).jpg)
8. Foto 8 – Naslovnica 57. številke Nove revije. Pridobljeno s http://www.slovenska-pomlad.si/uploads/nr_57.pdf
9. Foto 9 – Ronald Reagan v Zahodnem Berlinu. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:President_Ronald_Reagan_making_his_Berlin_Wall_speech.jpg
10. Foto 10 – Plakatna afeta. (Vir: Novi kolektivizem.)
11. Foto 11 – Reagan in Gorbačov. Pridobljeno s [https://en.wikipedia.org/wiki/Moscow_Summit_\(1988\)#/media/File:President_Ronald_Reagan_and_Mikhail_Gorbachev_at_the_signing_ceremony_for_INF_Treaty.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Moscow_Summit_(1988)#/media/File:President_Ronald_Reagan_and_Mikhail_Gorbachev_at_the_signing_ceremony_for_INF_Treaty.jpg)
12. Foto 12 – Proces proti četverici. (Foto: Tone Stojko, hrani: Muzej novejše zgodovine Slovenije.)
13. Foto 13 – Bruce Springsteen v Vzhodnem Berlinu. Pridobljeno s https://en.wikipedia.org/wiki/Rock_music_and_the_fall_of_communism#/media/File:Bundesarchiv_Bild_183-1988-0719-38,_Bruce_Springsteen,_Konzert_in_der_DDR.jpg
14. Foto 14 – Majniška deklaracija 1989 in Temeljna listina 1989. (Hrani: Muzej novejše zgodovine Slovenije.)
15. Foto 15 – Ostanke berlinskega zidu. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Berlinski_zid#/media/Slika:Di05.jpg
16. Foto 16 – Shod Demosa v Cankarjevem domu. (Foto: Tone Stojko, hrani: Muzej novejše zgodovine Slovenije.)
17. Foto 17 – Madžarski parlament. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Budimpe%C5%A1ta#/media/Slika:Budapest_Parliament_4604.JPG
18. Foto 18 – Václav Havel. Pridobljeno s https://en.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Havel#/media/File:Jiri_Jiroutek_Havel_Vaclav_Praha_2006.jpg
19. Foto 19 – Nicolae in Elena Ceaușescu. Pridobljeno s https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Personality_Cult_Romania_1986.jpg
20. Foto 20 – Gorbačov in Bush na Malti. Pridobljeno s https://en.wikipedia.org/wiki/Malta_Summit#/media/File:Bush_and_Gorbachev_at_the_Malta_summit_in_1989.gif
21. Foto 21 – Predvolilni plakat. (Hrani: Muzej novejše zgodovine Slovenije.)
22. Foto 22 – Helmut Kohl. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Helmut_Kohl#/media/Slika:Bundesarchiv_B_145_Bild-F074398-0021,_Bonn,_Pressekonferenz_Bundestagswahlkampf_Kohl.jpg
23. Foto 23 – Plebiscitna glasovnica. (Foto: Nace Bizilj, hrani: Muzej novejše zgodovine Slovenije.)
24. Foto 24 – Zemljevid baltskih republik. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Baltska_dr%C5%BEava#/media/Slika:-Baltic_countries.png
25. Foto 25 – Gorbačov zagleda razbita srp in kladivo, politična karikatura iz 1991. Pridobljeno s <https://picryl.com/media/gorbachev-beholds-a-shattered-hammer-and-sickle-90c860> (Edmund S. Valtman).
26. Foto 26 – Dvig slovenske zastave na slovesnosti ob razglasitvi samostojnosti. (Foto: Tone Stojko, hrani: Muzej novejše zgodovine Slovenije.)
27. Foto 27 – Spominska plošča ob razglasitvi neodvisnosti Hrvaške pred stavbo INE na Šubičevi v Zagrebu. Pridobljeno s https://bs.wikipedia.org/wiki/Dan_nezavisnosti_Hrvatske#/media/Datoteka:Spomen_poloca_08101991.jpg
28. Foto 28 – Vojaki in občani pred vojaškim spopadom na mejnem prehodu v Rožni Dolini. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Jugoslovanska_ljudska_armada#/media/Slika:Vojaki_JLA_in_ob%C4%8Dani_pred_spopadom_v_Ro%C5%BEni_Dolini.jpg
29. Foto 29 – Bošnjaški parlament v Sarajevu po obstreljevanju leta 1992. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Obleganje_Sarajeva#/media/Slika:Evstafiev-sarajevo-building-burns.jpg
30. Foto 30 – Slovenska zastava pred sedežem OZN v New Yorku. Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Zunanja_politika_Slovenije#/media/Slika:Flag_of_Slovenia_at_UN_HQ.JPG
31. Foto 31 – Države na ozemlju nekdanje Jugoslavije. (Zemljevid: dr. Anton Polšak na temelju ArcGIS.)
32. Foto 32 – Zastava Evropske unije. Pridobljeno s <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/symbols/european-flag-sl>

Novo

dr. Marinko Banjac, mag. Klavdija Šipuš

AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO V SREDNJI ŠOLI

Posameznik, skupnost država, svet

Strokovna monografija je namenjena **vsebinski oziroma teoretični podpori učiteljem**, ki v srednji šoli poučujejo obvezni vsebinski sklop aktivno državljanstvo, pa tudi vsem, ki jih zanimajo **razmisleki o sodobni demokratični družbi** ter vprašanja, povezana z njimi.

Zasnovana je tako, da v obliki vprašanj, izpostavljenih v naslovih poglavij in podpoglavij, tematizira učne cilje tematskih sklopov učnega načrta oziroma katalogov znanja za aktivno državljanstvo.

Novo

Jasna Rojc, mag. Klavdija Šipuš

AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO V SREDNJI ŠOLI

Priročnik za učitelje

Priročnik je namenjen učiteljicam in učiteljem **kot podpora načrtovanju, organizaciji in izvajanju** istoimenskega obveznega vsebinskega sklopa oziroma pouka v srednješolskih programih.

V ospredje postavlja drugačne, aktivne didaktične pristope in metode ter oblike dela.

Naročanje:

P Zavod RS za šolstvo, Poljanska c. 28, 1000 Ljubljana

T 01 300 51 00

F 01 300 51 99

E zalozba@zrss.si

S www.zrss.si

